

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ ΒΛΑΣΙΟΥ

Ἐκκλησία καί Ἐπανάσταση τοῦ 1821

Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἦταν ἓνα μεγαλειώδες γεγονός, πού διαφέρει σαφέστατα ἀπό ἄλλες ἐπαναστάσεις, θά μπορούσαμε νά τήν χαρακτηρίσουμε ὡς «ἅγια ἐπανά-

Ἄρθρο
τοῦ
Σεβ. Μητροπολίτου
Ναυπάκτου
καί Αγ. Βλασίου
κ. Γεροθέου

σταση», διότι τά ὄραματα τῶν ἀγωνιστῶν, Κληρικῶν καί λοιπῶν, διέφεραν ἀπό τά ὄραματα ἄλλων ἐπαναστατῶν καί ἐπηρεάστηκαν ἀπό τήν ἀτμόσφαιρα τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, γιά παράδειγμα, στά Ἀπομνημονεύματά του γράφει ὅτι τήν πρώτη ἡμέρα τῆς Ἐπανάστασης στίς 23 Μαρτίου στήν Καλαμάτα «ὄλοι μέ τάς εἰκόνας ἔκαναν δέησι καί εὐχαριστήσεις, -Μοῦ ἤρχετο τότε νά κλαύσω... ἀπό τήν προθυμίαν ἴπου ἔβλεπα.- Ἱερεῖς ἔκαναν δέησι. Εἰς τόν ποταμόν τῆς Καλαμάτας ἀνασπασθήκαμε καί ἐκινήσαμε». Ἔτσι, ἡ Ἐπανάσταση ἄρχισε στήν Καλαμάτα μέ προσευχή σάν λιτανεία, καί ἔπειτα στήν Μονή τῆς Ἁγίας Λαύρας ὁ Ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός κήρυξε τήν Ἐπανάσταση.

Κατ' ἀρχάς πρέπει νά γίνη κατανοητό ὅτι οἱ Ἕλληνες δέν ἀγωνίσθηκαν γιά τήν ἀτομική τους ἐλευθερία, γιατί ὅσο ἦταν κάτω ἀπό τήν δυναστεία τῶν Τούρκων μπορούσαν, ἐάν ἀλλαξοπιστοῦσαν, νά ἀποκτήσουν αὐτήν τήν ἀτομική ἐλευθερία, ὡς μιά ἐπιβίωση καί ὡς ἀπόκτηση πλούτου καί ἀξιομάτων. Ἐπιδίωκαν τήν ἐλευθερία ὅλου τοῦ ρωμαϊκοῦ βίου, κρατώντας τίς παραδόσεις τοῦ Γένους, ὅπως δείχνουν οἱ Νεομάρτυρες -σημαντικό εἶναι τό βιβλίον τοῦ π. Γεωργίου Μεταλληνοῦ «Τουρκοκρατία»- ἀλλά καί τήν ἐθνική ἐλευθερία, ὅπως φαίνεται στούς λόγους τῶν ἀγωνιστῶν.

Ἔπειτα, ἡ Τουρκοκρατία δέν ἦταν ἡ μόνη δουλεία στήν ὁποία ἔπεσαν οἱ Ρωμηοί, ἀφοῦ προηγήθηκαν καί ἄλλες δουλειές, ὅπως ἡ Φραγκοκρατία καί ἡ Ἐνετοκρατία. Ὅποτε, ἡ δουλεία τῶν Ρωμηῶν δέν κράτησε μόνον τετρακόσια χρόνια, ἀλλά πολύ περισσότερα, ἤτοι πεντακόσια χρόνια καί σέ μερικές περιοχές καί ἐξακόσια χρόνια, δηλαδή ἀπό τήν 12 Ἀπριλίου 1204, πού εἶναι ἡ κύρια κατάλυση τῆς Χριστιανικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας-Βυζαντίου. Σημαντικά εἶναι τά βιβλία τοῦ Γιώργου Καραμπελιά μέ τίτλο «Τό 1204 καί ἡ διαμόρφωση τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ», καί «1204-1922, ἡ διαμόρφωση τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ (Δεύτερος

συνέχεια στή σελ. 11

Ὁ Διχασμός τοῦ Γένους: Ἐθναρχία, Γένος, ἀνασύνταξη

Μέ τήν εὐκαιρία τῆς Ἐπετείου τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ναυπάκτου κλήθηκε νά ἀπαντήσῃ σέ ἐρωτήσεις τῆς δημοσιογράφου τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Κατερίνας Χουζούρη, καί αὐτή ἡ συζήτηση ἔγινε προφορικά τήν 17^η Φεβρουαρίου 2021.

Τό θέμα τῆς συζήτησεως ἦταν «ὁ διχασμός τοῦ Γένους: Ἐθναρχία, Γένος, ἀνασύνταξη», καί ἐτέθησαν πολλά θέματα, ὅπως: -οἱ ἐνωτικοί καί ἀθρονωτικοί πρὶν τήν ὑποδούλωση τῆς Πόλεως στούς Ὀθωμανούς, -ἡ κατάσταση τῆς Πόλεως πρὶν τήν ἄλωση τῆς τοῦ 1453, -ὁ πρῶτος Πατριάρχης τοῦ Γένους Γεννάδιος Σχολάριος καί τά προβλήματα πού ἀντιμετώπισε, -ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Β', -ἡ προσφορά τοῦ Πατριαρχείου κατά τήν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας, -ἡ στάση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πα-

τριρχείου ἔναντι τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ καί τοῦ Λουθηρανισμοῦ, -ἡ διείσδυση στόν ὀρθόδοξο χώρο τῶν δυτικῶν ἱεραποστόλων μισιοναρίων, -ὁ δυτι-

κός διαφωτισμός καί ὁ ὀρθόδοξος φωτισμός, -ὁ διχασμός τοῦ Γένους μας κατά τήν διάρκεια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης καί μετά ἀπό αὐτήν, -ἡ κένωση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἡ συζήτηση αὐτή ἀπομαγνητοφωνήθηκε καί προσφέρεται ὡς μιά μικρή ἀναφορά στήν προσφορά τῆς Ἐκκλησίας, τόσο κατά τήν Τουρκοκρατία, ὅσο καί κατά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, πού πολλοί σήμερον νά ἀγνοοῦν.

Δημοσιογράφος Κατερίνα Χουζούρη:

Στό πλαίσιο τοῦ δευτέρου ἀφιερώματος στήν ἐπέτειο τῶν 200 ἐτῶν ἀπό τήν ἔναρση τῆς Ἐπανάστασης καί τῆ σειρά τῶν ἐκπομπῶν ἀνάμεσα στήν ἄλωση καί τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, σήμερον, ἀγαπητοί ἀκροατές, τό θέμα τῆς ἐκπομπῆς

συνέχεια στή σελ. 8

ἘΠΙΚΑΙΡΟΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΙ

τοῦ Πρωτ. π. Θωμά Βαμβίνη

Ἀδούλωτες ψυχές κατά τήν Τουρκοκρατία

Ὁ Δημήτριος Δ. Τριανταφυλόπουλος, τέως Καθηγητής τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης στό Πανεπιστήμιο τῆς Κύπρου, μ' ἓνα σημαντικό ἄρθρο του, μέ τίτλο: «Μεμέρισται ὁ Ἑλληνισμός; Τό 1821 στήν παγίδα τοῦ Νεοφαναρισμοῦ» (Κυριακάτικη Δημοκρατία, 21.2.2021), μᾶς δίνει τήν ἀφορμή νά δοῦμε τό «ἀδούλωτο φρόνημα» τοῦ Ὀρθόδοξου λαοῦ (τοῦ ἐκχριστιανισμένου Ἑλληνισμοῦ) κατά τά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, μέσα ἀπό ἓνα ὄχι πολύ γνωστό ἔργο τοῦ ὁσίου Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου, Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἄρτης.

Παραθέτουμε τήν τελευταία παράγραφο τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. Τριανταφυλόπουλου, πού ἐκφράζει ὄλο τό πνεῦμα του: «Δέν ξερούμε τί μᾶς ἐπιφύλασσει ἡ ἐπίσημη ἐπιτροπή ἑορτασμοῦ [γιά τά 200

χρόνια ἀπό τήν κήρυξη τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821]- ἄς εὐχηθοῦμε τό καλύτερο δυνατόν». Ἐπισημαίνει ὅμως ὅτι «ἡ Πολιτεία δέν φαίνεται νά συνέντευξε ἐνεργά τά τρία καίρια μουσεῖα γιά τόν βυζαντινόν καί μεταβυζαντινόν Ἑλληνισμό, τό Βυζαντινόν Μουσεῖο Ἀθηνῶν, τό Μουσεῖο Μπενάκη καί τό Μουσεῖο Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ Θεσσαλονίκης, γιά νά δώσουν μιάν ὀλοκληρωμένη εἰκόνα τοῦ ἑνός καί ἀδιαίρετου, σκλαβωμένου ἀλλά ἀκαταδάμαστου Ἑλληνισμοῦ: ἀπό τίς δύο ἀλώσεις, τῆ Ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου, τό μαρτύριο τοῦ Πατρο-Κοσμᾶ καί τήν ἀγχόνη τοῦ ἐθνομάρτυρα Πατριάρχη μέχρι τήν καταναυμάχησιν τῶν τυράννων στό Ναυαρίνο καί τήν ἔλευση τοῦ κορυφαίου Νεοέλληνα Κυβερνήτη».

συνέχεια στή σελ. 3

Διαβάστε ἀκόμη:

Μήνυμα τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σελ. 7.

Μητροπολίτου Ναυπάκτου Ἱεροθέου:

Συνέντευξη «ἐφ' ὅλης τῆς ὕλης» στήν Ἐφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ», σελ. 6,7.

Συνέντευξη: Ἡ σημασία τῆς Ἐπετείου 200 ἐτῶν ἀπό τό 1821, σελ. 13.

Ἡ παιδεία στήν Τουρκοκρατία, σελ. 12-13.

Ἀθανάσιος Σακαρέλλος, ἓνας καλός ἀδελφός, σελ. 14-15.

«Ἡ ἀσθενής μηδέν», ΝΙ, σελ. 3.

Ναυπακτικά, σελ. 5,15.

Χαράλαμπος Χαλαραμπόπουλος: Ἡ ἐκκλησιαστική κατάσταση τῆς Αἰτωλοακαρνανίας στήν αὐγή τῆς Ἀνεξαρτησίας, σελ. 4-5.

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Γιορτάζουμε λάθη ή κατορθώματα;

Είναι δυνατόν να γιορτάσουμε λάθη και εγκλήματα με τον ενθουσιασμό που απαιτεί μία έθνική επέτειος; Κάθε γιορτή χρειάζεται ελεύθερη ψυχή, στολισμό έξωτερικό και έσωτερικό και ύψηλα φωτεινά νοήματα, που ενώνουν την κοινότητα, τοπική ή εθνική, σε στόχους που ενεργοποιούν όλες τις δημιουργικές δυνάμεις του λαού.

Στις επίσημες ημέρες φοράμε τά καλά μας. Έτσι και στις εθνικές γιορτές, «φοράμε τά καλά μας». Δηλαδή, βλέπουμε τά θετικά στοιχεία του γεγονότος. Θυμόμαστε τους ήρωες, χωρίς τά ψεγάδια τους, τους θυμόμαστε στις καλύτερες στιγμές τους, στην υπέρβαση του εγώ, στον κοινό αγώνα, στις εκρήξεις της ανδρείας και της ανιδιοτελείας τους.

Στις επίσημες ημέρες φοράμε τά καλά μας. Έτσι και στις εθνικές γιορτές, «φοράμε τά καλά μας». Δηλαδή, βλέπουμε τά θετικά στοιχεία του γεγονότος. Θυμόμαστε τους ήρωες, χωρίς τά ψεγάδια τους, τους θυμόμαστε στις καλύτερες στιγμές τους, στην υπέρβαση του εγώ, στον κοινό αγώνα, στις εκρήξεις της ανδρείας και της ανιδιοτελείας τους.

Διαβάσαμε πρόσφατα διάφορους προβληματισμούς: «Αλήθεια, τί θα γιορτάσουμε με τόση επισημότητα, αφού ακόμα και τά νομίσματα του Άγωνα έγιναν συλλεκτική επένδυση». Στην συνέχεια αναφέρονται αρνητικά γεγονότα, που συνοδεύουν γνωστά ήρωικά κατορθώματα. Η γιορτή γίνεται αντίληπτη σαν ένα επιστημονικό συνέδριο που διερευνά με την καχυποψία του σχολαστικού έρευνητή όλες τις πτυχές του εορταζόμενου γεγονότος. «Αν θέλουμε πράγματι να τιμήσουμε την Έπανάσταση του 1821, χωρίς παρωπίδες και όπαδικές ζητωκραυγές, πρέπει να μιλήσουμε κυρίως για τά λάθη, συχνά τά εγκλήματα. Αν έχει νόημα ένας εορτασμός, είναι για να διαχθούμε από τά έπιτευγματα, αλλά κυρίως να αποφυγουμε τά εγκληματικά λάθη» (Κ. Γεωργουσόπουλος, Νέα, 20-21.3.2021).

Αν όμως κάποια από τά θεωρούμενα λάθη δεν ήταν λάθη; Για παράδειγμα, διερωτάται ο άρθρογράφος: «Θά θυμηθούμε, τάχα, ότι τό Πατριαρχείο αναθεμάτισε τον Άδαμάντιο Κοραή». Όμως, τό Πατριαρχείο δεν αναθεμάτισε τον Άδαμάντιο Κοραή. Κατεδίκασε ένα βιβλίο του, τό «Συνέκδημον Ίερατικών», στό οποίο, μέ ισχυρό έμπροσθεν από τον Προτεσταντισμό, μιλούσε για τή δεισιδαιμονία, τήν τιτλομανία και τήν ήθικη κατάπτωση μέρους του κλήρου. Άλλο αναθεματισμός ανθρώπου και άλλο καταδίκη βιβλίου.

Ό Κοραής στά θεολογικά του ενδιαφέροντα δεν ήταν άλαθος. Παρά ταύτα, τό βιβλίο «Ορθόδοξος διδασκαλία» του Μητροπολίτου Μόσχας Πλάτωνα, τό οποίο μετέφρασε ο Κοραής από τή γερμανική έκδοση στά ελληνικά και τό έμπλούτε με άγιογραφικές παραπομπές και άλλες πρόσθετες σημειώσεις, διαδόθηκε ευρύτατα μεταξύ των Έλλήνων Ορθοδόξων και άγρότερα τό ελληνικό κράτος τό τύπωσε επανειλημμένα «μέ έγκριση τής Ίεράς Συνόδου και του επί των Εκκλησιαστικών και τής Δημοσίας Έκπαιδευσεως Ύπουργείου [...] προς χρήσιν των άπανταχού Γυμνασίων και Σχολείων». Αυτό δεν γίνεται σε έργο «άναθεματισμένου».

Η συγκίνηση δεν καταπίνεται

Ό Τ. Θεοδωρόπουλος πρόσφατα σχολίασε: «Όταν ή έγνωσμένου κύρους διανοουμένη κ. Ζ. άδυνατεί να βρει περιεχόμενο στους εορτασμούς, ο πτωχός τώ πνεύματι όφείλει να καταπιεί τή συγκίνηση του».

Πώς όμως να τήν καταπιή; Η συγκίνηση εν προκειμένω είναι εορταστική διέγερση τής ιστορικής μνήμης και τής εθνικής συνείδησης. Δεν άρκει, βέβαια, για να προκόψη ένας λαός, αλλά και χωρίς αυτήν άφ' ενός μέν δεν όμορφάνει ή καθημερινότητα, άφ' έτέρου δε καθηλωνόμαστε στην μετριότητα.

Δέν πρέπει να μερδεύουμε τήν γιορτή με τήν έξαντλητική έρευνα τής ιστορίας. Η γιορτή είναι ένα έξεπασμα. Μία διδασκαλία μέσα από τον ενθουσιασμό για τήν άρετή των προγόνων. Αύτή ή διδασκαλία είναι πολύ δραστηκή για όλες τής ηλικίες, ιδιαίτερα όμως για τά παιδιά, που είναι τό μέλλον κάθε κοινωνίας.

Η διδασκαλία από τά λάθη» δεν περιμένει έπιτετειούς. Πρέπει να είναι ή καθημερινή χρήση τής πείρας του παρελθόντος -ή διαρκής έγρήγορη, που οικοδομεί τό μέλλον μας.

π.Θ.Α.Β.

ΑΠΟ ΤΟ ΑΓΙΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

του Πρωτοπρ. π. Γεωργίου Παπαβαρνάβα

Άγιος Μακάριος Αρχιεπίσκοπος Κορίνθου (17 Απριλίου)

Ό άγιος Μακάριος έζησε τον 18^ο και άρχές του 19^{ου} αιώνα μ.Χ. (1731-1805). Γεννήθηκε στα Τρίκαλα Κορινθίας, καταγόταν από τό γένος των διάσημων Νοταράδων και οι γονείς του όνομάζονταν Γεώργιος και Άναστασία. Τό βαπτιστικό του όνομα ήταν Μιχαήλ. Διδάχθηκε τά πρώτα γράμματα στό Μοναστήρι τής Παναγίας, τής ιδιαίτερης πατρίδας του, από τον Κεφαλήνα δάσκαλο Ευστάθιο. Άγαπούσε τήν προσευχή και τήν ήσυχαστική ζωή, και γι αυτό πήγε στην Ίερά Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου για να γίνη μοναχός, αλλά ο πατέρας του τον γύρισε πίσω. Μετά τήν κοίμηση του δασκάλου του έξήκρησε κάποιο χρονικό διάστημα τό έργο του δασκάλου μέ έπιτυχία. Άγαπήθηκε από τους Κορινθίους για τήν πολυμάθειά του, και κυρίως για τό ήθος του και τήν σεμνότητα τής ζωής του. Γι αυτό και μετά τήν κοίμηση του Αρχιεπισκόπου Κορίνθου τον πρότειναν στον Οικουμενικό Πατριάρχη Σαμουήλ ως διάδοχο του. Ως Αρχιεπίσκοπος Κορίνθου αναλάθηκε στην διαποίμανση του λογικού ποιμνίου που του εμπιστεύθηκε ο Χριστός διά τής Έκκλησίας.

Όταν άρχισε ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος, οι Τουρκοί έκθρονισαν τον Άγιο, επειδή «ή βυζαντινής προελεύσεως οικογένεια των Νοταράδων συμμετείχε στην εξέγερση του 1770». Πήγε στην Ζάκυνθο, μετά στην Κεφαλληνία, και τέλος κατέληξε στην Ύδρα, όπου γνωρίστηκε με τον νεαρό Νικόλαο, τον μετέπειτα άγιο Νικόδημο τον Αγιορείτη, με τον οποίο συνδέθηκε μέ άδιατάρακτη πνευματική φιλία μέχρι τό τέλος του βίου του. Όπως είναι γνωστόν, οι δύο αυτοί άγιοι συνεργάστηκαν για τήν κάθαρση τής Φιλοκαλίας των Ίερών Νηπιτικών. Ό άγιος Μακάριος έμπιστεύθηκε στον άγιο Νικόδημο τά χειρόγραφα του για να τά διορθώσει και να γράψη τον Πρόλογο. Ό βιογράφος του άγίου Νικόδημου, μοναχός Ευθύμιος, λέγει ότι ο άγιος Μακάριος «όντας αυτός

(στις Καρυές του Άγίου Όρους) έκραξε και τον Νικόδημο και τον έπαρεκάλεσεν να θεωρήση τήν «Φιλοκαλίαν». Και μέ τούτον τον τρόπον άρχισεν ο εύλογημένος». Ό π. Θεόκλητος Διονυσιατής λέγει ότι «ο Άγιος Μακάριος παρέδωκε τώ Άγίω Νικόδημω τήν «Φιλοκαλίαν» χειρόγραφον, όπως τήν αποκαθάρη εκ των σφαλμάτων, έτοιμάση πρόλογον και τους συνοπτικούς βίους των εν αυτῇ άγιων συγγραφέων». Και ο άγιος Παΐσιος Βελτισκόφσκι, σε έπιστολή του προς τον Βούλγαρο μοναχό Θεοδόσιο, αναφέρει ότι ο άγιος Μακάριος άντέγραψε τά χειρόγραφα από τις Άγιορείτικες Βιβλιοθήκες.

Ό άγιος Μακάριος ύπήρξε «κύριος φορέας, ήγερτική μορφή του κινήματος των Ήσυχαστών, των λεγομένων «Κολλυβάδων». Έζησε για άρκετό χρονικό διάστημα στο Άγιον Όρος και μετά στην Πάτμο. Όμως, τά τελευταία χρόνια τής ζωής του τά πέρασε στην Χίο, όπου και έτελειώθη εν ειρήνη. Έκει στην Χίο ήταν τότε και ο άγιος Άθανάσιος ο Πάριος, ο οποίος ήταν φίλος του Άγίου και συγγραφέας του βίου του.

Ό βίος του και ή πολιτεία του μάς δίνουν τήν άφορμή να τονίσουμε τά άκόλουθα.

Η ήσυχαστική ζωή δεν είναι τίποτε άλλο παρά ή Ευαγγελική ζωή, ήτοι ο άγώνας για τήν έφαρμογή του θελήματος Θεου και τήν έπίτευξη του σκοπού για τον οποίο πλάσθηκε ο άνθρωπος, που είναι ή κοινωνία του με τον Θεό. Οι Πρωτόπλαστοι στον Παράδεισο μέ τον φωτισμένο νού τους έβλεπαν τήν δόξα του Θεου και είχαν κοινωνία μαζί Του. Μετά τήν πτώση τους στην άμαρτία απομακρύνθηκαν από τον Θεό που είναι ή πηγή του Φωτός, και γι αυτό σκοτίστηκε ο νούς τους και έχασαν τήν κοινωνία μαζί Του.

Ό νούς, που είναι ο οφθαλμός τής ψυχής, στον μεταπτωτικό άνθρωπο είναι σκοτισμένος και αίχμαλωτισμένος στα γήινα. Είναι μερδεμένος μέ τήν λογική και ύποδουλωμένος στα πάθη, και αντί να είναι συγκεντρωμένος στην καρδιά, που είναι ο φυσικός χώρος του, ή πατρική έστία του, περιφέρεται εδώ και εκεί ως άσματος. Η επαναφορά του στην πατρική του έστία, τήν καρδιά, και από εκεί στον Θεό, γίνεται μέ τήν μετάνοια, τήν άσκηση, τήν μυστηριακή ζωή και τήν προσευχή, κυρίως δε μέ τήν άδιάλειπτη νοερά προσευχή, ήτοι τήν συνεχή έπίκληση του όνόματος του Χριστού. Έτσι, καθαρίζεται ή καρδιά και γίνεται κατοικήτήριο του Άγίου Πνεύματος, και ο νούς φωτίζεται, και όπως γράφεται στον «Μέγα Κανόνα», γίνεται «νούς όρων τον Θεό», και τότε ο άνθρωπος «φθά-

νει τον άδυστον γνώφον εν θεωρία, και γίνεται «μεγαλέμπορος»».

Ό άγιος Νικόδημος ο Άγιορείτης, στο Προοίμιο που έγραψε για τήν Φιλοκαλία, προσκαλεί τους Ορθοδόξους Χριστιανούς, εκείνους που αγαπούν τον Θεό και έπιθυμούν τήν κοινωνία μαζί Του, και τους λέγει: Έλάτε όλοι οι Ορθόδοξοι, λαϊκοί και μοναχοί, όσοι τρέχετε για να βρήτε τήν Βασιλεία του Θεου, που ύπάρχει μέσα στον άγρο τής καρδιάς σας, δηλαδή τον γλυκύ Ήσοϋ Χριστό, μέ τον σκοπό όπως, αφού ελευθερωθεί ο νούς σας από τήν αίχμαλωσία στα γήινα και από τήν άτακτη περιφορά του και καθαρισθεί από τά πάθη ή καρδιά μέ τήν άδιάλειπτη και φοβερά έπίκληση του Κυρίου μας Ήσοϋ Χριστού, μέ τήν συνεργεία των άλλων άρετών, που διδάσκονται στο βιβλίο αυτό (Φιλοκαλία), ένωθειτε πρώτα μέ τον έαυτο σας και διά του έαυτου σας μέ τον Θεό», και «επανερχόμενοι στον πρώτο σκοπό του Θεου -που ήταν ή θέωση του ανθρώπου- να δοξάζετε τον Πατέρα, τον Υίο και τό Άγιον Πνεύμα, τήν μία θεαρχικότητα Θεότητα, στην οποία πρέπει κάθε δόξα, τιμή και προσκύνηση στους αιώνες των αιώνων. Άμην».

Η μελέτη τής Άγίας Γραφής, των βίων των άγιων και των λόγων των άγιων Πατέρων τής Έκκλησίας, συνδυασμένη μέ τήν άσκηση, τήν μυστηριακή ζωή και τήν προσευχή, έλευξει τήν Χάρη του Θεου, ή οποία φωτίζει τον νού, δημιουργεί έμπνευση και κατάνυξη στην ψυχή, καθώς και διάθεση για περισσότερη προσευχή και μεγαλύτερο άγώνα για τήν βίωση των θείων εντολών, τήν μεταμόρφωση των παθών, τήν απόκτηση τής γνώσεως του Θεου και τής θείας άγάπης, ή οποία, κατά τον άγιο Ισαάκ τον Σύρο, είναι ο Παράδεισος. Έέχουσα δε θέση μεταξύ των ψυχοφελών άναγνωσμάτων κατέχει ή Φιλοκαλία, ή οποία περιέχει κείμενα των άγιων Πατέρων, των λεγομένων Νηπιτικών, και κατά τον π. Θεόκλητο Διονυσιατή, «είναι ταμείο τής νήψεως, φυλακτήριο του νού, μυστικό Σχολείο τής νοεράς προσευχής, εξαίρετη ύποτύπωση τής πρακτικής άγωγής, άπληνης οδηγός τής πνευματικής θεωρίας, ο πατερικός Παράδεισος, ή χρυσή άλυσίδα των άρετών, ή συνεχής ένασχόληση μέ τό όνομα του Ήσοϋ, ή σάπιγγα που επαναφέρει τήν Χάρη και τό μυριοπόθητο όργανο τής θεώσεως».

Είθε, μέ τήν Χάρη του Θεου και τον πνευματικό μας άγώνα, να άξιωθούμε να βρούμε τον πολύτιμο θησαυρό που είναι κρυμμένος βαθιά στον άγρο τής καρδιάς μας.

Αδούλωτες ψυχές κατά την Τουρκοκρατία

συνέχεια από τη σελ. 1

Πίσω από αυτήν την παραθεώρηση της προεπαναστατικής ιστορίας βλέπει την επιβίωση της θεωρίας του Φαλμεράιερ. Γι' αυτό μιλά για Νεοφαλμεραϊερισμό. Έν δψει, λοιπόν, του έορτασμού των 200 χρόνων από την Παλιγγενεσία, διατυπώνει ορισμένα «θεμελιακά έρωτήματα». Γράφει: «Πότε αρχίζει ή αντίσταση των ύποδούλων κατά των διαφόρων κατακτητών τους; Ποιά ήταν ή κυρίαρχη ταυτότητα των έξεγερμένων ραγιάδων; Και ακόμη σαφέστερα, είναι ή όχι Έλληνες οί Βυζαντινοί, πού από την έπομένη της αποφράδας άλλως της Βασιλευούσας από τή Δ' Σταυροφορία της χριστιανικής Δύσης (1204) ξεσηκώνονται για τήν έλευθερία τους με συνείδηση της ταυτότητάς τους; Η τετρακοσίωv ενών Τουρκοκρατία είναι μία μαύρη σελίδα, πού καλά θά κάνουμε νά τή θάψουμε και νά τή ξεχάσουμε μία και καλή, όντας πιά ... Εύρωπαιο(!), ή μία περίοδος "φωτεινότερη από όλα τά σεμινάρια της Γοττίγγης" (Τ. Παπατσώνης);».

Τά «θεμελιακά έρωτήματα» πού διατυπώνει ό άρθρογράφος, όδηγησαν τήν σκέψη μας σε ένα άγνωστο στους πολλούς έργο του Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Άρτης ό-σίου Δαμασκηνού του Στουδίτου, ό όποιος έζησε και έδρασε κατά τόν 16ο αιώνα (περί τό 1520 έως τό 1577 μ.Χ.), δηλαδή ένα περίπου αιώνα μετά τήν άλωση της Κωνσταντινούπολης. Στο έργο αυτό φαίνεται καθαρά ή ζωντανή θρησκευτική και έθνική συνείδηση των Όρθοδόξων Χριστιανών των ύποδούλων στον Όθωμανικό ζυγό.

Γνωστό έργο του όσιου Δαμασκηνού είναι ό «Θησαυρός», πού έγραψε ως Υποδιάκονος της συνοδείας της Μονής του Στουδίου, σε άπλή γλώσσα (στό γλωσσικό ιδίωμα πού μιλούσαν, τότε, στην Θεσσαλονίκη και τήν Κωνσταντινούπολη). Έχουν διασωθή όμως και άλλα κείμενά του, κάποια από τά όποια αποτελούν τούς πρώτους βίους Νεομαρτύρων, μαζί με τίς ακολουθίες τους. Σ' αυτά βρίσκουμε, ίσως για πρώτη φορά, τόν χαρακτηρισμό «Νεομάρτυς», πού δίνεται σε όσους όδηγήθηκαν μέσα από σκληρά βασανιστήρια στον θάνατο, όμολογώντας τήν Όρθόδοξη πίστη άπέναντι στους άλλόθρησκους δυνάστες.

Έχουμε ύπόψη μία έκδοση του 1930 της ακολουθίας του Νεομάρτυρα άγίου Νικολάου του έξ' Ιχθύος Κορινθίας, ό όποιος μαρτύρησε στην Κωνσταντινούπολη τό 1544 μ.Χ., τήν όποία, μαζί με έγκώμιο στον Νεομάρτυρα, έγραψε τό 1548 ό σύγχρονός του όσιος Δαμασκηνός ό Στουδίτης, Ιερομόναχος τότε.

Μέσα στην ακολουθία και τό έγκώμιο του Νεομάρτυρα φαίνεται καθαρά τό άδούλωτο φρόνημα των Ρωμηών, δηλαδή των φυσικών κληρονόμων του ελληνικού πολιτισμού, πού έκχριστιανίστηκε με τό κήρυγμα των Άποστόλων και τούς θεολογικούς άγώνες των Άγίων Πατέρων.

Ό δυνάστης χαρακτηρίζεται παράνομος, θηρίου άγριότερος, γεμάτος φονική διάθεση άπέναντι στους ύποδούλους. Ό Νεομάρτυρας μακα-

ρίζεται για τήν προσκόλλησή του στην άγάπη του Χριστού και για τό άδούλωτο φρόνημα της ψυχής του, για τήν γενναϊότητα, τήν ύπομονή και τήν αποβολή του ψεύδους.

Για τεκμηρίωση των παραπάνω σταχυολογούμε, από τήν ακολουθία του Άγίου και τό Έγκώμιο πού συνέθεσε γι' αυτόν ό όσιος Δαμασκηνός, όρισμένες χαρακτηριστικές προτάσεις.

Σέ τροπάριο του Μικρού Έσπερινού διαβάσουμε: «Της του Χριστού σε άγάπης ουδέν έχωρισεv, ου πύρ, ουδέ γυμνότης, ου δριμύτης βασάνων άπειρών θεοκήρυξ, σής γάρ ψυχής τό άδούλωτον φρόνημα επιδεικνύων, ύπέμεινας σταθερώς πάντα πόνον τόν του σώματος».

Σέ τροπάριο της Λιτής ό Χριστός μιλά στον Νεομάρτυρα: «Τάδε λέγει Κύριος τώ άθλοφόρω, γενναίε, τί έποίησάν σοι, άδικώς οί παράνομοι ταίς πληγαίς σε κατέστειξαν, τή φρουρῶv ενανέκλεισαν, ύσπερ θυμά επί φλόγα όλοκαυτώθης, γενναίε, νύν έγώ σοι ταύτα πλουσίως ανταμείψομαι».

Σέ τροπάριο του Όρθρου ύμνείται ό Νεομάρτυρας, γιατί με τήν άθλησή του «Τύραννον έπηρμένον, κατέρραξεν εις γήv».

Έτέοια τροπάρια συνέθεσε ό όσιος Δαμασκηνός, τά όποια ψάλλονταν από τό 1548 μ.Χ. σ' όλα τά χρόνια της Τουρκοκρατίας, κρατώντας ζωντανή τήν πίστη των ύποδούλων και έμφυσώντας σ' αυτούς ήρωικό φρόνημα αντίστασης προς τόν δυνάστη.

Τό Έγκώμιο όμως στον Νεομάρτυρα είναι αποκαλυπτικότερο. Με γλώσσα λογία, όχι τήν άπλή του «Θησαυρού», δείχνει και διδάσκει τήν άγάπη στα «ελληνικά γράμματα», αλλά πρό παντός τήν άγάπη στον Χριστό και τήν Όρθόδοξη πίστη της Έκκλησίας.

Παραθέτουμε κατ' άρχήν μία διατύπωση χαρακτηριστική της γλωσσικής αισθητικής του όσιου Δαμασκηνού: «Νικολάω τώ εν μάρτυσιν άρτιφανεί, πατρίς μέν ήν ή παρά τώ Ζάρηκι όρει κώμη πάλοι μέν Ιχθύς όνομαζόμεν ήν δέ τή των χυδαίων φωνή Ψάρι προσαγορευμένη».

Έπειδή τό Έγκώμιο του Νεομάρτυρα ήταν ταυτόχρονα διδασκαλία και κατήχηση του λαού, παραθέτουμε ενδεικτικό απόσπασμα από τόν διάλογο του Νικολάου με τόν Έπαρχο της Κωνσταντινούπολης, ό όποιος όνομαζόταν Σινάν, «άνθρωπος μέν ών τή φύσει, θηρίου δέ μάλλον άγριότερος, [...] άλλος τις Φαραώ ζυγώ δουλείας σκληρῶς, τόν νέον Ισραήλ καταδουλούμενος». Ό όσιος Δαμασκηνός περιγράφει τόν Σινάν προφανώς από προσωπική πείρα.

Στόν Σινάν κατέδωσαν τόν Νικόλαο Ισμαηλίτες (Μουσουλμάνοι) με τήν κατηγορία ότι ύβρίζει τήν πίστη τους.

Άκούοντας ό Έπαρχος τήν κατηγορία κάλεσε τόν Μάρτυρα νά άπολογηθή, γιατί με τόση τόλμη δέν ταπεινώνεται ούτε στην «βασιλείου άρχήν», ούτε στην έξουσίαν του και συμπεριφέρεται με θρασύ-

τητα, ύβρίζοντας τόν ίδιο «καί τόν του Θεού προφήτην Μωάμεθ».

Ό όσιος Δαμασκηνός βάζει στό στόμα του Νεομάρτυρα τά έξης λόγια: Έμένα, Έπαρχε, με ενδιαφέρει ή άλήθεια και όχι τό ψέμα, «ένθεν ου φέρων τήν μέν άλήθειαν ύφ' ύμών ύβριζομένην όραν, τό δέ γε ψεύδος τιμώμενον τόν μέν Χριστόν Θεόν γίνωσκων άληθή καταγγέλλω, τήν δέ ψευδή θρησκείαν ύμών άδεώς άπελέγχω: τούτο μοι της ής σύ φής τόλμης αίτιον, ου γάρ έγώ τούτο τόλμην, αλλά παρησιάν άποκαλώ». Δηλαδή, δέν τό όνομάζω αυτό θρασύτητα, αλλά έκφραση της πίστης μου με θάρρος και ειλικρίνεια.

Ό όσιος Δαμασκηνός καταγράφοντας τήν τελική έρώτηση του Έπαρχου προς τόν Νεομάρτυρα, ταυτόχρονα παρουσιάζει τήν μουσουλμανική αντίληψη περί του Χριστού. Ό Έπαρχος είπε στον Νικόλαο: Όποτε είναι άλήθεια αυτά πού μου είπαν, ότι «Χριστόν Θεόν είναι λέγεις, πνοήν Θεού παρά τή ήμετέρα γραφή κηρυττόμενον. Τόν δέ της ήμων εύσεβούς πίστεως καθηγητήν άληθώς προφήτην όντα άδεώς υϊόν διαβόλου άποκαλείv». Ό Νικόλαος άπάντησε με βεβαιότητα καταφατικά, συμπληρώνοντας: Δέν είναι δυνατόν «τόν μέν ήλιον φάναϊ σκοτεινόν, τήν δέν νύκτα φωτεινήν». Ό Χριστός, ως δικαιοσύνης ήλιος, είναι «φώς και φωτίζει πάντα άνθρωπον έρχόμενον εις τόν κόσμον», ό δέ καθηγητής της άπωλείας σας Μωάμεθ, «σκότος ών άφεγγές, πάσι τοίς αύτω έπομένοις, κρημνού και βαράθρων αίτιος πέφυκεv». Και συμπληρώνει: «ό έμός έφη Χριστός, τυφλός τυφλόν εάν όδηγή, άμφοτεροι εις βόθυνον έκπεσούντω». Έτσι και σεις «τυφλώ άνδρι πειθόμενοι, εις βυθόν άπωλείας άπαξάπαντες έμπεσείσθε».

Αυτό ήταν άνάγνωσμα εκκλησιαστικό κατά τήν Τουρκοκρατία.

Στόν έπίλογο του Έγκώμιου του ό όσιος Δαμασκηνός θυμάται από τήν Ελληνική παράδοση, τά έπαθλα των άρχαίων άθλητικών άγώνων τόν κότινο (κλαδί άγριελιάς), τά μήλα, τ' άγρια σεάληνα και τήν πίτυν (κλαδί από άγριο πεύκο), για νά δείξη λαμπρότερα τά έπαθλα του Νεομάρτυρος. Γράφει: «Ταύτα σοι παρ' ήμων, v νεομάρτυς, γέρα τής άθλήσεως, Όλυμπιακόv κοτίνου και Πυθικών μήλων τιμώτερα, Νεμαίας τε σέληνων και Ισθμικής πίτυος ένδοξότερα: ούτός σοι παρ' ήμων ό στέφανος λογικός μέν, άλλ' όμως ούκ άξιος εισάπαν της σής κεφαλής».

Και κλείνει με πολυσήμαντη εύχή: «...και νύν μέν [ώ Νεομάρτυς] ταίς προς Θεόν σου έντεύξεισι κατευνάσαις τήν των παθών άγριαίνουσαν θάλατταν: στήσαις δέ και τόν σάλον των λογισμών προς δέ και ζωήν εύθυμον δίης παντός άνιαρού πάθους άμέτοχον: ει δέ και μετασταίημεν των ένθάδε, δέξαιο ήμάς έν ταίς ουρανίαις σκηναίς».

Αυτά είναι ένα δείγμα του εκχριστιανισμένου Έλληνισμού, πού ήταν άκμαίος, κάτω από τούς θόλους των Ναών και μέσα από τίς μάνδρες των Μοναστηριών, σε όλη τήν Τουρκοκρατία.

ΓΕΓΟΝΟΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΟ

«Η άσθενής μηδέν»

Μέ τήν φράση «ή άσθενής μηδέν» χαρακτηρίστηκε ή πρώτη άσθενής από τόν νέο Ιό, πριν ένα χρόνο, Δήμητρα Βουλγαρίδου, ή όποία είχε ταξιδεύσει στο Μιλάνο και κόλλησε τόν νέο Ιό, όποτε είναι τό «πρώτο κρούσμα» στην Ελλάδα.

Μέ τήν συμπλήρωση ενός έτους από τό τραγικό εκείνο γεγονός «ή άσθενής μηδέν» έκανε κάποιες δηλώσεις πού δημοσιεύθηκαν, στις όποιες έκφράζει τά συναισθήματα πού ένιωσσε, όταν έμαθε αυτό τό γεγονός, καθώς έπίσης και τίς έμπειρίες της από τήν νοσοκομειακή νοσηλεία της.

Οί δηλώσεις αυτές είναι αξιοπρόσεκτες και έκφράζουν πολλούς ανθρώπους πού πέρασαν και περνούν τήν δοκιμασία της πανδημίας αυτής, γι' αυτό και θά παραθέσω μερικά σημεία από αυτές.

Κατ' άρχήν θά ήθελα νά ένημερώσω όσους όμιλούν για τά θέματα αυτά ότι ενώ στην άρχή, όταν έμφανίστηκε ή άσθένεια, όλοι μιλούσαν για τόν Ιό covid-19, τώρα έχει αλλάξει ή όρολογία, όποτε ό Ιός χαρακτηρίζεται ως sars cov-2 και ή άσθένεια-λοίμωξη χαρακτηρίζεται covid-19. Γι' αυτό λένε ή covid-19.

Έπανερχόμενος στο θέμα μου σημειώνω ότι, όταν ή Δήμητρα Βουλγαρίδου έμαθε ότι είναι φορέας του νέου Ιού, όπως συνήθως γίνεται στις περιπτώσεις αυτές, άγχώθηκε. Είπε: «Άγχώθηκα πολύ. Παράλληλα σκεφτόμουν όλους όσους ήρθα σε έπαφή. Τόν σύζυγό μου, τό παιδί μου, τούς γονείς μου. Άνησυχούσα για τό άν τούς κόλλησα».

Έπειτα, νοσηλεύθηκε και έμεινε για 16 ήμέρες στον θάλαμο άρνητικής πίεσης. Είναι έκφραστική ή δήλωσή της για τήν νοσηλεία της στο Νοσοκομείο.

Ήταν πολύ δύσκολο. Όταν είσαι σε τέτοιους χώρους συνειδητοποιείς ότι στη ζωή έρχόμαστε και φεύγουμε μόνοι μας. Όλο αυτό τό άβέβαιο με έκανε και αισθανόμουν μελλοθάνατη. Καθημερινά έκανα πολλές έξετασεις και δέν ήξερα τί πρόκειται νά άντιμετωπίσω. Τά ίδια συναισθήματα είχαν και οί γιατροί. Τό μόνο πού έβλεπα μέσα από τίς στολές τους ήταν ή άμφιβολία και τό άγνωστο στα μάτια τους. Όστόσο, μεγαλύτερη δοκιμασία ήταν ότι βρέθηκε θετικό τό παιδί μου».

Νομίζω είναι μία τέλεια περιγραφή αυτής της κατάστασης. Σε τέτοιες στιγμές ό άνθρωπος αισθάνεται ως μελλοθάνατος και έμφανίζεται ή άγωνία του θανάτου. Παρατηρεί κανείς τούς γιατρούς μέσα στα μάτια τους για να δη τήν σκέψη τους, και πολλές φορές βλέπει αυτήν τήν άγωνία και τό άγνωστο. Τότε αισθάνεται ότι είναι μόνος και άνυπεράσπιστος, αλλά όταν έχη πίστη αφήνεται στον Θεό, στην Πρόνοιά Του, σαν νά πέφτη σε ένα κενό, μεταξύ βιολογικής ζωής και θανάτου. Σε πολλούς ανθρώπους, μαζί με τήν άγωνία της μοναξιάς και του θανάτου, αναπτύσσονται και τύψεις για τόν τρόπο πού έζησαν και τό πού πηγαίνουν.

Μέσα σε αυτήν τήν δύσκολη κατάσταση ή μόνη παρουσία από πλευράς ανθρώπων είναι οί γιατροί και οί νοσηλεύτες. Είπε «ή άσθενής μηδέν»: «Δέν έχω λόγια πάντως για τή συμπεριφορά των γιατρών και των νοσηλευτών. Προσπαθούσαν νά με καθησυχάσουν και πραγματικά ή συμπαράσταση ήταν πολύ μεγάλη». Έπίσης, είπε: «Μέχρι και τώρα σκέφτομαι αυτούς τούς ανθρώπους στις ΜΕΘ, τούς γιατρούς και τούς νοσηλευτές, πού είναι με οικογένεια, παιδιά και προσωπική ζωή».

Πρέπει νά σκεφτόμαστε και νά προσευχόμαστε για όλους αυτούς τούς ανθρώπους πού εισέρχονται σε αυτήν τήν περιπέτεια. Η ίδια είπε: «Όταν ήμουν στον θάλαμο άρνητικής πίεσης, τό μυαλό μου ταξίδευε. Σκεφτόμουν πως είναι ή ζωή στις φυλακές. Όταν άρνητικοποιήθηκα, συνειδητοποίησα τή σημασία της έλευθερίας».

Τό καταλαβαίνουμε έμεις αυτό;

N.I.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΑΝΑΔΡΟΜΕΣ

Ἡ ἐκκλησιαστική κατάσταση τῆς Αἰτωλοακαρνανίας στήν αὐγή τῆς Ἀνεξαρτησίας

τοῦ Χαράλαμπου Χαράλαμπόπουλου

Στίς φιλόξενες σελίδες τῆς Ε.Π. (281/Αὐγ. 2020) εἶχαμε ἀναφερθεῖ στίς περιπέτειες τοῦ Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἄρτης Πορφύριου Βυθινοῦ. Ἀπό τόν Δεκέμβρη τοῦ 1824 ἀπέρχεται στό Ναύπλιο ἀντιπροσωπεύοντας τό Μεσολόγγι στήν Ἐθνοσυνέλευση. Καθήκοντα Μητροπολίτου ἀναλαμβάνει ὁ βοηθός του Ἐπίσκοπος καί μετέπειτα ἐθνοϊερομάρτυρας Ρωγῶν καί Κοζύλης Ἰωσήφ.

Στίς 30 Μαΐου 1829 ὁ Πορφύριος μέ ἄδεια τοῦ Κυβερνήτη ἐπανήλθε στή Μητρόπολή του μέ ἔδρα τό Μεσολόγγι καί διατηροῦσε τόν ἀρχαῖο τίτλο τοῦ Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἄρτης, ἐνῶ σέ λίγους μῆνες ἔλαβε τόν τίτλο Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Μεσολογγίου γιά νά ἀνταποκρίνεται στή νέα πραγματικότητα. Στά ὄρια τῆς Μητροπολῆς ὑπαγόταν ἡ νότια Ναυπακτία (Βενέτικα), διότι ἡ βόρεια Ναυπακτία (Κράβαρα) ἀνῆκε κατά ἀρχαῖο ἔθος στήν Ἐπισκοπή Λιδωρικίου καί τῆς Μητρόπολη Λαρίσης.

Ἀπό τό 1833 μέ τή νέα νομοθετική ρύθμιση ὁλόκληρη ἡ Ναυπακτία ὑπαγόταν στήν Ἐπισκοπή Ἱαθωλίας καί Ἄκαρνανίας μέ ἐπίσκοπο τόν Πορφύριο, πού διατηροῦσε τόν τίτλο τοῦ Μητροπολίτη (Ὁ κατά τήν Ἐπισκοπή Ἄκαρνανίας Μητροπολίτης).

Στίς 6 Δεκεμβρίου 1829 μετά ἀπό ἀλλεπάλληλες ἐγκυκλίουσ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Γραμματείας (Υπουργεῖο) ὁ Πορφύριος ἀποστῆλει τρεῖς ἐπιστολές-ἀναφορές πρὸς τόν Ὑπουργό καί τόν ἴδιο τόν Κυβερνήτη. Ἡ ἀπογοήτευση καί ἡ ἀγανάκτηση γιά τήν κατάσταση πού ἀντιμετωπίζει εἶναι ἐμφανεῖς. Οἱ περιγραφές εἶναι τόσο σκληρές πού διερωτῶνται ὁ ἀναγνώστης πῶς θεμελιώθηκε αὐτό τό κράτος. Ὁ Καποδίστριας ἔθεσε, παρά τίς φοβερές δυσχέρειες, τίς βάσεις. Βέβαια, τό ἔργο του δέν ὁλοκληρώθηκε. Οἱ δῆθεν δημοκρατικοί τῆς ἐποχῆς τόν κατηγοροῦσαν γιά αὐταρχικότητα καί διάφορα στοιχεῖα μέ ποικίλα κίνητρα καί συμφέροντα ὀργανωσαν τή δολοφονία του.

Ἔτσι ἀνακόπηκε ἕνα δημιουργικό ἔργο καί τό νεοῖδρυτο κράτος ἀπό τήν δῆθεν «αὐταρχία» τοῦ Καποδίστρια, περιέπεσε στήν ξενοκρατούμενη ἀπολυταρχία τοῦ Ὄθωνα.

Μέσα ἀπό τίς ἐπιστολές παρουσιάζονται ἀνάγλυφα οἱ φοβερές δυσκολίες καί τό χάος πού ἐπικρατοῦσε.

Ἔνας ἀτίθασος λαός πού καλά καλά δέν ἄφισε τά ἄρματα καί μία χώρα χωρίς καμία ὑποδομή ἦταν τό μεγάλο στοίχημα πού ἔπρεπε νά κερδίσουν οἱ ἰδρυτές τοῦ νεοῖδρυτο κρατίδιου.

Οἱ ἐπιστολές αὐτές, πού καταχωροῦμε ὁλόκληρες ἢ καί ἀποσπασματικά, γραμμένες ἀπό ἕναν σοβαρό ἱεράρχη μέ ἐθνικές περγαμινές, μάς δίνουν μέσα ἀπό τήν ὡμή πραγματικότητα τους τά δεινά τῆς μεταπαραστατικῆς Ἑλλάδας.

Ἡ ἐπιστολή πρὸς τόν Ὑπουργό Ν. Χρυσόγελο ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἔχω ἀνά χεῖράς μου τὰς δύο ἐγκυκλίους ὑπ' ἀριθμ. 13 καί 4 καί τὰς ὁδηγίας τῆς Γραμματείας ταύτης ὑπ' ἀριθ. 15, μέ τὰς ὁποίας προσκαλοῦμαι νά ἐκπληρώσω ὅσα ὁ ἀρχιερατικός μου χαρακτήρ ὑπαγορεύει. Ἄλλ' εἰς πόιους, κύριε, ἱερωμένους καί εἰς πόιες ἐκκλησίας; Ὅλη ἡ ἐπαρχία μου, ἀφοῦ κατεσκήνωσε μετά τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ, ἀπετεφρώθη καί ἐγίνε ὅλη ἴλιας κακῶν. Πολλά τῶν μοναστηρίων μου, ἀφοῦ κατερρωμώθησαν, ἔμειναν ἔρημα ἀνθρώπων καί ἤδη εὐρίσκονται ἐρείπια, ὁμοίως καί ἅπανα αἱ ἐκκλησίαι τῶν χωρίων. Ὅλιγοί ἱερεῖς διασωθέντες, ἄλλοι εὐρίσκονται εἰς Ζάκυνθον ποριζόμενοι τά πρὸς τό ζῆν καί ἄλλοι εἰς Παλ. Πάτρας, ἔμειναν δέ πολλά ὀλίγοι ἱερουργούντες εἰς τά ἐρείπια. Ἀλλά καί αὐτοὶ μῆπως ἔχουσι τά ἀναγκαῖα βιβλία τῆς ἀκολουθίας; Πιστοτήρια ὁλόκληρα χρειάζονται νά δουλεύσωσιν εἰς ἕναν χρόνον καί μόλις θέλει προσφάσωμεν ἀπό βιβλία ἐκκλησιαστικά, οἷον Μηναιά, Παρακλητικά, Τριῶδια, Πεντηκοστήρια, Ὡρολόγια, Φαλητήρια, Ἄποστολους, Εὐαγγέλια καί τὰ λοιπά. Ὅσα δέ εὐρέθησαν λιθοκτίστα καί διεσώθη ἡ οἰκοδομή των, ὄλον τό ἐμβαστόν εἶναι πυρκαυστον καί χρησιμεύουσι διὰ μαγαζία τῶν περὶ ἐγγυρίων. Ἀφ' ὅσα περιήλθον πρὶν τοῦ σφοδροτάτου χειμῶνος, δύο τούτων εὗρον μέ σώας τὰς Ἁγίας Τραπεζάς. Οἱ περισσότεροι τῶν λαῶν κἀνηνται τρυπωμένοι εἰς τά δάση καί ζῶσι ζῶν ἀγρίαν. Εἰς δύο-τρία χωρία περιποιήθησαν τὰς καλύβας των καί κατώκησαν, ἀλλά καί αὐτοὶ μετενόησαν, διὰ τό συχνοπέρασμα τῶν στρατευμάτων. Ὅλα αὐτά ἔπρεπε, κατά χρέος μου, νά ἐκτελέσω ἐγὼ ὡς προθυμότερος τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἡ ἀτυχία μου ἀπεκατέστησε τό μέρος τοῦτο, ὡς πλησιέστερον πρὸς τοὺς ἐχθρούς, θέατρον τοῦ πολυχρονίου πολέμου καί τό πλέον ἐρημωμένον, ὡστε μόλις μετά τριετιᾶν δύναται νά λάβη μορφήν ἐπὶ τό κρεῖττον.

Παρακαλῶ νά μοί προβλέψητε καί ἐξαποστείλητε ὀλίγον ἅγιον μύρον, διότι ἐξεκένωσα ὅσον ἐπρόβλεψα καί τά βαπτιζόμενα βρέφη κινδυνεύουν νά εἶναι χωρίς τούτου. Ζητήσατε ἢ παρά τοῦ ἁγίου Δαμαλῶν, ὡς χρηματίσαντος Ὑπουργοῦ τῆς Θρησκείας, καί προβλεφθέντος ἀπό Κωνσταντινούπολιν, ἢ ἀπό τόν ἅγιον Θηβῶν κύριον Ἀγαθάγγελον, πρὸς τόν ὁποῖον εἶχον γράψει διὰ τοῦ αὐτάδελφου του καί μοί ὑπεσχέθη, πλὴν δέν μοί ἔστειλε, καί πρὸς τό παρόν μοί εἶναι πολλά ἀναγκαῖον.

Κατάλυμα δέν ἔχω εἰς κανένα μέρος καί ἀναγκάζομαι νά πληρώνω ἐνοίκια ἐκ τοῦ ὑστερημάτος μου καί νά κάθωμαι εἰς ὁσπίτια μὴ ἀνήκοντα εἰς τόν χαρακτήρα μου. Ἢδη ὅπου ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης ἀπεφάσισε καί διέταξε νά οἰκοδομηθῇ ἡ ἐκκλησία εἰς Μεσολόγγι, ἄς διατάξῃ νά γένη καί ἀρχιερατικόν κατάλυμα ὅπου ἦτον ἡ ἀρχαία μητρόπολις.

Εἶναι ἀνάγκη νά γένη μία αὐστη-

ρά διαταγή τῆς Αὐτοῦ Ἐξοχότητος εἰς ὃν ἂν ἐγκρίνη διὰ νά δώσωσι λογαριασμόν οἱ ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν τῶν χωρῶν καί χωρίων, ὅτι εἶναι πολλά ἐκκλησία ὅπου εἶχον ὅπως καταστάσιν καί εἰς ταύτην τὴν ἀνωμαλίαν τά ἔλαβον οἱ ἐνορίται καί τά κατέφαγον καί ἤδη ἀδιαφοροῦν ζητοῦντες τά πάντα ἀπό τὴν Κυβέρνησιν. Εὐρίσκονται δέ καί μερικά ἀσημικά ἄχρηστα, δηλαδή κανδήλαι καί τὰ τοιαῦτα, ἐξ ὧν ἡμποροῦν νά προμηθευθῶσι καί βιβλία καί πόσα ἄλλα ἀναγκαῖοῦσι. Περὶ δέ τῶν μοναστηρίων τῶν σωζομένων καταγίνονται νά λάβω κατ' αὐτὰς τὰς στατιστικὰς ἰδέας καί πρὸς τό παρόν, διὰ τὴν ἄκραν ἐρήμωσιν καί μεγάλῃν γύμνωσιν ὅπου ἔχουν, χρῆζομαι μερικά καί βοηθείας ὅπως. Διὸ καί μετά δύο ἢ τρεῖς χρόνους, τότε δίδω γνώμην νά συνεισφέρωσι καί πόιαις συνεισφορὰς περὶ τῶν κοινῶν καταστημάτων νά κάμωσι.

Ἀρχαιότατον ὑποστατικόν τῆς μητροπόλεώς μου, Μπαλήμπεη ὀνομαζόμενον, μετά τοῦ παρακειμένου αὐτῷ μύλου κείνται ἐρείπια, γνωστά ἐξ ἀμνημονεῦτων χρόνων εἰς ὄλους τοὺς ἐπαρχιώτας μου, κύριον Γ. Μαυρομάτην, κύριον Τάττην Μαγγινῶν τοὺς ὄντας αὐτόσε, καί εἰς ὄλην τὴν ἐπαρχίαν μου ἀρπαγμένα ἀπὸ τόν τύραννον Ἄλη πασᾶν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ αἰοδίου προκάχου μου κυρίου Ἰγνατίου. Ἄλλ' εὐθύς ὅπου ἐσάλπισεν ἡ σάλπιγξ τῆς ἐλευθερίας καί ἔμεινεν ἰκανόν καιρόν ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς ἐλευθέρᾳ ἐν τῇ εἰς Λάσπην γενομένη συνελύθει ὅλοι οἱ πρόκριτοι τῆς ἐπαρχίας μου, πολιτικοὶ καί πολεμικοὶ, δι' ἀναφορὰς των πρὸς τόν Πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ κύριον Α. Μαυροκορδαῖον καί διὰ θεοπίσματος τοῦ αὐτοῦ ἐκλαμπροτάτου πάλιν ἀπεκατέστη κτήμα τῆς μητροπόλεώς μου. Ἀφοῦ ὁμως παρεῖσφθησαν οἱ ἐχθροί, ἀπετεφρώθησαν παρ' αὐτῶν καί ἤδη κείνται ἐρείπια. Ὅθεν παρακαλῶ τὴν σεβ. Κυβέρνησιν νά μοί δανεῖσθαι πρὸς τό παρόν νά ἀνεγείρω τόν μύλον καί νά δυνηθῶ νά καλλιέργησω, ὅπως οὖν καί τό ὑποστατικόν, διὰ νά ἔχω μικρόν ζωῆς πόρον, διότι εἰς τὴν κατάστασιν ὅπου εἶναι αἱ ἐπαρχία μου οὔτε τολμῶ νά ζητήσω ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα, ἀλλ' οὔτε καταδέχομαι νά ζῆσω μέ κανονικόν, πρόθεσιν, παρησίαν καί τά τούτοις ὅμοια, ἂν ἡ σεβ. Κυβέρνησις εὐαρεστηθῇ, εἰ δ' (ὄ μὴ γένοιτο!) ὕστερον ἀπὸ τόσους κινδύνους καί ἀπὸ τόσας θυσίας τῆς καταστάσεώς μου καί τῶν συγγενικῶν μου αἰμάτων, τοῦ αἰοδίου ἐπισκόπου μου Ρωγῶν Ἰωσήφ καί τοῦ ἀνεψιοῦ μου Θ. Θωμίδου, γενόντων θῦμα εἰς Μεσολόγγι, μέ τό ὄλον τῶν πραγμάτων μου καί 30 χιλιάδας γρόσια μετρητά καί μέ μίαν ἀρχιερατικὴν στολήν, ἐνῶ δέν ἤξιώθη ἕνας ἐδικός μου μέχρι τοῦδε ν' ἀπολαύσῃ ὀβολόν τῆς Κυβερνήσεως, ὕστερα, λέγω, ἀπὸ ὅλα ταῦτα νά κατανήσω νά ζῶ μέ τοιαύτην

Ὁ Ναυπάκτου καί Ἄρτης Πορφύριος

ταλαιπωρίαν καί χαμέρπειαν, ἄς λείψῃ καί ἡ ἐπαρχία καί ἡ ἀρχιερωσύνη καί ἄς ζήσω ὡς ἕνας ἀπόμαχος τῆς Ἑλλάδος ὅπου δυνηθῶ. Ἐγὼ νέος ὢν, διὰ τὴν ἔκτασιν τῆς ἐπαρχίας μου ταύτης, εἶχον δύο ἐπισκόπους τιτουλαρίους, οἵτινες περιερχόμενοι χρονικῶς τὴν ἐπαρχίαν ἐτελειοποιοῦν κάθε ἱερόν μου ἀνήκον εἰς τόν χαρακτήρα μου καί διὰ τό πολιτικόν καί διὰ τό ἐκκλησιαστικόν, καί ὄχι ἤδη εἰς τό γῆρας μου νά ὑστεροῦμαι κι ἐγὼ καί οἱ διασωθέντες παλαιοὶ ἀνθρώποι μου! Ζητῶ, λοιπόν, τὴν ἄδειαν νά χειροτονήσω τόν ἀρχιδιάκονόν μου Γεράσιμον ἐπίσκοπον ἐπὶ ψιλῶ ὀνόματι διὰ νά περιέρχεται τὴν ἐπαρχίαν μου, ὅτι, κατά τὴν ὁποίαν ἔχουν ἐρημωσιν αἱ ἐκκλησία καί τὰ μοναστήρια, ὁλόκληρος σχεδόν χρόνος χρειάζεται μόνον δι' ἐγκαίνια. Ἄλλην δέ χειροτονίαν οὔτε ἔκαμον ἀπὸ τόν καιρόν τῆς ἐπαναστάσεως, οὔτε θέλω κάμει, μολονότι ζητῶσι πολλοί, ἔως ὅτου νά μορφωθῶσι τά ἐκκλησιαστικά πράγματα ἐπὶ τό κρεῖττον καί νά εὐρεθῶσιν ὑποκείμενα ἄξια ἱερωσύνης, ἐπειδὴ φοβοῦνται τὴν αὐστηράν ἐκείνην φωνὴν τοῦ Κυρίου μου «Μὴ ἐπιθῆς χεῖρα ἐπὶ ἀναξίῳ, ὅτι τῆ ἀπώλειά αὐτοῦ χαρήσσομαι, τό δέ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρῶν σου ἐκζητήσω».

Παρακαλῶ νά μοί οἰκοδομηθῇ κατάλυμα εἰς Μεσολόγγι καί νά μοί γένη πρόβλεψις δανεῖου εἰς ἀνακαίνισιν τοῦ μύλου μου καί καλλιέργειαν τοῦ ὑποστατικοῦ μου, ὡστε νά πορίζωμαι ὅπως οὖν τά πρὸς τό ζῆν βίων ἐντίμως καί εὐχόμενος ἐκτενέστερον πρὸς τόν Κύριον ὑπὲρ τῆς πολυχρονίου ζωῆς καί ἀκλονήτου διαμονῆς τοῦ σεβαστοῦ μοι Κυβερνήτου καί πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ὧν ἐφίεται ἀγαθῶν ἢ ὑμετέρα ἔλλογιμότης, ἧς τά ἔτη εἶεν παρά Θεοῦ πανεύθυμα τῆς περιποθήτου μοι αὐτῆς ἔλλογιμότητος.

1829 10βρίου 6

Ἀνατολικόν (Αἰτωλικόν)

Εὐχέτης πρὸς Θεόν διάπυρος

Ὁ Ναυπάκτου καί Ἄρτης

Πορφύριος

Η εκκλησιαστική κατάσταση της Αιτωλοακαρνανίας στην αὐγή τῆς Ἀνεξαρτησίας

συνέχεια ἀπό τὴ σελ. 4

Δὲν περιορίζεται μόνο στὴν ἀνωτέρω ἀναφορά πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο, ἀλλὰ ἀπευθύνεται μὲ τὴν ἴδια ἡμερομηνία καὶ στὸν Κυβερνήτη Ἰωάννη Καποδίστρια στὸν ὅποιο ὑπενθυμίζει ὅτι δύο φορές στὴν Αἴγινα προφορικά καὶ μία γραπτὰ περιέγραψε τὴ ζοφερὴ κατάσταση ὁλόκληρης τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Μεσολογγίου.

Συνεχίζοντας ἐπισημαίνει:

«Ἄλλ' ὅταν καὶ προσωπικῶς ἔφθασα εἰς τὸ κλεινὸν Μεσολόγγιον καὶ εἶδον αὐτοψεί τὴν ἐρήμωσιν αὐτῆς τῆς πόλεως καὶ τὰς πυρκαϊστους ἐκκλησίας, πρὸς δὲ καὶ τὸν σωρὸ τῶν κοκάλων ἐκείνων τῶν τῶσων ἐνδόξων ἡρώων, ἢ καὶ μαρτύρων, ἔγραψα ἀμέσως περὶ πάντων τούτων πρὸς τὴν Αὐτοῦ Ἐκλαμπρότητα τὸν Πληρεξούσιον Τοποτηρητὴν τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἔχω ἀνά χεῖράς μου τὴν ἀπόκρισιν τῆς Ἐκλαμπρότητός του, δι' ἧς μοὶ ἀποκρίνεται ὅτι θέλει φανερώσει τὰ πάντα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν [...]

Ἐπικαμφθεὶς δὲ ἡ Ἐκλαμπρότης του μοὶ ἀπέστειλε γρόσια πεντακόσια καὶ ἅμα λαβὼν τὰ ἱκανὰ ταῦτα καὶ προμηθευθεὶς ἀπὸ ἵππων ἐξήλθον πρὸς τε τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Βόνιτζαν».

Καὶ στὴν περιοδεία του τί εἶδε; Ἐρείπια, ἐρείπια, ἐρείπια! Ὁλοκληρωτικὴ καταστροφὴ! Ὁλεθρὸς!

Ὁ Πορφύριος μὲ μαῦρα χρώματα περιγράφει στὸν Κυβερνήτη:

«Ἀδυνατῶ, Ἐξοχώτατε, νὰ περιγράψω τὴν παντελῆ ἐρήμωσιν αὐτῶν τῶν ἐπαρχιῶν. Εἰς ὅλην τὴν Ἀκαρνανίαν δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ εὔρω ἐκκλησίαν σωζομένην, οὐδὲ ἱερόν κατάστημα. Καὶ ὅσα ἐξ αὐτῶν ἦτον λιθοκτιστά, ἐκείνων μόνον διεσώθη ἢ οἰκοδομή, τὸ δὲ ἔμβαδὸν ὄλων κατατεφρωμένων καὶ αἱ ἱστορίαι τῶν ἁγίων κατάμαυραι, μόνον δὲ δύο ἐκκλησίαι εὐρέθησαν σωζόμεναι, ἡ τῆς μονῆς τοῦ Λεσινίου, διὰ τὸ ἄβατον τῆς θέσεως, καὶ ἡ τῆς μονῆς τοῦ Ρόμπου, διὰ τὸ δύσβατον καὶ τὴν προστασίαν τοῦ καπετὰν Γ. Βαρνακιώτη, πάντα δὲ τ' ἄλλα κατατεφρωμένα καὶ αἱ Ἅγιοι Τράπεζαι ἀνεσκαμμένα. Ἐπροχώρησα καὶ μέχρι Βονιτζῆς, ὅπου εὗρον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Μεγάλου Σπυριδῶνος σκεπασμένην τὸ ἥμισυ ἀνωθεν μὲ ἄχυρα, τὸ δὲ λοιπὸν ἀνεωγμένον, καὶ κατὰ τὸ ἔμβαδὸν ὡς καὶ τὰς λοιπὰς.

Ἐν γένει, Ἐξοχώτατε, ἅπανα ἡ παροικία μου, κατασκηνώσασα μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ, ἔγινεν ἴλιας κακῶν. Ἀδίκως, ἄρα ἀπελέγχονται. Ἐξοχώτατε, μὲ τὴν ὑπ' ἀριθ. διαταγὴν τῆς σεβαστῆς μοι Αὐτῆς Ἐξοχότητος, περιέμενον δὲ ἀνυπομῶνως τὴν ὑπ' ἀριθ. 18 πρόσκλησιν τῆς Γραμματείας, καὶ εἶδον τὰ ἐνδιαλαμβανόμενα, τὰ ὁποῖα ἤθελα ἐκπληρώσει κατὰ τὸ χρέος μου καὶ πρὶν τῶν ὁδηγιῶν. Ἄλλ' εἰς τὴν κατάστασιν, φεῦ! πού ἤδη εὐρίσκονται οἱ λαοὶ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, μόλις μετὰ διετίαν ἢ τριετίαν θέλει δυνηθῶ νὰ μορφώσω τὴν τῶν

ἀρχιερέα, πλὴν **τί νὰ κάμῃ ὁ κρῦος τὸν παγωμένον!**

Ἡ ἀγριότης τῶν ἐπαρχιωτῶν μου εἶναι ἀπερίγραπτος. Αὐτοὶ ἦτον συνηθισμένοι πρωτύτερα κάθε δόσιν νὰ τὴν κάμωσι μὲ τὰ ἰσχυρὰ ἔγγραφα, τὰ λεγόμενα πουγιουρτιά, τοῦ τυράννου Ἀλῆ πασᾶ, καὶ ἤδη ὁπού ἔκαμον τὸ ρωμαϊκὸν δὲν θέλουν νὰ πληρώσωσι κανέναν ὄβολόν, οὔτε δέκατα γεννημάτων, οὔτε δέκατα βελανιδίων, οὔτε καταγραφή τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ ἐθνικῶν καὶ σχεδὸν τὴν καταμέτρῃσιν τῶν προβάτων, καὶ τί δοκιμάζουσιν οἱ προσωρινοὶ Διοικηταί, Κύριος οἶδε! πολλῶ μάλλον τοῦ ἀρχιερέως τῶν».

Ὁ δὲ ἐκλαμπρότατος Πληρεξούσιος, ὁ προσκληθεὶς παρὰ τῆς Κυβερνήσεως διὰ νὰ προβλέψῃ διὰ

Ἔνας ἀτίθασος λαὸς πού καλά καλά δὲν ἄφησε τὰ ἄρματα καὶ μία χώρα χωρὶς καμία ὑποδομὴ ἦταν τὸ μεγάλο στοίχημα πού ἔπρεπε νὰ κερδίσουν οἱ ἰδρυτὲς τοῦ νεοῖδρυτου κρατιδίου.

ἱερῶν καταστημάτων κατάστασιν, καὶ τοῦτο διὰ τῆς συνδρομῆς τῆς Κυβερνήσεως».

Στίς 2 Μαρτίου 1830 ἀποστέλλει νέα ἀναφορά πρὸς τὸν Ὑπουργὸ Ἐκκλησιαστικῶν Ν. Χρυσόγελο. Ἡ κατάσταση συνεχίζει νὰ εἶναι οἰκτρὰ. Ὁ Μητροπολίτης χωρὶς ὑπεκφυγῆς περιγράφει τὴ σκληρὴ πραγματικότητα:

«Περικλείω κατάλογον τῶν τριῶν ἐπαρχιῶν, τῶν εὐρισκομένων μοναστηρίων, καὶ ἄς συμπεράνῃ τὴν κατάστασιν τῶν μερῶν τούτων. Δὲν ἠδυνήθη, διὰ τὸν πολὺν καὶ σφοδρὸν χεῖμῶνα, νὰ καταγράψω καὶ τῶν λοιπῶν καὶ ἴσως μετὰ τὸ Πάσχα δυνηθῶ νὰ περιγράψω καὶ τῶν ἄλλων. Ἐπροσκάλεσα ἐκ Παλ. Πατρῶν τὸν θεοφιλέστατον συνάδελφόν μου πρῶην Παραμυθίας κύριον Προκόπιον συμβοηθὸν μου, πλὴν τὴν δυστυχίαν δὲν ἠλπιζα νὰ ἴδω εἰς αὐτόν. Τῇ ἀληθείᾳ, ἀπ' ὅτι φορεῖ, δεύτερον δὲν ἔχει, οὔτε σκέπασμα, οὔτε στρώμα, οὔτε ἀρχιερατικά, οὔτε κἄν δευτέραν ἐνδυμασίαν! Καὶ ἐνῶ ἠλπιζον νὰ ἐλαφρώσω ὀλίγον μὲ τὴν χειροτονίαν τοῦ ἀρχιδιακόνου μου, κατεβαρύνθη μὲ τὴν πρόσκλησιν αὐτῆν καὶ λυποῦμαι τὸν

τό κατάλυμά μου καὶ διὰ τὴν εὐμαρῆσαν τοῦ βίου, τριακόσια μόνον γρόσια διέταξε νὰ δοθῶσι τῷ διακόνῳ μου καὶ ἓνα τυχόν ὀσπίτιον εἰς Μεσολόγγιον, διέταξε τὸν Προσωρινὸν Διοικητὴν νὰ ἐνοικίσῃ πρὸς κατοικίαν μου, διὰ τοῦτο καταγίνεται ἡ εὐγενία του ὁ Διοικητῆς νὰ ἐνοικίσῃ δύο ὄνταδες εἰς ἓν Χάνι ὁπού ἤδη κατασκευάζει ὁ κύριος Κ. Μπέλιας καὶ ἐκεῖ νὰ μοὶ προσκαλέσῃ. Ὁ ἀποσταλεὶς διάκονός μου εἰς Ναύπακτον καὶ διὰ τὸ ἔγγραφόν μου, ἀφοῦ εἶδε τὸν τρόπον τῆς ἐκλαμπρότητός του, ἄφησε καὶ τὰ τριακόσια γρόσια του, ἴσως χρησιμεύσωσι καὶ αὐτὰ διὰ τοὺς ὑπασιπιάς του, καὶ ἐπιστρέψας μοὶ ἐδιηγήθη τὸ σοβαρὸν καὶ ἀγέρωχον, ὁπού δὲν ἤξεύρω εἰς ποῖον μέρος τῆς Εὐρώπης ἐδιδάχθη. Ἐγὼ τουλάχιστον διὰ εἴκοσι καὶ ὀκτῶ χρόνους ὁπού ἐδούλευσα ἐν πράγματι τὴν ἐποχὴν τῶν τυράννων οὐδέποτε ζῆ ὁ Θεός! δὲν ἀπῆντησα τοιοῦτον τρόπον.

Σκοπεύω, κύριε Γραμματέα, μετὰ τὸ Πάσχα νὰ παρησιασθῶ εἰς τὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα τὸν σεβ. Κυβερνήτην μας καὶ ἂν ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης θελήσῃ νὰ ἐπιθέσῃ εἰς τὰς τοσαύτας πληγὰς μου καὶ νὰ ζῆσῳ ὅπως εἶναι δίκαιον εἰς τὸν χαρακτῆρα μου,

εἰς τὸν βαθμὸν καὶ εἰς τὰς ἐκδουλεύσεις μου, τότε ἐπιστρέφω, ὄχι καὶ ἔχει νὰ διαρκέσῃ ἡ τοιαύτη χαμέρπεια καὶ μηδαμινότης, νὰ φροντίσω ὅσον εἶναι τὰ πόδια μου γερά.

Καὶ εἰς τοῦτο ζητῶ τὴν γνώμην τῆς, ἂν εἶσαι ὁ ἴδιος Χρυσόγελος τὸν ὁποῖον πρὸ πολλοῦ ἐγνώρισα καὶ γνωρίζω».

Βέβαια, ὁ Πορφύριος δὲν ἀπεχώρησε. Ἀπὸ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης, Ναυπάκτου καὶ Μεσολογγίου, ἀπεβίωσε ὡς Ἀκαρνανίας (οὐσιαστικὰ Αἰτωλοακαρνανίας) τὸ 1838.

Ὁ Κυβερνήτης παρὰ τοὺς ἐλάχιστους οικονομικοὺς πόρους προσπαθοῦσε ἀπὸ τὴν τέφρα νὰ οικοδομήσῃ καὶ νὰ ὀργανώσῃ κράτος. Τίποτε δὲν ἦταν ὀρθοῦ σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς. Ὅλα ἔπρεπε νὰ κτισθοῦν ἀπὸ τὴν ἀρχῆ: σχολεῖα, ναοὶ, νοσοκομεία, διοίκηση. Καὶ στὸν ἐκκλησιαστικὸν τομέα ἡ φροντίδα τοῦ Κυβερνήτη ἦταν ἀμέριστη. Στὴ Ναύπακτο δὲν ὑπῆρχε καμία ἐκκλησία. Ἐπανακτίσθηκε ἡ Ἅγία Παρασκευὴ καὶ τὸ τζαμί τῆς ἀνατολικῆς πύλης μετατράπηκε μετὰ ἀπὸ οἰκοδομικὰ ἐπεμβάσεις καὶ πάλι σὲ χριστιανικὸ νὰ ὀ «Ἅγιος Δημήτριος». Μὴν ξεχνᾶμε ὅτι καὶ οἱ δύο ἀνωτέρω ναοὶ λειτουργοῦσαν τὸ 1521 ἀνάμεσα σὲ ἄρκετους ἄλλους.

Ἐπίσης ἡ ὑποδομὴ γιὰ τὴν μετατροπὴ τῆς Ναυπάκτου ἀπὸ τουρκοχωρὶ σὲ εὐρωπαϊκὴ πόλη ἄρχισε ἐπὶ Καποδίστρια. Ἀκόμα καὶ οἱ παλιές καμπάνες τοῦ Ἁγίου Δημητρίου δωρήθηκαν ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια.

Δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι ἡ ἐλευθέρωση τῆς Ναυπάκτου ὀφείλεται στὸν στρατηγικὸ σχεδιασμὸ τοῦ Κυβερνήτη, ὁ ὁποῖος κατ' ἐπανάληψη ἐπισκέφθηκε τὴ Ναύπακτο, καὶ στὸν Τοποτηρητὴ του Αὐγουστῖνο Καποδίστρια πού ἔδρευε στὴν Ναύπακτο.

Ξεφυλλίζοντας τὰ «ὀδωνυμικά» (1997) τοῦ φίλου Γιάννη Χαλάτση, οὔτε μία ὁδὸς δὲν ἀφιερώθηκε στοὺς δύο ἀδελφούς Καποδίστρια πού εἶχαν ἀναπτύξει στενὴ σχέση μὲ τὴν Ναύπακτο. Δὲν γνωρίζω ἐὰν ἡ παράλειψη αὐτὴ στό μεταξύ διορθώθηκε. Ἐάν ὄχι, τότε ἡ «Πλατεία Λιμένος», πού οὐσιαστικὰ εἶναι ἀνώθυμη, νὰ μετονομασθεῖ στό πλαίσιο τῶν ἑορτασμῶν σὲ «Πλατεία Ἰωάννου Καποδίστρια».

Δήλωση τοῦ Μητροπολίτου γιὰ τὸ σχεδιαζόμενο αἰολικὸ πάρκο στὴν Βαράσοβα

Σήμερα, Δευτέρα 8 Μαρτίου 2021, μὲ ἐπισκέφθηκε στὰ Γραφεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ὁ Δήμαρχος Ναυπακτίας κ. Βασίλειος Γκίζας καὶ συζητήσαμε τὸ θέμα τῆς ἐγκατάστασης αἰολικοῦ πάρκου στό ὄρος Βαράσοβα.

Ὁ κ. Δήμαρχος μὲ ἐνημέρωσε διεξοδικὰ γιὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ καὶ μοὶ ἐπέδωσε τὴν σχετικὴ ὁμόφωνη ἀπόφασή του.

Ἀποδέχομαι πλήρως καὶ τὸ σκε-

πτικὸ καὶ τὴν ἀπόφαση τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, ὅπως καὶ τίς ἀπόψεις τῶν δημοτῶν πού μοὶ διαβιβάστηκαν ἀπὸ διαφόρους παράγοντες, ὅτι δὲν πρέπει στὴν συγκεκριμένη περιοχὴ νὰ γίνῃ ἐγκατάσταση αἰολικοῦ πάρκου.

Ἐκτός ἀπὸ ἄλλους λόγους, ἡ Βαράσοβα πράγματι θεωρεῖται «τὸ Ἅγιον ὄρος» τῆς Αἰτωλίας, εἶναι ἓνας θαυμάσιος ἀρχαιολογικὸς χώρος, πού πρέπει νὰ προστατεῖται ἀπὸ τὴν ἰσχύουσα νομοθεσία καὶ νὰ εἶναι ἐπισκέψιμος ἀπὸ ὅλους.

Ἰδιαιτέρως τὸ σπήλαιο τοῦ Ἁγίου Νικολάου, πού εἶναι μοναδικὸ στό εἶδος τοῦ ἀσκητικὸ συγκρότημα, τὸ ἐπισκεπτόμαστε μὲ πολλοὺς Χριστιανούς κάθε χρόνο, λειτουργοῦμε σὲ αὐτὸ καὶ προσευχομαστε γιὰ τοὺς μοναχοὺς πού ἔζησαν στό μέρος αὐτὸ ἀπὸ τὸν 9^ο ἕως τὸν 19^ο αἰῶνα. Μεγάλῃ ἀξία ἔχουν καὶ ὀ βυζαντινὸς Ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τὸ Σπήλαιο τῶν Πατέρων μὲ τίς θαυμάσιες τοιχογραφίες.

Ὡς Μητροπολίτης αὐτῆς τῆς

ἱστορικῆς καὶ παλαιφάτου Ἱερᾶς Μητροπόλεως τῆς Ναυπάκτου ἐνώνω τὴν φωνή μου μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ναυπακτίας καὶ μὲ τίς διαμαρτυρίες τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς.

Ὁ χώρος αὐτὸς νὰ παραμείνῃ ἐλευθέρως καὶ προσβάσιμος γιὰ ὅλους. Συγχρόνως πρέπει μὲ ἐνταχθεῖ σὲ διάφορα προγράμματα γιὰ τὴν καλύτερη ἀξιοποίησή του.

† Ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱερόθεος

Συνέντευξη «έφ' ὅλης τῆς ὕλης» στήν Ἐφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ»*

τοῦ Σεβ. Μητροπολίτη Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Ἱεροδέου

**1. Δημοσιογράφος Μάνος Χα-
ραλαμπάκης:** Σεβασμιώτατε, ἦσα-
σαν ὁ πρῶτος ἀπό τὴν Ἐκκλη-
σία πού ἐμβολιάστηκαν καί εἶπατε
χαρακτηριστικά «στόν "πόλεμο" τῆς
Πανδημίας ἓνα ὄπλο εἶναι τὸ ἐμβό-
λιο». Οἱ ἐμβολιασμοὶ εἶναι ἀπαραί-
τητοι γιὰ νὰ θωρακιστοῦμε ἀπὸ τὸν
κορωνοϊό;

**Μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἱερό-
θεος:** Ἡ πανδημία πού περνᾶμε εἶναι
ἓνας ἀόρατος πόλεμος, πού ὀδηγεῖ
τούς ἀνθρώπους στὰ Νοσοκομεία,
στόν θάνατο, διαλύει τὶς κοινωνικές
σχέσεις, μειώνει τὸ ἐκκλησιασμο,
κλείνει Πανεπιστήμια καί Σχολεῖα,
δημιουργεῖ οικονομικά προβλήματα,
παραλύει τὴν ἀγορὰ κ.ά. Στόν πόλε-
μο αὐτὸν ἓνα ἀπὸ τὰ βασικά ὄπλα
εἶναι καί ὁ ἐμβολιασμός, ὁ ὁποῖος
ἐπαναφέρει τὴν κοινωνία στήν κανο-
νικότητα.

Σέ ἕναν τέτοιο πόλεμο ἡ ἀντί-
δραση στόν ἐμβολιασμό εἶναι πιό
ἐπικίνδυνη ἀπὸ τὶς ἐνδεχόμενες
παρενέργειες ἀπὸ τὸ ἐμβόλιο. Ὅσοι
συνιστοῦν στοὺς Χριστιανούς νὰ
μὴ λαμβάνουν μέτρα προβλημάτων
ἔχουν εὐθύνη γιὰ τὶς ἀσθένειες καί
τούς θανάτους τῶν ἀνθρώπων καί
τὴν ταλαιπωρία τους.

2. Μ.Χ.: Μένω στό θέμα τοῦ
κορωνοϊοῦ. Θύματα ἀπὸ τὴν νόσο
εἶχε καί ἡ Ἱεραρχία. Πέρα ἀπ' αὐτὸ
ὅμως θεωρεῖτε ὅτι ἡ Πανδημία καί ἡ
καραντίνια θά ἐπηρεάσει γενικότερα
τὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Θά εἶναι ἴδια
ἡ Ἐκκλησία τὴν ἐπόμενη μέρα;

Ν.Ι.: Ὅχι μόνον ἱεράρχες, ἀλλὰ
καί Κληρικοί καί μοναχοὶ ὑπῆρξαν
καί ὑπάρχουν θύματα τοῦ κορωνο-
ϊοῦ. Καί ἐμεῖς ζοῦμε στήν ἴδια κοι-
νωνία καί ὄχι σέ μιά προστατευτι-
κή γυάλα. Ἡ φθαρτότητα τοῦ σώμα-
τος καί οἱ ἰοὶ εἶναι μιά πραγματικό-
τητα, καί μόνον ὅσοι ἔχουν μωψία
δὲν μποροῦν νὰ τὸ δοῦν. Ἦδη ἔχουν
δημιουργηθῆ πολλά προβλήματα
μέσα στήν Ἐκκλησία, ἀπὸ τὴν ἀραίω-
ση τοῦ ἐκκλησιασματος καί τὶς ἀτο-
μικές ἐκφράσεις τῆς πίστεως τῶν
Χριστιανῶν, ἀφοῦ ἀρχίζε νὰ δημιου-
ργηταί μιά «ἀτομική θρησκευτικότη-
τα», πού διασπᾶ τὴν ἐνοριακὴ ζωή. Ἡ
ἐπόμενη ἡμέρα θά εἶναι δύσκολη καί
χρειάζεται καλὸς προγραμματισμός
καί ἐπίπονη ποιμαντικὴ δράση.

3. Μ.Χ.: Μέσα στήν Πανδημία
εἶδαμε καί διαγκωνισμοὺς δηλώσεων
καί παρεμβάσεων ἀπὸ κάποιους
ἱεράρχες. Ξύπνησε ἡ διαδοχολογία;

Ν.Ι.: Εἶναι φυσικό νὰ ὑπάρ-
χουν ποικίλα χαρίσματα μέσα στήν
Ἐκκλησία καί διάφοροι τρόποι ἀντι-
μετωπίσεως τῶν προβλημάτων, ἐπι-
κρατοῦν ποικίλες ἀπόψεις μετα-
ξύ τῶν δύο ἄκρων, δηλαδή τῶν
μοντέρνων καί τῶν συντηρητικῶν.
Γι' αὐτὸ πάντοτε χρειάζεται ἡ ἀρετὴ
τῆς μεσότητος, γιατί «οἱ ἀκρότητες
εἶναι ἰσότητες». Μέχρις ὅτου ἡ Διαρ-
κὴ Ἱερά Σύνοδος βάλῃ μιά τάξη καί
ἐξουσιοδοτήσῃ νὰ ὁμιλοῦν μόνον οἱ
ἐκπρόσωποί της, εἶχαμε ὄντως πολ-
λές ἀντίθετες μεταξύ τους δηλώ-
σεις.

Γιὰ τὸ ἂν ξύπνησε ἡ διαδοχολο-

γία, νομίζω ὅτι ἔχουμε Ἀρχιεπισκό-
πο, πού μάλιστα λειτουργεῖ ἰσορο-
πιστικά, καί δέν πρέπει νὰ δη-
μιουργηταί συζήτηση γιὰ διαδοχή.
Ἀλλὰ δέν μπορῶ νὰ εἰσελθῶ στό
ἐσωτερικό κάθε ἀνθρώπου καί νὰ
γίνω κριτὴς τῶν διαλογισμῶν του,
ἀφοῦ «ἄβυσσος ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώ-
που».

4. Μ.Χ.: Ἐχετε ἓνα ἀνεπανάλη-
το ρεκόρ καί γι' αὐτὸ σᾶς συνοδεύει
τὸ προσωνύμιο ὁ «λόγιος τῆς Ἱεραρ-
χίας». Ἐχετε γράψῃ 110 βιβλία. Πῶς
ἔχει προκύψει αὐτὸ τὸ πλούσιο συγ-
γραφικὸ ἔργο;

Ν.Ι.: Πάντοτε μὲ ἀπασχολοῦσε ὁ
συνδυασμός θεολογίας καί ποιμα-
ντικῆς, γι' αὐτὸ ἐνδιαφερόμουν γιὰ
τὴν θεολογία τῆς Ἐκκλησίας καί τὴν
ποιμαντικὴ της. Αὐτὸ μὲ ἐνδιέφερε
ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα πού ἔκανα
στήν Ἱερωσύνη. Ἀπὸ ἐκεῖ προέκυψε
ἡ συγγραφή τῶν βιβλίων. Ἀρχισα τὴν
συγγραφή ἀπὸ τὸ 1978, δηλαδή πρὶν
43 χρόνια, καί πολλὰ ἔχουν μετα-
φρασθῆ σέ 25 ξένες γλώσσες, γιατί
φαίνεται προκάλεσαν τὴν προσοχή
τῶν ξένων. Πάντα εἶχα μιά ὄρεξη νὰ
γράφω, αἰσθάνθηκα ὅτι εἶχα ἓνα ἰδι-
αίτερο χάρισμα καί οἱ περιστάσεις
μὲ βοήθησαν νὰ τὸ ἀξιοποιήσω.

5. Μ.Χ.: Παραλίγο νὰ χάσω τὸ
μέτρημα, ἀφοῦ μόλις τὸν Φεβρου-
άριο ἐκδόθηκε τὸ νέο σας βιβλίο
«Πατερική καί Σχολαστική Θεολογία
καί τὸ Περιβάλλον τους» - «μέ βάση
τὶς προφορικές παραδόσεις τοῦ π.
Ἰωάννου Ρωμανίδου» πού ἀποτελεῖ
μιά ἐρευνα ἐτῶν. Δύο λόγια γι' αὐτὸ.

Ν.Ι.: Τὸ τελευταῖο αὐτὸ βιβλίο
νομίζω εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα μῆς
ἐπίπονης καί πολυχρόνιας ἐρευνη-
τικῆς δουλειᾶς στήν συνάντηση τῆς
ὀρθόδοξου θεολογίας μὲ τὰ σύγ-
χρονα θρησκευτικά καί ἰδεολογικά
ρεύματα. Κάποια καθηγήτρια μου
εἶπε: «στοιχειοθετήσατε ἓνα βιβλίο,
μέ βάση ἓνα αἴγιο ἀρχαῖο κείμενο»,
δηλαδή τὶς ἀπομαγνητοφωνημένες
προφορικές ὁμιλίες τοῦ π. Ἰωάν-
νου Ρωμανίδου, ἑνὸς σπουδαίου θεο-
λόγου, πού μεγάλωσε στήν Ἀμερι-
κὴ καί γνώρισε ὅλα τὰ σύγχρονα
θεολογικά καί φιλοσοφικά ρεύμα-
τα. Πρόκειται, ὅπως μοῦ εἶπαν ἄλλοι
καθηγητές, γιὰ μιά «ἐγκυκλοπαίδεια
τῆς ὀρθόδοξης θεολογίας καί φιλο-
σοφίας», ἀκόμη γιὰ μιά «ἱστορία τοῦ
εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ», γιὰ ἓνα
«πανόραμα τῆς Δυτικῆς περιπέτειας»
ἀπὸ ὀρθόδοξη θέαση. Εὐχαριστῶ
τὸν Θεό, γιατί μοῦ ἔδωσε δύναμη νὰ
τὸ ἐκδώσω.

6. Μ.Χ.: Γίνετε μητροπολίτης
ἐπὶ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ. Ζήσα-
τε τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Χριστόδουλο,
τώρα τὸν Ἱερώνυμο. Μία λέξη, φράση
πού χαρακτηρίζει τὸν καθένα;

Ν.Ι.: Ἦμουν γιὰ ὀκτώ χρόνια στε-
νός συνεργάτης τοῦ Ἀρχιεπισκό-
που Σεραφεῖμ στὸν τομέα τῆς Νεό-
τητας, πρὶν γίνω Μητροπολίτης τὸ
1995. Τώρα, σέ σύνολο 82 Ἀρχιερέ-
ων ἔχω τὴν 16^η θέση ἀπὸ τὴν ἀρχή.
Δοξάζω τὸν Θεό γι' αὐτὸ. Ὅλα αὐτὰ
τὰ χρόνια συνεργάστηκα ἀρμονι-

κά καί μὲ τούς τρεῖς Ἀρχιε-
πισκόπους. Ὁ Σεραφεῖμ ἦταν
αὐθεντικός ἀνθρωπος, ἐκφρα-
στὴς μῆς λαϊκῆς παράδοσης,
ἔχοντας φυσικά ἠγετικά προ-
σόντα. Ὁ Χριστόδουλος ἦταν
ταλαντοῦχος ἀνθρωπος, ὄρα-
ματιστής καί εὐαίσθητος στόν
ἐσωτερικό του κόσμο. Ὁ Ἱερώ-
νυμος εἶναι ἰσοροπιστής, μιά
ἤρεμη ἠγετικὴ δύναμη καί
σέ μεγάλο βαθμὸ εὐφυής. Ὁ
καθένας ἔχει τὰ χαρίσματά
του. Ὅταν τὰ χαρίσματα τίθε-
νται γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ἐκκλησί-
ας, τότε παράγεται ἔργο.

7. Μ.Χ.: Ὁ κόσμος θεωρεῖ
τούς ἐπισκόπους λίγο ἀπόμα-
κρους. Ἴσως λόγω τῶν καθη-
κόντων καί τῆς θέσης τους. Ὁ
μητροπολίτης Ἱεροθεος πῶς
περνάει τὸν ἐλεύθερο χρόνο
του; Διαβάζει; Ἀκούει μουσική;
Παρακολουθεῖ ταινίες;

Ν.Ι.: Γνωρίζω ὅτι οἱ περι-
σότεροι Ἐπίσκοποι λόγω τῆς
θέσεώς τους ἔρχονται σέ ἐπικοι-
νωνία μὲ πολλοὺς ἀνθρώπους, πιό
πολύ ἀπὸ ἄλλους. Δέν ἔχω δικό
μου ἐλεύθερο χρόνο, γιατί γεμίζω
πάντοτε κάθε κενό, θά προτιμοῦσα
δὲ οἱ ὥρες τοῦ ἡμερόνυχτου νὰ ἦταν
περισσότερες.

Ἐκτός τῶν λειτουργικῶν καί ποι-
μαντικῶν καθηκόντων μου, καί τῶν
τηλεσυναντήσεων τώρα κατὰ τὴν
περίοδο τῆς πανδημίας, γεμίζω τὸν
χρόνο μου μὲ διάβασμα καί γράψι-
μο. Αὐτὸ εἶναι τὸ μεράκι μου, αὐτὸ
μὲ ξεκουράζει. Ἐνίοτε ἀναπαύομαι
νὰ γράφω ποιήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι
ἀδημοσίευστα. Μοῦ ἀρέσει ἀκόμη
νὰ ἐπικοινωνῶ μὲ τούς ἀνθρώπους
μὲ ἐπιστολές καί διατηρῶ πλούσιο
ἀρχεῖο ἀπαντήσεων.

8. Μ.Χ.: Ἀμέτρητες φορές ἔχε-
τε βρεθεῖ στὸν ρόλο ἐκπροσώπου
τύπου τῆς ΔΙΣ καί τῆς Ἱεραρχίας.
Ἐμπιστοσύνη στὸ πρόσωπό σας;

Ν.Ι.: Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἀπὸ τὴν
ἐποχὴ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χριστο-
δούλου, ὁ ὁποῖος μὲ ἐκτιμοῦσε καί
ἄκουγε τὴν ἀποψή μου σέ δύσκο-
λα θέματα, πολλές φορές μοῦ ἀνα-
τέθηκε αὐτὸ τὸ ὑπεύθυνο ἔργο τοῦ
ἐκπροσώπου τύπου. Δέν ξέρω ἂν
αὐτὸ θεωρεῖται ἐμπιστοσύνη, ἀλλὰ
ἔχω καταλάβει ὅτι ὁ ἐκπρόσωπος
τύπου τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ
ἐνημερώνῃ τούς δημοσιογράφους
μὲ σοβαρότητα καί ὑπευθυνότητα,
χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ γίνεται εἰδηση.

9. Μ.Χ.: Ξεχωρίζετε στήν Ἱεραρ-
χία καί γιὰ ἓναν ἄλλο λόγο. Δέν
ξέρω ἂν ἀσκεῖστε, ἀλλὰ εἶστε ἀπὸ
τούς πιό «fit» θά λέγαμε (καί θά μᾶς
κυνηγάει ὁ Μπαμπινιώτης). Πῶς τὰ
καταφέρνετε;

Ν.Ι.: Δέν ἀσκοῦμαι ἰδιαίτε-
ρα, ἀλλὰ νομίζω, ὅτι πέρα ἀπὸ τὸν
σωματότυπο κάθε ἀνθρώπου, παίζει
ρόλο ἡ ὀλιγάρκεια σέ ὅλα.

10. Μ.Χ.: Ἐκκλησιαστικὴ περιου-
σία;

Ν.Ι.: Ἡ ἀποψη ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει

μεγάλη περιουσία εἶναι ἓνας μῦθος.
Πολλοὶ κατηγοροῦν τὴν Ἐκκλησία,
γιατί ἔδωσε τὸ 96% τῆς ἀρχικῆς
περιουσίας της στό Κράτος καί δέν
τὴν ἀξιοποίησε, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ
μιά οικονομικὴ αὐτονομία, ὅπως τὸ
κάνει ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου. Ἀλλὰ
ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ μάνα τῶν ἀνθρώ-
πων καί θέλει νὰ θυσιάζεται.

Μπορῶ νὰ προσέσω ὅτι ἡ
Μητρόπολή μου εἶναι ἀπὸ τὶς πτω-
χότερες Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλη-
σίας τῆς Ἑλλάδος καί συντηρεῖται
κυρίως ἀπὸ τὶς δωρεές ὁσων μᾶς
ἀγαποῦν καί ἀπὸ τὴν ἐθελοντικὴ
προσφορά. Σέ προσωπικὸ ἐπίπε-
δο, ἐκτός ἀπὸ τὴν ἐτήσια φορολο-
γικὴ δήλωση, καταθέτω κάθε χρό-
νο τὸ «πόθεν ἔσχες», ἐπειδὴ εἶμαι
Πρόεδρος τῆς Ἐφορίας τῆς Δημό-
σιας Βιβλιοθήκης, ὅπου φαίνεται ὅτι
δέν διαθέτω οὔτε ἀκίνητη περιουσία
οὔτε τραπεζικὸ λογαριασμό, ἀπο-
ποιοῦμαι ἀκόμη καί τὰ συγγραφικά
μου δικαιώματα ἀπὸ τὰ βιβλία μου.
Ἐπὶ τῶν ἄλλων Ἀρχιερεῖς πού
ζοῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο.

11. Μ.Χ.: Γιὰ τὰ θρησκευτικά;
Καί γιὰ τὰ θρησκευτικά πού
διδάσκονται στὰ Σχολεῖα γράφη-
καν πολλὰ μυθῶδη, ὅτι δῆθεν εἶχαν
κατηχητικὸ χαρακτῆρα καί ἔπρεπε
νὰ γίνονιν θρησκευτολογικά. Ὅμως
ποτέ τὰ θρησκευτικά στὰ Σχολεῖα
δέν ἦταν «κατηχητικὸ μάθημα», ἀλλὰ
πάντοτε εἶχαν γνωσιολογικὴ, πολιτι-
σμικὴ καί θρησκευτολογικὴ προοπτι-
κὴ. Δυστυχῶς, δέν μπορεῖ νὰ γίνῃ
ἤρεμη συζήτηση στό θέμα αὐτὸ,
μέσα στήν μέγγενη τῶν διαφόρων
ἰδεολογιῶν.

12. Μ.Χ.: Νέοι καί Ἐκκλησία; Εἶστε
ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν συμμετοχὴ
τους;

Ν.Ι.: Δέν εἶμαι καθόλου ἱκανο-
ποιημένος. Γίνονται πολλές προ-
σπάθειες, ὅπου ὑπάρχουν εὐαίσθη-
τοι Κληρικοί, ἀλλὰ ἡ πλειοψηφία τῶν
νέων εἶναι ἐκτός τῆς λατρευτικῆς
ζωῆς, ἂν καί εἶναι μέλη τῆς Ἐκκλη-
σίας. Συνήθως, ὅπως ἔλεγε ὁ Κόν-

Μήνυμα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

«**Ἐπί τῇ Ἑορτῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου καί τῇ συμπληρώσει διακοσίων ἐτῶν ἀπό τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τῆς 25ης Μαρτίου 1821**»

«Ἐπί σοί ἤλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν, ἤλπισαν, καί ἐβόρυσαν αὐτούς· πρὸς σέ ἐκέκραξαν καί ἐσώθησαν, ἐπί σοί ἤλπισαν καί οὐ κατησχύνθησαν»

(Ψαλμός 21ος)

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

«Σήμερον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τό κεφάλαιον καί τοῦ ἀπ' αἰῶνος μυστηρίου ἡ φανέρωσις». Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐορτάζει τόν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου καί ὁ Ἑλληνισμός σύμπας, ἐντός καί ἐκτός Ἑλλάδος, τιμᾷ τήν Ἐπέτειο τῶν 200 ἐτῶν ἀπό τήν ἔναρξη τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Παρά τίς δύσκολες συνθήκες καί τούς ὑγειονομικούς περιορισμούς, καλούμαστε ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐνωμένοι νά προσευχηθοῦμε στήν Κυρία Θεοτόκο, Ὑπέρμαχο Στρατηγῷ τοῦ Γένους μας, νά τήν εὐχαριστήσουμε γιά τό γεγονός τῆς σωτηρίας, τήν ὁποία δι' Αὐτῆς μᾶς χαρίζει ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, καθώς καί γιά τήν ἐλευθερία τῆς Πατρίδος μας καί τήν εὐδωξη τοῦ ἔθνικου Ἀγῶνος. Ταυτόχρονα καλούμαστε νά τήν παρακαλέσουμε, ὥστε νά πρεσβεύει στόν Υἱό Της, προκειμένου γρήγορα ν' ἀπαλλαγοῦμε ἀπό τά δεινά τῆς πανδημίας, ἡ ὁποία ταλαιπωρεῖ ὅλη τήν ἀνθρωπότητα.

Σήμερα εἶναι ἡμέρα Μνήμης, Τιμῆς καί Ἐπίδοτος. Μνήμης Ἁγίων, Νεομαρτύρων, Ἐθνομαρτύρων, Ἡρώων, Ἀγωνιστῶν, Δασκάλων τοῦ Γένους, κληρικῶν καί λαϊκῶν, ἀνδρῶν καί γυναικῶν πού ἔδωσαν τά πάντα γιά τήν Πατρίδα.

Θυμῶμαστε ἐκείνους πού προετοίμασαν τό ἔδαφος. Ἐκείνους πού διαφύλαξαν τήν Πίστη, τήν γλῶσσα καί τήν ἐθνική συνείδηση. Ἐκείνους πού καλλιέργησαν τό ἀγωνιστικό ἦθος. Ἐκείνους πού διατήρησαν τήν ἀβυσση φλόγα τῆς ἐλπίδας. Θυμῶμαστε τό λόγο τοῦ Ἁγίου καί Ἐθναποστόλου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ὁ ὁποῖος δίδαξε ὅτι θά ἔλθει τό ποθούμενον (ἡ ἀπελευθέρωση), ἀρκεῖ νά κρατήσουμε τήν Χριστιανική Πίστη μας καί τήν ἑλληνική γλῶσσα καί παιδεία.

Τιμοῦμε τούς Ἀγωνιστές τῶν πολλῶν προεπαναστατικῶν κινημάτων. Τούς ἀνδρες καί τίς γυναῖκες πού ἔπесαν στούς ἀγῶνες τῶν 400 ἐτῶν γιά τήν Νότιο Ἑλλάδα, ἀλλά καί τῶν 500 ἐτῶν γιά τήν Βόρειο Ἑλλάδα. Τιμοῦμε τήν σεμνότητα καί τήν μαχητικότητα τῶν μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, οἱ ὁποῖοι ξεκίνησαν τό τόλμημά τους ἀνήμερα τοῦ Σταυροῦ στίς 14 Σεπτεμβρίου 1814 καί ὀργάνωσαν τήν Ἐθνεγεροσία μέ μυστικότητα καί μέ εὐφροσύνη, παρά τό ἀρνητικό διεθνές περιβάλλον. Τιμοῦμε ὅλους ἐκείνους πού

ἔχυσαν τό αἷμα τούς στίς μάχες, στίς πολιορκίες, στίς ναυμαχίες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Τιμοῦμε τά θύματα τῶν Ὀλοκαυτωμάτων καί τῶν σφαγῶν στήν Νάουσα, στήν Χίο, στήν Κύπρο, στίς Κυθωνίες, στό Μεσολόγγι καί ἀπανταχοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐλπίζουμε καί δραματιζόμαστε. Ἐλπίζουμε νά παραμείνει ἡ Ἑλλάδα ἐλευθερή ἀπό κάθε καταπίεση καί ἀπειλή, στηριζόμενη στήν Ἁγία Πίστη τοῦ Χριστοῦ καί στίς δημοκρατικές ἀρχές καί ἀξίες. Ἐπιθυμοῦμε τήν εἰρηνική συμβίωση μέ ὅλους τούς λαούς τῆς γῆς, ἀλλά δέν εἴμαστε διατεθειμένοι νά ἀπεμπολήσουμε τά ἐθνικά μας δίκαια. Ὅσα ἀποκτήθηκαν μέ αἷμα ἀπό τούς προγόνους μας ὀφείλουμε νά τά διαφυλάξουμε, ὥστε νά παραδώσουμε στίς νεώτερες γενιές τήν Ἑλλάδα ἀσφαλῆ καί ἰκανή νά ἀναδείξει τήν πλοῦσια καί ζῶσα πολιτισμική κληρονομιά της.

Καλούμαστε, λοιπόν, νά πορευθοῦμε μέ τήν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος, ἔχοντας τήν συνείδηση ὅτι τό μέλλον εἶναι αὐτό πού δίνει οὐσιαστικό νόημα σέ ὅσα προηγήθηκαν. Ἐνα μέλλον πού ἀποκαλύπτει τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ στήν ζωή μας. Οἱ πρόγονοί μας, τό 1821, δέν θά εἶχαν ἐπιτύχει σέ κανέναν ἀγῶνα τους χωρίς πίστη σ' αὐτήν τήν ζωντανή παρουσία τοῦ ὄντως Ζώντος Θεοῦ.

Ἡ ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἡ ὁποία τόσα πολλά σηματοδοτεῖ γιά τό λαμπρό μέλλον τῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπου στά ἔσχατα, εἶχε ἐπιλεγεί ἀπό τήν Φιλική Ἐταιρεία, ἡδῆ ἀπό τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1820, γιά τήν ἐξέγερση στήν Πελοπόννησο καί σέ ἄλλα μέρη τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τό βεβαιώνουν πολλοί πρωταγωνιστές στά κείμενά τους, μέ πιό χαρακτηριστική τήν ἀναφορά τοῦ Θεόδωρου Κολοκοτρῶνη στήν «*Διήγηση Συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς*». Ἐκεῖνοι πού προετοίμασαν τήν Ἐπανάσταση ἤθελαν νά συνδέσουν τόν Ἀγῶνα τους γιά τήν ἐλευθερία τῆς Πατρίδος μέ τήν Ὁρθόδοξη πίστη καί ζωή, τό πρόσωπο τῆς Παναγίας μέ τήν σωτηρία τους. Καί στό τρίτο ἔτος τοῦ Ἀγῶνος, στίς 30 Ἰανουαρίου 1823, ἡ Παναγία τούς ἔδωσε τό μήνυμα ὅτι ὁ Ἀγῶνας θά εὐδωθεῖ. Τότε ἀκριβῶς ἀνευρέθη μέ θαυματουργικό τρόπο ἡ εἰκόνα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου στήν Τήνο, κατόπιν ὑποδείξεως τῆς μοναχῆς Πελαγίας, ἡδῆ Ἁγίας τῆς Ἐκκλησίας μας.

Τέκνα τῆς Ἐκκλησίας μας εὐλογημένα,

Ἐχοντας ὅλα τά προαναφερθέντα στόν νοῦ μας, ἄς ἀτενίσουμε μέ αἰσιοδοξία τό μέλλον. Ἡ 25η Μαρτίου 2021 ἄς γίνῃ ἡ ἀφετηρία καί τό ἐφαλτήριο μίας νέας πορείας ὡς πρὸς τήν σχέ-

ση μας μέ τό Γένος καί τήν Πατρίδα μας. Ἄς προσπαθήσουμε νά συνδυάσουμε τήν Χριστιανική μας Παράδοση καί τήν ἱστορική μας συνέχεια μέ τίς ἀνάγκες τῆς σύγχρονης ἐποχῆς. Καί ἄς ξαναδιαβάσουμε μέ προσοχή τήν λαϊκή σοφία τοῦ Στρατηγῷ Ἰωάννη Μακρυγιάννη, ὁ ὁποῖος συνοψίζει τό νόημα τοῦ Ἀγῶνα σέ μία σύντομη συζήτησή του μέ τόν Γάλλο Ναύαρχο Δερρινῦ πρῖν ἀπό τήν μάχη μέ τόν Ἰμπραήμ στούς Μύλους τῆς Ἀργολίδος:

«*Ἐκεῖ ὁπού ἴφκιανα τίς θέσεις εἰς τούς Μύλους, ἦρθε ὁ Ντερνῆς νά μέ ἰδεῖ.*»

Μοῦ λέγει: «*Τί κάνεις αὐτοῦ; Αὐτές οἱ θέσεις εἶναι ἀδύνατες· τί πόλεμον θά κάμετε μέ τόν Μπραῖμη αὐτοῦ.*»

Τοῦ λέγω: «*Εἶναι ἀδύνατες οἱ θέσεις κι ἐμεῖς. Ὅμως εἶναι δυνατός ὁ Θεός ὁπού μᾶς προστατεύει ...*».

Εἴμαστε ἀδύνατοι, ἀλλά εἶναι δυνατός ὁ Θεός μας, διδάσκει ὁ Μακρυγιάννης. Κι ἐμεῖς ἀδύναμοι νιώθουμε καί εἴμαστε, ἀλλά μέ πίστη στόν Θεό, μέ ἐπίγνωση τῆς ἱστορίας μας καί μέ ἐλπίδα στήν Ζωή πού ἔρχεται ἀπό τό μέλλον θά γίνουμε πιό δυνατοί γιά νά ἀντιμετωπίσουμε τίς δυσκολίες!

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Γιά μᾶς τούς Ὁρθοδόξους, αὐτός ὁ σταθερός προσανατολισμός τῆς ἱστορίας πρὸς τό μέλλον εἶναι πού μεταμορφώνει καί δίδει πραγματικό νόημα στόν παρόντα καιρό. Ἀποτελεῖ ἀπάντηση στό ζήτημα τοῦ θανάτου καί γι' αὐτό ἀποτυπώθηκε μέ ἀπαράμιλλη εὐστοχία στό πάντα ἐπίκαιρο ἐπαναστατικό σύνθημα τῶν Ἀγωνιστῶν τοῦ 1821 «*Ἐλευθερία ἢ Θάνατος*». Ἡ πίστη ὅτι ἡ ἱστορία πορεύεται ὄχι στήν ἐπιστροφή της σέ ἕνα τέλειο παρελθόν, ἀλλά σέ ἕνα ἐσχατολογικό μέλλον τό ὁποῖο τήν ἀναμένει καί δέν δύναται νά ἀναίρεσει τήν μνήμη του, ἦταν πού κράτησε ἀπροσκύνητους ἐπί 400 χρόνια τούς προγόνους μας ὑπό τόν ὀθωμανικό ζυγό.

Ἡ ἀπελευθέρωση ἀπό τήν ὁποια κοσμική σκλαβιά προϋποθέτει τήν πίστη ὅτι τό παρελθόν δέν μπορεῖ νά καθορίζει τόν ἀνθρώπο. Γιά τήν ζωή καί τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας μας, τόν ἀνθρώπο μόνο τό μέλλον μπορεῖ νά τόν καθορίζει. Αὐτό εἶναι ἄλλωστε καί τό νόημα τῆς Μετανοίας.

Χρόνια πολλά, ἐλεύθερα, ἐν μετανοίᾳ καί χαρᾷ, ἐπ' ἐλπίδι τοῦ μέλλοντος αἰῶνος!

† Ὁ Ἀθηνῶν Ἱερώνομος, Πρόεδρος
Οἱ Συνοδικοὶ Ἀρχιερεῖς

Συνέντευξη «ἐφ' ὅλης τῆς ὕλης» στήν Ἐφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ»*

συνέχεια ἀπό τή σελ. 6

ραντ Λόρεντς, οἱ νέοι διακατέχονται ἀπό τήν «νεοφιλία», τό νά γνωρίσουν κάτι καινούριο, ἀλλά ὅταν περνᾷ ἡ νεανική ἡλικία, τότε ἐκδηλώνουν τό φαινόμενο τῆς «καθυστερημένης ὑπακοῆς», δηλαδή ἐπιστρέφουν στίς παραδεδομένες ἀξίες.

13. Μ.Χ.: Μήπως ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μετά ἀπό 200 χρόνια πρέπει νά ἐπανεξετάσει κάποιους κανόνες;

Ν.Ι.: Οἱ ἴδιοι οἱ ἱεροί κανόνες

ἔχουν μέσα τους μιά ἐσωτερική ἐλευθερία, ἀλλά καί τήν οἰκονομία, ἀρκεῖ νά τούς ἐρμηνεύῃ ἕνας γνώστης τῆς παράδοσης, γιατί δέν εἶναι νομικά κείμενα. Ὁ χώρος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἕνας χώρος ἐλευθερίας καί ἀγάπης. Συνήθως τό ἰσχυρά δεσμά στόν ἀνθρώπο ἐπιβάλλονται ἀπό τά ποικιλώνυμα πάθη.

14. Μ.Χ.: Γιατί γίνετε παπάς, καί ἄν δέν εἶχατε γίνει παπάς, τί;

Ν.Ι.: Ὅταν ἤμουν φοιτητής τῆς

Θεολογικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης μέ εἴλκυε ἡ ἔρευνα, ἡ σπουδή, ἡ ἐπιστήμη καί εἶχα προτάσεις ἀπό καθηγητές γιά νά προχωρήσω σέ ἀκαδημαϊκή ἐξέλιξη. Ὅμως μέ εἴλκυσε περισσότερο ἡ μορφή τοῦ ἁγίου Καλλινίκου Μητροπολίτη Ἐδέσσης καί πῆγα κοντά του. Ἐτσι ἐζήσα γιά 15 χρόνια μέσα στό Μητροπολιτικό Οἶκιο στήν Ἐδεσσα μέ ἕναν ἅγιο καί ἀσκητή Ἐπίσκοπο καί γνώρισα τήν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καί τήν εὐαισθησία τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτό μέ

γέμισε ἐσωτερικά καί μοῦ ἔδωσε νόημα ζωῆς. Τό μεγαλύτερο δῶρο πού μοῦ ἔδωσε ὁ Θεός ἦταν νά γνωρίσω ἕναν ἅγιο Ἐπίσκοπο, καί στήν συνέχεια νά γνωρίσω ἄλλους ἁγίους, ὅπως τόν ἅγιο Σωφρόνιο, τόν ἅγιο Παῖσιο, τόν ἅγιο Ἐφραίμ τόν Κατουνακιώτη. Ἐζήσα τό ἐσωτερικό βάθος τῆς Ἐκκλησίας.

(* Δημοσιεύθηκε στήν ἔντυπη ἔκδοση τῆς Ἐφημερίδας «ΤΑ ΝΕΑ», 20 Μαρτίου 2021)

Ο Διχασμός του Γένους: Έθναρχία, Γένος, ανασύνταξη

συνέχεια από τη σελ. 1

είναι «Ο διχασμός του Γένους, Έθναρχία, Γένος, ανασύνταξη».

Προσκεκλημένος είναι ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιερόθεος, ο οποίος έχει ασχοληθεί και έχει γράψει γι' αυτά τα θέματα. Νά καλωσορίσουμε, αγαπητοί άκροατές, τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, τον κ. Ιερόθεο και νά τον ευχαριστήσουμε θερμά για την συμμετοχή του στο μεγάλο άφιέρωμα που πραγματοποιεί το ραδιόφωνο της Εκκλησίας.

Σεβασμιώτατε, Σας ευχαριστούμε πολύ γι' αυτή τη δυνατότητα που έχουμε νά συζητήσουμε αυτά τα θέματα. Νά δούμε λίγο τα πράγματα από πολύ νωρίς, γιατί έχει τη σημασία του, για νά μπορούμε νά καταλάβουμε ακριβώς κάποιες μεταγενέστερες καταστάσεις και ζητήματα. Θά θέλατε νά ξεκινήσουμε λίγο από τό πρόβλημα που δημιουργήθηκε με τούς ένωτικούς και άθθεντικούς; Τί ακριβώς γίνεται και τί σημαίνει αυτό, αν θέλετε, για την πορεία του Έθνους και τη ζωή της Εκκλησίας;

Μητροπολίτης Ναυπάκτου Ιερόθεος:

Ήταν μία πολύ άσχημη κατάσταση. Ή παλιά ένδοξη Αυτοκρατορία ήταν στην πλήρη παρακμή της. Αυτό τά περιγράφει με έναν πολύ ρεαλιστικό τρόπο ο Στήβεν Ράνσιμαν σέ δύο βιβλία του, όπως «Η Άλωση της Κωνσταντινουπόλεως», «Η Μεγάλη Εκκλησία εν αιχμαλωσία» κλπ. Θά πώ για την κατάσταση αυτή πρώτον από εθνικής πλευράς και ύστερα από εκκλησιαστικής πλευράς.

Από πλευράς **έθνικης** ή τότε Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία δεχόταν πιέσεις και από Ανατολή και από Δύση. Από την Ανατολή οί Σελτζούκι Τούρκοι μετά την μάχη του Μτζικέρτ, τό 1071, άρχισαν νά καταλαμβάνουν διαδοχικά δόκληρη την Μικρά Ασία και την Θράκη, όποτε οί Όθωμανοί παραμονές της Άλώσεως ήταν έξω από τά τείχη της Κωνσταντινουπόλεως.

Άπό την Δύση με την Δ' Σταυροφορία, τό 1204, οί Φραγκολατίνοι κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη και πολλές άλλες περιοχές, όποτε άρχισε ή Φαγκακρατία. Έλευθερώθηκε μέν ή Κωνσταντινούπολη τό 1261, αλλά ήταν πιά ή σκιά τού έαυτού της.

Άπό Βορρά οί Σλαύοι κατέρχονταν και κατελάμβαναν διάφορες περιοχές. Μάλιστα τόν 14^ο αιώνα ο Στέφανος Δουσάν είχε καταλάβει σχεδόν όλη την Μακεδονία και παρά λίγο θά καταλάμβανε και την Κωνσταντινούπολη.

Έπί πλέον έμφανίζονταν διάφορες πανδημίες, όπως ή πανούκλα, ο μαύρος θάνατος τό 1347, που έξόντωσε τό 1/3 του πληθυσμού της Αυτοκρατορίας.

Επομένως, όλα αυτά αποδυνάμωσαν τόν πληθυσμό της Αυτοκρατορίας, ουσιαστικά παρέμεινε μόνον ή Κωνσταντινούπολη, και ο έλληνικός πληθυσμός της Πόλεως τίς παραμονές της Άλώσεως άνερχόταν περίπου στίς 50.000 κατοίκους.

Είναι χαρακτηρισκό ότι ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, κατά την

πολιορκία τών Όθωμανών έδωσε έντολή στόν γραμματέα του Φραντζή νά κάνει απογραφή τών άνδρών μαζί με τούς μοναχούς που θά μπορούσαν νά φέρουν όπλα. Όταν άνεκοίνωσε στόν Κωνσταντίνο Παλαιολόγο ότι υπήρχαν μόνον 4.983 Ρωμηοί και 2.000 περίπου ξένοι, τότε εκείνος έξεπλάγη και είπε στόν Φραντζή νά μήν άνακοινώση αυτό τό γεγονός στόν κόσμο για νά μή πανικοβληθού. Αντίθετα έξω από τά τείχη της Πόλεως ήταν 80.000 Όθωμανοί.

Άπό **έκκλησιαστικής** πλευράς υπήρχε άντιπαλότητα μεταξύ Όρθόδοξου Έκκλησίας και Λατίνων. Κυρίως από τόν 11^ο αιώνα, που έγινε τό πρώτο Σχίσμα, μέχρι την Δ' Σταυροφορία. Επίσης, αυτή ή άντιπαλότητα αύξήθηκε με τίς συζητήσεις μεταξύ τού αγίου Γρηγορίου τού Παλαμά και τού Βαρλαάμ, όπως επίσης και με τίς προσπάθειες ένώσεως μεταξύ τών Όρθόδοξων και τών Λατίνων,

Καθ' όλη την διάρκεια της Τουρκοκρατίας τό Οικουμενικό Πατριαρχείο μαζί με τά Πατριαρχεία της Άνατολής, ή λεγόμενη Τετταρχία, κράτησαν τούς Ρωμηούς μέσα στην Όρθόδοξη Παράδοση και την Έκκλησία και ταυτόχρονα έκαναν διάλογο και με τούς Λατίνους και τούς Προτεστάντες, ο όποιος κατά βάση έγινε μέσα στα πλαίσια της όρθόδοξου θεολογικής παραδόσεως.

όπως ήταν ή Σύνοδος στην Φερράρα-Φλωρεντία τό 1438-1439.

Είναι χαρακτηρισκό ότι την κρίσιμη αυτή περίοδο, δηλαδή τίς παραμονές της Άλώσεως, δέν υπήρχε Πατριάρχης. Ο Γρηγόριος Γ' Μάμας που ήταν ένωτικός είχε παραιτηθί τό 1450 και είξε πάει στην Ίταλία. Τότε άπεστάλη τό 1452 από τόν Πάπα ως Καρδινάλιος ο Ίσιδωρος πρώην Κιέβου, ως Λεγάτος στην Κωνσταντινούπολη.

Μάλιστα, πρέπει νά γνωρίζουμε ότι στίς 12 Δεκεμβρίου τού 1452 έγινε επίσημη Λειτουργία στην Άγία Σοφία με την παρουσία τού Αυτοκράτορα, τού Καρδινάλιου Ίσιδωρου, στην όποία μνημονεύθηκε ο Πάπας και διαβάστηκαν οί αποφάσεις της ένωσης τών Έκκλησιών στην Φλωρεντία. Οί άθθεντικοί δέν συμμετείχαν σέ αυτήν την θεία Λειτουργία.

Μόνον τό τελευταίο βράδυ πριν την Άλωση, που έγινε ή τελευταία θεία Λειτουργία, ή πίκρα είχε παραμερισθί και όλος ο λαός είξε έρθει στην Άγία Σοφία νά έξομολογηθί, νά κοινωνήση, άδιαφορώντας, όπως λέγει ο Ράνσιμαν, «αν την Κοινωνία θά τού έδινε Όρθόδοξος ή Καθολικός».

Πρόκειται για τραγική κατάσταση, ή όποία προηγήθηκε της Άλώσεως.

Κ.Χ.: Άρα, Σεβασμιώτατε, δέν θά ήταν υπερβολικό νά πούμε ότι είναι τραγική ή κατάσταση λίγο πριν την Άλωση. Σεβασμιώτατε, σέ αυτήν την κατάσταση, λοιπόν, πώς άντιμετωπίζει ή αυτοκρατορία τόν κίνδυνο που έρχεται από ανατολάς;

ΝΙ: Τό βασικό είναι ότι χρόνια πριν από την Άλωση όλοι έβλεπαν ότι έρχόταν ή καταστροφή στην απομείνασα τότε Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, όλοι έβλεπαν ότι πλησιάζουν οί Όθωμανοί και φυσικά γίνονταν πολ-

λής συζητήσεις για τό τί πρέπει νά κάνουν για νά διασώσουν την πρωτεύουσα της Αυτοκρατορίας από τόν όλεθρο.

Τότε διατυπώθηκαν τρεις προτάσεις για την διάσωση της Πόλεως, που έκπροσωπούσαν τρία βασικά ρεύματα.

Τό πρώτο ρεύμα εκφράσθηκε από τόν Μητροπολίτη Νικαίας Βησσαρίωνα, ότι ή Αυτοκρατορία θά σωζόταν, αν ύποτασσόταν ή Όρθόδοξη Εκκλησία στόν Πάπα και εκείνος έστελνε δυνάμεις για νά άναχαιτίσουν τούς Τούρκους, και αυτό σήμαινε την ένωση της Όρθόδοξου Έκκλησίας με τό Βατικανό.

Τό δεύτερο ρεύμα εκφράσθηκε από τόν Γεώργιο Γεμιστό Πλήθωνα, ο όποιος πρότεινε νά επιστρέψι τό Κράτος στα άρχαία πλατωνικά πρότυπα με διάφορες μεταρρυθμίσεις. Ο Ίδιος ήταν πλατωνιστής φιλόσοφος. Ήταν ένα ούτοπιστικό σχέδιο.

Τό τρίτο ρεύμα εκφράσθηκε από τόν Γεώργιο Γεννάδιο - Σχολάριο, ο όποιος έξέφραζε και τίς άπόψεις τού αγίου Μάρκου τού Εύγενικού, Μητροπολίτου Έφέσου, ο όποιος πίστευε ότι τό Γένος για νά σωθί από την καταστροφή έπρεπε νά στηριχθί στίς δικές του πνευματικές δυνάμεις, όπως εκφραζόταν από την διδασκαλία τών ήσυχαστών Πατέρων.

Άπό τά τρία αυτά ρεύματα τελικά ή ιστορία δικαίωσε την άπόφαση τού Γενναδίου Σχολαρίου, ο όποιος έγινε και ο πρώτος Πατριάρχης τού ύποδούλου Γένους και εφήρμοσε στην πράξη την διάσωση της Όρθόδοξου Παραδόσεως, γιατί μέσα από αυτήν την παράδοση θά μπορούσαν νά άντιμετωπίσουν και τούς έξωτερικούς κινδύνους. Τελικά, αυτό τό ρεύμα ήταν τό πιο ρεαλιστικό και σωτήριο για τό Γένος, γιατί τό διαφύλαξε καθ' όλη την διάρκεια της Τουρκοκρατίας, ώστε νά μή χάσθι την εκκλησιαστική παράδοση, την έλληνική γλώσσα και όλο τόν ρωμαϊκό πολιτισμό.

Κ.Χ.: Σεβασμιώτατε, νά μείνουμε λίγο στόν πρώτο Πατριάρχη μετά την Άλωση, τόν Γεννάδιο Σχολάριο. Θά θέλετε νά μας δώσετε κάποια στοιχεία παραπάνω για τό πώς άντιμετώπισε την όλη κατάσταση που δημιουργήθηκε μετά την Άλωση πιά;

ΝΙ: Όπως είπα προηγουμένως, όταν έπεσε ή Πόλη, δέν υπήρχε Πατριάρχης στην Κωνσταντινούπολη. Οί κάτοικοι της Πόλεως ύστερα από την Φερράρα-Φλωρεντία (1438-39) όπου έγινε ή ένωση τών Έκκλησιών, είχαν διαιερεθί σέ ένωτικούς και άθθεντικούς. Ο Γρηγόριος Μάμας επειδή ήταν ένωτικός είξε παραιτηθί τό 1450 και έφυγε στην Ίταλία. Υπάρχει μία πληροφορία ότι τότε έξελέγη Πατριάρχης ο Άθανάσιος Β', αλλά

άμφισβητείται, γιατί δέν εύρέθησαν ούτε και τά Πρακτικά της έκλογής του.

Ο Μωάμεθ ο Πορθητής, όταν κατέλαβε την Κωνσταντινούπολη, βρήκε μία πόλη άποδεκατισμένη. Σας είπα προηγουμένως ότι πριν την Άλωση κατοικούσαν περίπου 50.000 κάτοικοι. Μετά την Άλωση της Πόλεως σφαγιάσθηκαν και χάθηκαν πάρα πολλοί κατά την πολιορκία, πολλοί αιχμαλωτίσθηκαν και άλλοι έφυγαν. Ο Σουλτάνος κράτησε μερικές συνοικίες με Χριστιανούς. Άλλά επειδή δέν ήθελε νά είναι άδεια ή Πόλη μετέφερε Ρωμηούς από άλλες περιοχές, άκόμη και άναγκαστικά. Πάντως, έναν αιώνα μετά την Άλωση, στα μέσα στου 16^{ου} αιώνας, στην Κωνσταντινούπολη ζούσαν περίπου 30.000 οίκογένειες, δηλαδή περίπου 150.000 άνθρωποι.

Μέσα σέ όλη αυτήν την προοπτική ο Μωάμεθ ο Πορθητής άναζητούσε νά βρη έναν άρχηγό τών Ρωμηών, δηλαδή έναν Πατριάρχη. Είχε διαίρεσει την επικράτεια του σέ μιλέτ, δηλαδή έθνη, ήτοι Μουσουλμάνους, Ρωμηούς, Έβραίους κλπ. και ήθελε νά θέσει σέ κάθε έθνος και έναν ήγέτη, που θά δίνη άναφορά στόν Μωάμεθ και θά έχη ευθύνη για την διοίκηση τών Ρωμηών.

Ο Ράνσιμαν γράφει ότι άφου ο Μωάμεθ έκανε μερικές έρευνες, κατέληξε στό νά προτείνη ως Πατριάρχη τόν Γεώργιο Γεννάδιο Σχολάριο, που τότε ήταν μοναχός. Όπως είπα προηγουμένως, ο Σχολάριος άκολουθούσε την παράδοση τού αγίου Μάρκου τού Εύγενικού, συμμετείχε στην Σύνοδο της Φλωρεντίας, κατάλαβε όμως ότι εν ύψει τού έπερχόμενου κινδύνου έπρεπε οί Ρωμηοί νά σταθούν στα δικά τους πόδια, στην δική τους παράδοση. Επομένως, ήταν ένας έπιφανής λόγιος, ήταν σεβαστός άπ' όλους για την ευθύτητα του και έξέφραζε την άθθενωτική τακτική.

Ο Γεώργιος Σχολάριος είχε αιχμαλωτισθί κατά την Άλωση και βρισκόταν στην κατοχή ενός πλουσίου Τούρκου στην Άδριανούπολη -ο όποιος είχε έντυπωσιασθί από την σοφία του- και είχε άπελευθερωθί. Οταν ο Σουλτάνος διαπίστωσε όλα αυτά τά προσόντα, αισθάνθηκε ότι δέν θά είξε έπικοινωνία με την Δύση.

Η ένθρονισή του έγινε την 5η Ίανουαρίου 1454. Ο Μωάμεθ τού έδωσε τά έμβλήματα τού αξιώματός του, δηλαδή άμφια, ποιμαντορική ράβδο και έπιστήθιο σταυρό. Καί τού είπε: «έσο Πατριάρχης με καλή τύχη και νά είσαι βέβαιος για την φιλία μας και για όλα τά προνόμια που είχαν οί Πατριάρχες πριν από σένα».

Έτσι, λοιπόν, ο πρώτος Πατριάρχης τού Γένους μετά την Άλωση γίνεται Έθναρχης. Άρχισε νά συγκροτθί την εκκλησιαστική ζωή. Ο Μωάμεθ τού έδωσε φερμάνι, με τό όποιο τού έδινε διάφορα προνόμια, ήτοι σεβασμό τού προσώπου του, άπαλλαγή από τούς φόρους, έλευθερία κινήσεως, άσφάλεια στην κίνησή του και τό δικαίωμα νά μεταβιβάζη αυτά τά προνόμια στους διαδόχους του.

Ως Πατριάρχης τού Γένους έγινε και άρχηγός τού Ρωμαϊκού Μιλέτ, δηλαδή Έθναρχης. Τά Πατριαρχικά

Ὁ Διχασμός τοῦ Γένους: Ἐθναρχία, Γένος, ἀνασύνταξη

συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 8

δικαστήρια εἶχαν πλήρη δικαιοδοσία γιὰ ὄλες τὶς ὑποθέσεις πού ἀφορούσαν τοὺς Ρωμηούς, δηλαδή γιὰ γάμους, διαζύγια, ἐπιτροπεία ἀνηλίκων, διαθήκες κλπ.

Ἐπομένως, ὁ λόγιος αὐτός Πατριάρχης ἔθεσε τὸ σχέδιο τῆς συγκροτήσεως καὶ διατηρήσεως τῆς Ὁρθόδοξης παραδόσεως καί, βεβαίως, ἦταν ἐπιφυλακτικός πρὸς τὴν Δύση, ἡ ὁποία στὸ παρελθόν εἶχε διαψεύσει ὄλες τὶς προσδοκίες τῶν Ρωμηῶν γιὰ βοήθεια ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Κ.Χ.: Σεβασμιώτατε, οἱ Πατριάρχες πού ἀκολούθησαν συνέχισαν τὴν ἴδια πορεία; Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, δηλαδή, ὅτι τὸ Πατριαρχεῖο κράτησε τὴν ὀρθόδοξη πίστη καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς τουρκοκρατίας;

ΝΙ: Βεβαίως, αὐτὸ ἰσχύει κατὰ βάση. Ὁ ἐκάστοτε Πατριάρχης κληρονομοῦσε ὅλα τὰ προνόμια τοῦ Ἐθνάρχου, διοργάνωνε τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ, ὕστερα ἀπὸ τὸ μεγάλο σὸκ τὸ ὁποῖο ὑπέστησαν ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλεως καὶ τὴν ὀλοσχερῆ καταστροφὴ τῆς Χριστιανικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Οἱ κατὰ τόπους Μητροπολίτες ἦταν ὑπεύθυνοι ἐναντί τοῦ Πατριάρχου νὰ διευθύνουν τοὺς Ρωμηούς καὶ ἦταν καὶ πρόεδροι τῆς Δημογεροντίας. Διοργάνωσαν τὴν λατρεία, ἀνέπτυσαν ὅπου ἦταν δυνατόν τὴν λατρεία καὶ προστάτευαν τοὺς Ρωμηούς. Αὐτὸ τὸ ἔκαναν με πολλὰ θυσίες, στερήσεις καὶ ἀντιδράσεις.

Ἀπλῶς ἐδῶ νὰ ἀναφέρω τὸ παράδειγμα τοῦ Μεγάλου Πατριάρχου Ἱερεμίας Β' τοῦ Τρανοῦ, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε 83 χρόνια μετὰ τὴν ἄλωση (1536-1595) καὶ ἔγινε Πατριάρχης τὸ 1572.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι τὸ 1593 συγκάλεσε Σύνοδο καὶ ἀποφάσισε νὰ παροτρύνει τοὺς Μητροπολίτες νὰ ἱδρῦσουν σχολεῖα στὶς Ἐπαρχίες τους γιὰ νὰ μαθαίνουν οἱ Ρωμηοὶ τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὴν ὅλη παράδοση τοῦ Γένους. Στὴν ἀπόφαση αὐτὴ καθορίζεται ὁ σκοπὸς τῆς δημιουργίας τῶν Σχολείων, «ὥστε τὰ θεῖα καὶ ἱερά γράμματα δύνασθαι διδασκασθαι, βοηθεῖν δὲ κατὰ δύναμιν τοῖς ἐθέλουσιν διδάσκειν καὶ τοῖς μαθεῖν προαιρουμένοις».

Μέχρι τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἱερεμίου Β' ὑπῆρχε μόνον ἓνα ἐλληνικὸ ἐκπαιδευτικὸ ἴδρυμα στὴν Ὁθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, δηλαδή ἡ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολή. Τότε ἀνοίξαν 7 ἐλληνικὰ σχολεῖα, ἦτοι στὴν Ἀθήνα, τὴν Λιβανεία, τὴν Χίο, τὴν Σμύρνη, τὶς Κυδωνίες, τὴν Πάτμο, τὰ Ἰωάννινα. Στὴν συνέχεια ἱδρῦσε καὶ ἄλλα 40 σχολεῖα σὲ ὅλη τὴν Ἑπικράτεια.

Ἡ Ἐκκλησία καλλιέργησε σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴν παιδεία, κρατώντας τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὴν ὀρθόδοξη παράδοση καὶ ὅπου δὲν ὑπῆρχε ἡ δυνατότητα ἱδρύσεως σχολείων γιὰ τὴν συμπλήρωση περισσότερων γνώσεων, εἶχε καθιερωθῆ ἡ μυστικὴ διδασκαλία, διαβάζοντας τὸ ψαλτήρι, τὰ μνηαῖα καὶ εἶναι αὐτὸ πού λέμε «Κρυφὰ Σχολεῖα».

Κ.Χ.: Σεβασμιώτατε, στὴ ροὴ τοῦ λόγου σας εἶπατε ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας συγκάλεσε τὴ Σύνοδο καὶ

σκεφτόμουν τὸ ἔξῃς, τὸ ὁποῖο εἶναι πολὺ σημαντικό, συνήθως δὲν σκεκόμαστε σ'αὐτό. Στὰ 400 χρόνια τῆς σκλαβιάς συνεχίζεται ἡ λειτουργία τῆς Συνόδου. Λέμε πολλές φορές ὁ Πατριάρχης, ἴσως δὲν μένουμε λίγο καὶ στὸ γεγονός ὅτι συγκαλεῖται ἡ Σύνοδος, συνεχίζεται ἡ λειτουργία, ἀποφασίζει. Δὲν εἶναι πολὺ σημαντικό ὅτι ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα τὰ χρόνια ὁ συνοδικὸς θεσμὸς ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ζωντανός;

ΝΙ: Βεβαίως, γίνονταν Σύνοδοι συνεχῶς, καὶ στὸ Πατριαρχεῖο, Πατριαρχικὲς Σύνοδοι, ἀλλὰ γινόταν καὶ Σύνοδοι τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς. Δηλαδή, ὁ ἐκάστοτε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἦταν, ὅπως εἶπα, Ἐθναρχίας, ἦταν ὁ μόνος ὁ ὁποῖος ἔδινε λόγο στὸν Σουλτάνο καὶ ἐν ὄνοματι καὶ τῶν ἄλλων Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς.

Ὅποτε στὴν συγκεκριμένη ἐδῶ περίοδο, πού εἶναι ὁ Ἱερεμίας ὁ Β'

Ἡ Ἐκκλησία καλλιέργησε σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴν παιδεία, κρατώντας τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὴν ὀρθόδοξη παράδοση καὶ ὅπου δὲν ὑπῆρχε ἡ δυνατότητα ἱδρύσεως σχολείων γιὰ τὴν συμπλήρωση περισσότερων γνώσεων, εἶχε καθιερωθῆ ἡ μυστικὴ διδασκαλία, διαβάζοντας τὸ ψαλτήρι, τὰ μνηαῖα καὶ εἶναι αὐτὸ πού λέμε «Κρυφὰ Σχολεῖα».

ὁ Τρανός, καὶ ἀνέφερα τὴν Σύνοδο τοῦ 1593, εἶναι Σύνοδος ὅλων των Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς, δηλαδή ἐννοῶ καὶ τοῦ Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων. Καὶ ἦταν σημαντικὴ ἡ Σύνοδος αὐτὴ πού ἀποφάσισε διάφορα ζητήματα μεταξὺ αὐτῶν ἦταν καὶ τὸ θέμα τῶν σχολείων.

Κ.Χ.: Σεβασμιώτατε, θὰ θέλατε τώρα νὰ δοῦμε ποιὰ ἦταν ἡ στάση τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Πατριαρχῶν ἀπέναντι στὸν Ρωμαιοκαθολικισμό καὶ τὸν Λουθηρανισμό;

ΝΙ: Αὐτὸ εἶναι ἓνα πολὺ ἐνδιαφέρον ἐρώτημα. Γνωρίζουμε ὅτι γιὰ τὴν Σύνοδο Φερράρας-Φλωρεντίας τὸ 1438-39, λίγα χρόνια πρὶν τὴν ἄλωση, πού ἐπιχειρήθηκε ἡ ἔνωση μεταξὺ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῶν Λατίνων, ὑπῆρχαν ἀντιδράσεις καὶ ἐπιφυλάξεις, γιὰτὶ οἱ Ὁρθόδοξοι ἔβλεπαν τὰ λάθη καὶ τὶς αἰρέσεις πού εἰσήγαγαν οἱ Λατῖνοι στὶς θεολογίες τους.

Αὐτὰ ὅμως τὰ λάθη πού προέρχονταν ἀπὸ τὸν Πάπα, τὰ ἔβλεπαν οἱ ἴδιοι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως, γι' αὐτὸ στὶς ἀρχές τοῦ 16^{ου} αἰῶνα, λίγες δεκαετίες μετὰ τὴν πτώση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔξεσπασε μιὰ μεγάλη ἐπανάσταση στὴν Εὐρώπη, ἡ ὁποία λέγεται Μεταρρύθμιση. Ὁ Λουθηρος ἀντέδρασε στὶς ὑπερβολές τοῦ Πάπα, τὸ ἴδιο ἔκαναν καὶ ἄλλοι Μεταρρυθμιστές, ὅπως ὁ Καλβίνος, ὁ Ζβίγγλιος καὶ οἱ Ἀγγλικανοί, γιὰ διαφόρους λόγους ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν θρησκευτικὴ ἐπανάσταση συνταράχθηκε συνθέμελα ἡ δυτικὴ Εὐρώπη. Νομίζω ὅτι αὐτὸ δικαίως τοὺς ὀρθοδόξους ἀθηνωτικούς, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπαν τὰ λάθη τοῦ Πάπα καὶ δὲν ἤθελαν νὰ ἐνωθοῦν μαζί του.

Ὁ Στῆβεν Ράνσιμαν στὸ βιβλίο του «Ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησία ἐν αἰχμαλωσίᾳ» Β' τόμος, περιλαμβάνει τέσσερα κεφάλαια πολὺ ἐνδιαφέροντα.

Τὸ πρῶτο κεφάλαιο ἔχει τίτλο «Κωνσταντινούπολη καὶ Ρώμη». Ἡ Ρώμη ἤθελε τὴν ἔνωση μετὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἀλλὰ οἱ Ὁρθόδοξοι δὲν ἐξενοῦσαν τὶς προσπάθειες πού ἔκαναν οἱ Πάπες νὰ καθυποτάξουν τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ὅπως ἐγίνε μετὰ τὴν Δ' Σταυροφορία, τὸ 1204, καὶ μετὰ τὴν Σύνοδο Φερράρας-Φλωρεντίας, κυρίως ὅτι δὲν τοὺς βοήθησαν καθόλου νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν ἐπέλαση τῶν Τούρκων.

Τὸ δεύτερο κεφάλαιο ἔχει τίτλο «Ἡ Λουθηρανικὴ προσέγγιση» καὶ ἀναλύεται ὅτι οἱ Λουθηρανοὶ θεολόγοι τῆς Τυβίγγης προσπάθησαν νὰ προσεγγίσουν τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, ὅταν Πατριάρχης ἦταν ὁ Ἱερεμίας ὁ Β' ὁ Τρανός.

Τότε ἀναπτύχθηκε μιὰ ἀλληλο-

προσεταιριστοῦν στὸν πόλεμο πού εἶχαν μεταξὺ τους, ἀλλὰ οἱ Ὁρθόδοξοι Πατριάρχες κράτησαν τὴν ὀρθόδοξη πίστη.

Μάλιστα δὲ καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας ἔγιναν διάφορες Γενικὲς Σύνοδοι, πού ἔχουν πολὺ μεγάλο ἐνδιαφέρον, γιὰτὶ στὶς ἀποφάσεις τους φαίνεται καθαρά ὅτι κράτησαν τὴν ὀρθόδοξη πίστη καὶ παράδοση. Νὰ ἀναφέρω τὶς Συνόδους αὐτές.

Τὸ 1638 ἔγινε Σύνοδος στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπως καὶ τὸ 1642 στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὸ ἴσιο ἐναντίον τῆς Λουκαρενίου Ὀμολογίας, οὐσιαστικὰ ἐναντίον τῶν Προτεσταντῶν. Τὸ 1672 ἔγινε Σύνοδος στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἀπαντήθηκαν ἐρωτήματα πού ἐτέθηκαν ἀπὸ τοὺς Ρωμαιοκαθολικούς καὶ τοὺς Διαμαρτυρούμενους. Τὸ 1691 ἔγινε Σύνοδος στὴν Κωνσταντινούπολη μετὰ ἀφορμὴ τὶς ἀπόψεις τοῦ καλβινίζοντος Ἰωάννου Καρσοφύλλη. Τὸ 1716-25 ἔχουμε τὴν ἀπόφαση τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς γιὰ τοὺς Ἀγγλικανούς. Τὸ 1722 ἐκδίκεται Ἐγκύκλιος τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς Ὁρθοδόξους Ἀντιοχείας γιὰ τὴν Λατινικὴ προπαγάνδα. Τὸ 1727 δημοσιεύθηκε ἡ Ὀμολογία Πίστewος τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως γιὰ τὴν Λατινικὴ προπαγάνδα. Τὸ 1836 δημοσιεύθηκε Ἐγκύκλιος τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῶν Διαμαρτυρομένων Ἱεραποστόλων. Τὸ 1838 ἔγινε Σύνοδος στὴν Κωνσταντινούπολη κατὰ τῶν λατινικῶν καινοτομιῶν. Τὸ 1848 δημοσιεύθηκε ἡ ἀπάντηση τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς στὸν Πάπα Πίο Θ', ὅπου ἐκτίθενται οἱ θεολογικὲς διαφορὲς μεταξὺ Ὁρθόδοξων καὶ Λατίνων.

Ἀπ' ὅλα αὐτὰ φαίνεται ὅτι καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο μαζί μετὰ τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς, ἡ λεγόμενη Τετραρχία, κράτησαν τὶς Ρωμηοὺς μέσα στὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση καὶ τὴν Ἐκκλησία καὶ ταυτόχρονα ἔκαναν διάλογο καὶ μετὰ τὸς Λατίνους καὶ τοὺς Προτεστάντες, ὁ ὁποῖος κατὰ βάση ἔγινε μέσα στὰ πλαίσια τῆς ὀρθοδόξου θεολογικῆς παραδόσεως. Ἔτσι ἡ περίοδος τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ αὐτὴν τὴν πλευρὰ ἔχει νὰ ἐπιδείξει ἓνα ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον.

Ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναφέρω τὴν περίπτωση τοῦ Ἱερεμίου τοῦ Β' τοῦ Τρανοῦ, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον ἔκανε διάλογο μετὰ τοὺς Λουθηρανούς θεολόγους τῆς Τυβίγγης καὶ δὲν ἐπηρεάσθη καθόλου ἀπὸ τὶς δικές τους ἀρχές, ἀλλὰ ἀρνήθηκε νὰ εἰσάγῃ στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τὸ νέο ἡμερολόγιο πού καθιέρωσε ὁ Πάπας Γρηγόριος, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ αἰτία προπαγάνδας τῶν Λατίνων στοὺς Ὁρθοδόξους. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας κράτησε ὀρθόδοξη στάση ἀπέναντι σὲ αὐτές τὶς προσπάθειες δεισδύσεως στὴν ὀρθόδοξη Ἀνατολή. Συγχρόνως ἔκανε μιὰ περιοδεῖα πού κράτησε περίπου δύο χρόνια στὴν Ρωσία, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὐνοία τοῦ Τσάρου, ὥστε ἐκεῖνος νὰ πείσῃ τοὺς Ὁθωμανοὺς νὰ ἀφή-

συνέχεια στὴ σελ. 10

Ο Διχασμός του Γένους: Έθναρχία, Γένος, ανασύνταξη

συνέχεια από τη σελ. 9

σουν την Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐλεύθερη. Κατά τήν περιόδο αὐτή ἔδωσαν καί τήν Πατριαρχική ἀξία καί τιμή στόν Μητροπολίτη Μόσχας τό 1589.

Κ.Χ.: Μᾶς εἶπατε, λοιπόν, Σεβασμιώτατε, ὅτι οἱ Πατριάρχες, σχεδόν στό σύνολο τους μένουν πιστοί στό ὀρθόδοξο δόγμα. Ὅμως ἕνα ζήτημα πού ἀντιμετώπισε ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία αὐτήν τήν περίοδο εἶναι καί ἡ ἔλευση μισιοναρίων, τῶν δυτικῶν ἱεραποστόλων δηλαδή, οἱ ὁποῖοι μέ πρόσχημα τήν παροχή οἰκονομικῆς ἢ ἄλλης βοήθειας ἐκεῖνα τά χρόνια ἢ καί χωρίς πρόσχημα σέ μερικές περιπτώσεις, ἐπιχείρησαν νά προσηλυτίσουν τόν λαό. Πῶς ἀντιμετώπισε αὐτό τό ζήτημα τό Πατριαρχεῖο;

ΝΙ: Ὅπως φάνηκε ἀπό τήν προηγούμενη ἀπάντηση, καθ' ὅλη τήν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας ὑπῆρχαν ἔντονες προσπάθειες διεισδύσεως τῶν δυτικῶν Χριστιανῶν, Λατίνων καί Προτεσταντῶν, μέσα στίς ὀρθόδοξες περιοχές καί ἡ προπαγάνδα ὑπέρ τῶν ἀπόψεών τους. Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί τά ἄλλα Πατριαρχεῖα ἀντιδρούσαν μέ σθένος.

Αὐτή ἡ διείσδυση γινόταν μέ πολλούς τρόπους, ὅπως εἶπα παράδειγμα μέσα ἀπό τίς διπλωματίες, τούς πρεσβευτές τῶν διαφόρων δυτικῶν κρατῶν πού ἦταν στήν Κωνσταντινούπολη καί σέ ἄλλα τμήματα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατίας. Οἱ πρεσβευτές τῶν δυτικῶν κρατῶν προσπαθοῦσαν νά πιέσουν καί νά ἐπηρεάσουν τήν Ὑψηλή Πύλη μέ διαφόρους τρόπους, γιά νά ἔχουν ἐλευθερία κινήσεως καί νά ἐνεργοῦν προσηλυτιστικά.

Ἐπί πλέον δημιουργήθηκαν διάφορες κινήσεις μισιοναρίων, δηλαδή ἱεραποστόλων, οἱ ὁποῖοι ἀσκοῦσαν μία ἱεραποστολή μεταξύ τῶν Ὁρθόδοξων γιά νά προσηλυτίσουν τούς Ὁρθόδοξους στίς παραδόσεις τους καί στίς ὁμολογίες τους. Αὐτό ἐγινε καί κατά τήν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας καί μετά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Γιά τό θέμα τῶν μισιοναρίων ἔκανε σπουδαία ἔρευνα ὁ ἀείμνηστος π. Γεώργιος Μεταλληνός, ὁ ὁποῖος ἀνέλυσε τά θέματα αὐτά σέ πολλά βιβλία του. Ἀναφέρει ὅτι ἀπό τόν 19ῶ αἰώνα πιά ὀργανωμένα γίνεται ἐπέκταση τῶν προτεσταντικῶν αὐτῶν ὁμολογιῶν στόν ἐλληνικό χώρο. Πρόκειται γιά ἱεραποστολικές ἐταιρεῖες Διαμαρτυρομένων Μισιοναρίων, οἱ ὁποῖες ἐμφανίσθηκαν πρῖν τό 1821 στόν ἐλλαδικό χώρο πού προέρχονταν ἀπό τήν Μάλτα καί εἶχαν ὡς κέντρα δράσεως τήν Ζάκυνθο, τήν Κέρκυρα, τήν Σύρο, τήν Σμύρνη. Ἐπίσης, δημιουργήθηκε καί ἡ λεγόμενη Φιλεκαπαιδευτική Ἐταιρεία γιά ἐκπαίδευση γιά ὁ προτεσταντικό κατηχητικό. Μεταξύ αὐτῶν ἐργάσθηκαν καί ἡ Γερμανόφωνη Εὐαγγελική Ἐκκλησία, οἱ Πεντηκοστιανοί κ.ά..

Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο βλέποντας ὅλες αὐτές τίς κινήσεις, ἀντιδρούσε μέ Συνόδους, μέ Ἐγκυκλίους, μέ ἀποφάσεις, μέ ἐνεργειες τῶν κατά τόπους Μητροπολιτῶν, μέ τά Μοναστήρια, μέ τούς Νεομάρτυρες. Πρόκειται γιά ἕναν πραγματικό ἀθλο. Γιατί, ἐνῶ τό Πατριαρχεῖο δραστηριοποιεῖτο μέσα στήν σκληρή δουλειά, ἐν τούτοις ὅμως ἔκανε ταυτόχρονα

καί ἀγῶνα διατηρήσεως τῆς ὀρθόδοξου πίστεως, μέ ὅλες αὐτές τίς ἱεραποστολικές κινήσεις καί προπαγάνδες, πού προέρχονταν ἀπό δυτικούς Χριστιανούς.

Κ.Χ.: Σεβασμιώτατε, ἕνα ἄλλο θέμα πού θά θέλαμε γιά συζητήσουμε σήμερα μαζί σας εἶναι καί τό φαινόμενο τοῦ Διαφωτισμοῦ. Θά θέλαμε νά σᾶς ρωτήσουμε τό ἐξῆς: Τό φαινόμενο τοῦ Διαφωτισμοῦ θεωρεῖτε ὅτι δημιουργήσε πρόβλημα; Γνωρίζουμε, παραδείγματος χάρι, ὅτι ἐπηρέασε τόν συγγραφέα τῆς «Ἑλληνικῆς Νομαρχίας» καί ἄλλους. Τελικά τί εἶχε νά ἀντιτάξῃ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία; Χρειαζόταν ὁ Ὁρθόδοξος Ἕλληνας τόν δυτικό Διαφωτισμό;

ΝΙ: Ὁ Διαφωτισμός ἀναπτύχθηκε τέλος 17^{ου} αἰῶνος καί τόν 18^ο αἰῶνα στήν δυτική Εὐρώπη, ὡς ἀντίδραση

μανοῦ κατακτητοῦ, ἀλλά εἶναι ἐπιρρασμένος ἀπό διαφωτιστικές ἀρχές καί κυρίως προτεσταντικές ἀρχές. Αὐτό φαίνεται ἀπό τό ὅτι εἶναι πολύ ἐπιθετικός πρός τήν Ἐκκλησία, χρησιμοποιεῖ πολύ σκληρά καί ὑπερβολικά παραδείγματα, γιά τούς ἱεράρχες, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονταν νά διαφυλάξουν 400 καί 500 χρόνια σκλαβιάς τήν ὀρθόδοξη Παράδοση, καταφέρεται ἐναντίον τῶν νησιειῶν, τῶν λειψάνων, τῶν εἰκόνων, τῶν λιτανειῶν, ἐνῶ αὐτά ἦταν ἐκεῖνα πού κράτησαν τούς Ρωμηούς στήν πίστη τους, παρά τίς πιέσεις τῶν Τούρκων καί τίς ἐπιδράσεις τῶν Λατίνων καί τῶν Προτεσταντῶν.

Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή θέλω νά τονίσω ὅτι σχεδόν τήν ἴδια ἐποχή ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης συνέγραψε καί κυκλοφόρησε τό βιβλίο του «Νέο Μαρτυρολόγιο», τό 1794,

Ἐδῶ στήν Ἑλλάδα τόν τελευταῖο καιρό, καί πάντοτε, ὅλα αὐτά τά χρόνια, ὑπάρχουν αὐτές οἱ δύο παραδόσεις. Εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔλκονται ἀπό διαφωτιστικές ἀρχές, ἀπό τόν Διαφωτισμό ἢ ἀπό ἄλλα προτεσταντικά ρεύματα τά ὁποῖα κυκλοφοροῦν στήν Εὐρώπη, καί οἱ ἄλλοι εἴμαστε ἐμεῖς, οἱ ὁποῖοι βεβαίως εἴμαστε στήν Εὐρώπη, δέν εἴμαστε ἐναντίον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ προσανατολισμοῦ, ἀλλά θέλουμε νά στηριχθοῦμε στίς ρωμαϊκές καί ὀρθόδοξες παραδόσεις.

στήν νοοτροπία τοῦ Πάπα καί στόν δυτικό σχολαστικισμό τῶν Λατίνων. Προηγήθηκε, βέβαια, ὁ Νομιναλισμός, τόν 14^ο αἰώνα, ἡ Ἀναγέννηση τόν 15^ο αἰώνα, ἡ Μεταρρύθμιση τόν 16^ο αἰώνα καί ἔφθασε στόν Διαφωτισμό τόν 17^ο καί 18^ο αἰώνα. Ὅπως βλέπετε, ὁλόκληρη ἡ Εὐρώπη συνταράχθηκε ἀπό τήν σχολαστική θεολογία πού ἀναπτύχθηκε τόν 11^ο μέ 13^ο αἰώνα καί ἀπό τήν ἀλαζονεία τοῦ Πάπα.

Ὁ Διαφωτισμός διακρίνεται σέ πολλά ρεύματα. Εἶναι ὁ Ἀγγλικός Διαφωτισμός, τοῦ Τζῶν Λόκ καί τοῦ Ντέιβιντ Χιούμ, ὁ Γαλλικός Διαφωτισμός μέ τόν Βολταῖρο καί ἄλλους, ὁ Ἰταλικός Διαφωτισμός πού ἐκφράσθηκε ὡς ἀντικληρικαλισμός, καί ὁ Γερμανικός Διαφωτισμός, πού ἐκφράσθηκε ὡς Γερμανικός ἰδεαλισμός μέ τόν Κάντ, τόν Σέλλινγκ κλπ.

Γενικά, ὁ Διαφωτισμός ἔδωσε βαρύτητα στίς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τήν λογική ἐπεξεργασία, τήν παιδεία, τήν ἐλευθερία ἀπό τήν θρησκεία κλπ.

Ἦταν ἐπόμενο, ὅτι τά ποικίλα αὐτά ρεύματα τοῦ Διαφωτισμοῦ ἐπηρέασαν κατά ποικίλους βαθμούς καί Ὁρθόδοξους Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐσπούδαζαν στά διάφορα Κέντρα, ὅπως Βενετία, Βιέννη, Ἀγγλία, κλπ. Ἀλλά ἐπειδή εἶχαν καί τήν ὀρθόδοξη ὑποδομή, ἦταν διαφορετικοί ἀπό τά ἄλλα ρεύματα τά ὁποῖα ἐπικρατοῦσαν στήν Δύση.

Ἀναφέρατε προηγουμένως τήν «Ἑλληνική Νομαρχία». Πρόκειται γιά ἕνα βιβλίο, τό ὁποῖο ἐκδόθηκε τό 1806 καί ὡς χώρος ἐκδόσεως γράφεται στό ἐξώφυλλο ἡ Ἰταλία. Ὅμως φαίνεται δέν ἐκδόθηκε στήν Ἰταλία, γιατί ποτέ δέν βάζουν ὡς τόπο ἐκδόσεως μία χώρα, ἀλλά πιθανόν ἐκδόθηκε στό Παρίσι. Ὁ ἅγιος συγγραφεύς του ὁμιλεῖ μέ πάθος γιά τήν ἐλευθερία, γιά τήν παιδεία τοῦ Γένους, στρέφεται ἐναντίον τοῦ Ὁθω-

στό ὁποῖο περιγράφονται οἱ βίοι τῶν Νεομαρτύρων, καί οἱ ὁμολογίες πού ἔδιναν ἐνώπιον τῶν Τούρκων καί φυσικά καί ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο μαρτύρησαν. Αὐτό ἔπαιξε σημαντικό ρόλο στό νά παραμείνουν οἱ Ρωμοί σταθεροί στήν παράδοσή τους καί νά μήν ἀλλαξοπιστήσουν, γιατί τότε θά ἔχαναν ὄχι μόνον τήν ὀρθόδοξη πίστη, ἀλλά καί τήν ἐλληνική γλώσσα.

Ὅταν συγκρίνῃ κανεῖς τά δύο αὐτά βιβλία, δηλαδή τήν «Ἑλληνική Νομαρχία» τοῦ ἀγνώστου συγγραφέως, πού μάλλον ἦταν ὁ Ἰωάννης Κωλέττης, ὁ μετέπειτα Πρωθυπουργός τῆς Ἑλλάδος, καί τό «Νέο Μαρτυρολόγιο» τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἄγιορείτου, βλέπει τήν μεγάλη διαφορά μεταξύ τους καί καταλαβαίνει ὅτι τελικά τό «Νέο Μαρτυρολόγιο» ἔπαιξε σημαντικότερο ρόλο στό νά παραμείνουν οἱ Ρωμοί Ὁρθόδοξοι καί Ἕλληνες καί νά ἀγωνιστοῦν στήν συνέχεια γιά τήν ἀποτίναξη τῆς σκλαβιάς.

Κ.Χ.: Σεβασμιώτατε, μετά τήν Ἐπανάσταση, ἂν θελήσουμε νά κάνουμε ἕνα χρονικό ἄλμα, μετά τήν Ἐπανάσταση-ση τί εἶδους διχασμοῦ δημιουργήθηκε;

ΝΙ: Ὅταν ἄρχισαν νά διοργανώνονται οἱ Ἕλληνες μετά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, ὑπῆρξαν πολλές συγκρούσεις μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν ρευμάτων, ὅπως τοῦ ρεύματος τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως μέ τήν ρωμαϊκή συνείδηση καί τοῦ ρεύματος τοῦ δυτικοῦ Διαφωτισμοῦ. Αὐτό φαίνεται καθαρά στίς συγκρούσεις μεταξύ τῶν στρατιωτικῶν καί τῶν πολιτικῶν.

Ἦδη ἀπό τά πρῶτα Συντάγματα στίς πρώτες Συνελεύσεις προσαθοῦσαν νά καθορίσουν ποιοί θά λέγονται Ἕλληνες. Ἀκριβῶς αὐτή ἡ συζήτηση δείχνει ὅτι προσπαθοῦσαν νά βροῦν μία ταυτότητα, τό τί σημαί-

νει Ἕλληνας πού θά κατοικοῦσαν στό ἐλληνικό αὐτό κράτος. Γι' αὐτό καί ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, ὁ ὁποῖος θεωρεῖτο ὁ ἱστορικός τῆς Ἐπανάστασεως, κάνει λόγο γιά «ἐπανάσταση καί ἀποστασία», δηλαδή ἀπέκτησαν τήν ἐλευθερία ἀπό τούς Τούρκους, ἀλλά ἀπομακρύνθηκαν ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο.

Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι μετά τήν δολοφονία τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια, ὁ ὁποῖος ἦταν Ὁρθόδοξος Κυβερνήτης καί ἐξέφρασε καί τήν Ρωσική πολιτική, οἱ δυτικές Δυνάμεις ἐξέλεξαν ὡς βασιλέα τόν Ὁθωνα, πού ἦταν Ρωμαιοκαθολικός καί μέχρι τήν ἐνηλικίωσή του ὄρισαν μία τριμελῆ Ἀντιβασιλεία πού ἦταν Προτεσταντες. Αὐτό εἶναι πολύ σημαντικό γιά νά δοῦμε τό κλίμα στό ὁποῖο βρέθηκαν οἱ Ἕλληνες μέ τήν συγκρότηση τοῦ πρώτου Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Στό σημεῖο αὐτό θά πρέπει νά σημειώσω ἕνα κατά τήν γνώμη μου πολύ σημαντικό βιβλίο τῆς Ἑλλης Σκοπετιά, μέ τίτλο «Τό Πρότυπο Βασίλειο καί ἡ Μεγάλη Ἰδέα». Αὐτό τό βιβλίο δείχνει τόν διχασμό πού ἐπικρατοῦσε στό πρῶτο ἐλληνικό Κράτος. Ἀπό τήν μία μεριά ἤθελαν νά δημιουργηθῇ ἕνα Πρότυπο Βασίλειο στήν Ἀνατολή, ὅπως τό ἐξέφρασε ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος στήν προκήρυξη του στόν ἐλληνικό λαό τό 1863, πού θά εἶναι ἕνα «ἀπλό συνώνυμο τοῦ σύγχρονου εὐρωπαϊκοῦ κράτους». Ἀπό τήν ἄλλη μεριά εἶναι «ἡ Μεγάλη Ἰδέα», τῆς ὁποίας ἐμπνευστής ἦταν ὁ Ἰωάννης Κωλέττης σέ μία ἀγόρευση του στήν Βουλὴ στίς 14 Ἰανουαρίου τοῦ 1844, πού ἀπέβλεπε στήν ἐπέκταση τῶν ὁρίων τοῦ Κράτους μέ ἀναφορά τῶν Κωνσταντινούπολη.

Ἔτσι, ἀπό τήν συγκρότηση τοῦ πρώτου Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐπικρατεῖ μία ἰδεολογική σύγκρουση στόν λαό γιά τό ποῖο εἶναι τό κέντρο, ἡ Ἄθηνα ἢ ἡ Κωνσταντινούπολη; Ἔτσι, ἀμέσως μετά τήν Ἐπανάσταση καί τήν συγκρότηση τοῦ πρώτου Ἑλληνικοῦ Κράτους γίνεται ἕνας διχασμός στήν συνείδηση τοῦ Γένους. Αὐτό φαίνεται στήν συζήτηση πού ἐγινε γιά τό ποῖα εἶναι τά σύνορα τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους, γιά τούς αὐτόχθονες Ἕλληνες καί τούς ἑτερόχθονες Γραικοῦς-Ρωμηούς, γιά τούς ἐντός καί τούς ἐκτός τοῦ Κράτους Ἕλληνες, γιά τούς Ἐπανησίους καί τούς Φαναριώτες, γιά τούς Ἕλληνες καί τούς Εὐρωπαίους, γιά τήν Μεγάλη Ἰδέα καί τούς Βαλκανικούς λαούς.

Πρόκειται γιά μία μεγάλη ἰδεολογική καί ἐθνική σύγκρουση, ἡ ὁποία φθάνει μέχρι τίς ἡμέρες μας. Οἱ δυτικές Δυνάμεις ἀποδέχθηκαν τήν συγκρότηση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους μέ τρεῖς βασικές προϋποθέσεις. Ἡ πρώτη νά ἀποδεσμευθῇ ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἡ δεύτερη νά συνδεθῇ μέ τήν ἀρχαία Ἑλλάδα καί ἡ τρίτη νά προσανατολισθῇ πρός τήν Εὐρώπη, δηλαδή ἔδωσαν μία καινούρια ταυτότητα στους Ἕλληνες. Αὐτή ἡ ἐθνική καί ἰδεολογική σύγκρουση ἐπικρατεῖ μέχρι τίς ἡμέρες μας.

Αὐτό σημαίνει ὅτι ἐπικράτησε καί ἐπικρατεῖ ἡ διαπάλη μεταξὺ Ρωμῶν καί δυτικοποιημένων Ἑλλήνων.

Κ.Χ.: Σεβασμιώτατε, σκεφτόμαστε ὅτι τελικά, ἂν δέν γνωρίζουμε

Ἐκκλησία καί Ἐπανάσταση τοῦ 1821*

συνέχεια ἀπό τή σελ. 1

Τόμος)». Ἄλλωστε, οἱ Ὄθωμανοί δέν κυρίευσαν πολλές περιοχές, καί τήν δική μας περιοχή, ἀπό τούς Ρωμηούς, ἀλλά ἀπό τούς Ἐνετούς.

Σέ ὅλο αὐτό τό διάστημα τῆς ξενικῆς δουλείας ἡ Ἐκκλησία μέ ὅλη τήν παράδοσή της, κράτησε τό Γένος μας σέ κατάσταση ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας. Αὐτό ἔχει δικαιοῦθη ἱστορικά. Ἄλλοι λαοί, ὅπως οἱ Ὀρθόδοξοι Ρωμαῖοι στήν Ἰταλία, ὅταν ἔχασαν τήν Ὀρθόδοξη πίστη, συγχρόνως ἔχασαν καί τήν Ἑλληνική παράδοση (γλῶσσα, ἤθη, ἔθιμα) πού ὑπῆρχαν ἀπό τόν 4^ο καί 5^ο αἰώνα π.Χ., ὅταν στίς περιοχές αὐτές πού χαρακτηρίζονταν Μεγάλη Ἑλλάδα, δίδασκαν μεγάλοι Ἕλληνες φιλόσοφοι καί οἱ κάτοικοι μιλοῦσαν καί σκέπτονταν Ἑλληνικά. Στήν περιοχή μας, ὅμως, διατηρήθηκε ἡ ἑλληνική γλῶσσα καί παράδοση, ἐπειδή ἡ Ἐκκλησία κρατοῦσε ἀναμμένο τό φῶς τῆς Ὀρθόδοξου πίστεως καί αὐτό ἔκανε τούς Ρωμηούς-Ὀρθόδοξους νά μή ἀλλαξοπιστήσουν, δηλαδή νά μή τουρκέψουν καί νά μή φραγκέψουν.

Πολλές φορές σκέπτομαι τήν δεινή κατάσταση στήν ὁποία βρέθηκαν οἱ Πατριάρχες καί οἱ Ἀρχιερεῖς σέ ὅλη τήν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας, ἀλλά εἰδικότερα τήν περίοδο πρό καί κατά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Ὁ Πέτρος Γεωργαντζής σέ μιὰ πρωτότυπη μελέτη του μέ τίτλο «Ἡ Ἐκκλησία κατά τό 1821» δημοσιεύει τόν ἀνέκδοτο κώδικα ἀλληλογραφίας τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας καί Θράκης Ἰγνατίου Σταραβέλου τῆς περιόδου 1821-1830. Πρόκειται γιά σημαντικές ἐπιστολές στίς ὁποῖες φαίνεται ὅλη ἡ τραγική κατάσταση τῶν Ἱεραρχῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Στό πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ὁ συγγραφεύς παρουσιάζει τήν τραγική διαφορά μεταξύ τῶν ἀγάδων, πού ἦταν οἱ Ὄθωμανοί κατακτητές, οἱ ὁποῖοι εἶχαν μόνο δικαιώματα στήν ζωή, τήν τιμή καί τήν παρουσία τῶν ὑποδούλων, καί τῶν ραγιαδῶν, πού δούλευαν γιά νά ἀπολαμβάνουν οἱ δυνάστες. Μέσα στήν προοπτική αὐτή περιγράφονται τά ἄμεσα χρέη τῶν ραγιαδῶν πρὸς τό Τουρκικό δημόσιο, ἤτοι τά «ραγιαλίδικα χρέη» καί τά «ἴδια ἀρχιερατικά χρέη», ὅπως καί τά «ἐπαρχιακά ἐκκλησιαστικά χρέη» καί ἄλλες ὑπο-

χρεώσεις τῶν Ἀρχιερέων πρὸς τό Τουρκικό δημόσιο, ἀλλά καί τά «πεσχεολικά (δῶρα) τῶν ἀρχιερέων πρὸς τούς Κρατοῦντες». Ἐπίσης, καθορίζονταν καί ἔκτακτες ἀναγκαστικές ὑποχρεώσεις τῶν Ἀρχιερέων πρὸς τούς Τούρκους.

Οἱ φόροι πού ἔπρεπε νά καταβάλουν ὁ Πατριάρχης καί οἱ Μητροπολίτες-Ἀρχιερεῖς στό Τουρκικό Δημόσιο ἦταν δυσβάστακτοι, γι' αὐτό γίνονταν πολλές ἀλλαξοπατριαρχίες, μεταθέσεις Ἀρχιερέων, πολλοί Ἀρχιερεῖς ἐπεφταν σέ κατάθλιψη ἢ παραιτοῦντο, ἀφοῦ δέν μπορούσαν νά ἀνταποκριθοῦν στήν βαρῦτατη φορολογία πού τούς ἐπιβαλλόταν.

Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι τό 1818, τρία χρόνια πρὶν τήν Ἐπανάσταση, τό χρέος τοῦ Πατριαρχείου στήν σουλτανική Κυβέρνηση ἀνερχόταν σέ 4.000 πουνγιά, δηλαδή 2.000.000 δρχ. καί τῶν Ἐπαρχιῶν σέ 12.000 πουνγιά, δηλαδή 7.000.000 δρχ. Καί αὐτό ἐπιδεινώθηκε μέ τήν ἔναρξη τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἔτσι, τό νά ἦταν κάποιος Πατριάρχης ἢ Ἀρχιερεῖς κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας ἦταν πραγματικά μαρτύριο, ἐπειδή ἀφ' ἐνός μὲν δέχονταν πιέσεις ἀπό τούς κατακτητές, ἀφ' ἐτέρου δέ ἔπρεπε νά φροντίζουν τούς Χριστιανούς γιά νά παραμένουν πιστοί στίς παραδόσεις τους. Πολλοί Ἀρχιερεῖς παραιτοῦνταν τοῦ θρόνου τους καί ἄλλοι ἐπεφταν σέ μελαγχολία, γιατί δέν μπορούσαν νά ἀνταποκριθοῦν στά μεγάλα καί δυσβάστακτα οἰκονομικά βάρη.

Ὁ ἴδιος συγγραφεύς (Πέτρος Γεωργαντζής) ἔγραψε ἕνα καταπληκτικό βιβλίο μέ τίτλο «Οἱ Ἀρχιερεῖς καί τό εἰκοσιένα», στό ὁποῖο ὕστερα ἀπό διεξοδικές ἔρευνες στίς πηγές κατέληξε ἀποδεδειγμένα στό συμπέρασμα ὅτι ἀπό τούς 200 Ἀρχιερεῖς πού ὑπῆρχαν τότε σέ ὅλη τήν ἔκταση τοῦ Πατριαρχείου οἱ 73, ποσοστό 36%, ἔλαβαν ἐνεργό μέρος στόν ἀγῶνα «ἐπώνυμα καί ἀδιαμφισβήτητα», οἱ 43 Ἀρχιερεῖς, ποσοστό 21%, δοκιμάστηκαν, φυλακίστηκαν, οἱ 45 Ἀρχιερεῖς, ποσοστό 22%, «θυσιάστηκαν γιά τήν ἐλευθερία, εἴτε ἀπό βασανιστήρια καί θανατώσεις τῶν Τούρκων, εἴτε ἀπό πολεμικῆς συρράξεως». Τό συνολικό ποσοστό αὐτῶν πού συμμετείχαν ἐνεργῶς στόν ἀγῶνα, ἄν ἐξαιρεθοῦν οἱ

Ἀρχιερεῖς πού ἦταν σέ ἄλλες περιοχές πού δέν ἔγινε Ἐπανάσταση, ἀνέρχεται στό 80%.

Νά ὑπενθυμίσω τήν περίπτωση τοῦ Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἄρτης Πορφυρίου τοῦ Βιθυνοῦ, ὁ ὁποῖος, σύμφωνα μέ κείμενο τοῦ Μπάμπη Χαραλαμπόπουλου, μετακινήθηκε δύο φορές ἀπό τήν Ναύπακτο, ἀπό τόν Ἄλη Πασά καί τόν Ἰσμαήλ, καί ἐπέστρεψε μέ τήν ἔναρξη τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀγωνίσθηκε γιά τήν ἐλευθερία καί ἐκοιμήθη τό 1838.

Πρὶν ὀλοκληρώσω αὐτό τό σύντομο κείμενο, στό ὁποῖο φαίνεται σέ γενικές καί συνοπτικές ἐπισημάνσεις ἡ προσφορά τῆς Ἐκκλησίας πρό τοῦ ἀγῶνα τοῦ 1821 καί μετά ἀπό αὐτόν, θά ἤθελα νά ἀναφερθῶ στό πολύ σημαντικό βιβλίο τοῦ Κώστα Σαρδελιῆ μέ τίτλο «Ὁ θάνατος τῆς Αὐτοκρατορίας». Σέ αὐτό τό βιβλίο φαίνεται ὅλη «ἡ τραγωδία τῆς σκλαβωμένης ρωμηοσύνης», καθώς ἐπίσης, ὅτι, ἐνῶ ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ξεκίνησε ὡς οἰκουμενική, τελικά ἔγινε ἑλληνική καί ἔτσι ἐπῆλθε «ὁ θάνατος τῆς Αὐτοκρατορίας», ἀφοῦ τό νέο Ἑλληνικό Κράτος περιορίστηκε στόν Μωριά καί τήν Στερεά Ἑλλάδα, σύμφωνα ἄλλωστε καί μέ τόν ἐθνικισμό πού ἐπηρέασε τόν 19^ο αἰώνα τήν Εὐρώπη.

Ἡ Ἱερά Μητρόπολις Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου πρὶν δύο χρόνια ἀρχισε νά προετοιμάζεται γιά τόν ἐπέτειο τῶν 200 χρόνων ἀπό τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821. Ἔτσι, διοργάνωσε μέχρι τώρα δύο Ἐπιστημονικά Συνέδρια καί καθ' ὅλο τό ἔτος αὐτό ἔχει προγραμματίσει πολλές ἐκδηλώσεις γιά τήν ἀνάδειξη τῆς προσφοράς τῆς Ἐκκλησίας γενικῶς καί εἰδικῶς στήν Ἐπαρχία μας καθ' ὅλη τήν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας, κατά τήν Ἐπανάσταση καί μετά ἀπό αὐτήν γιά τήν συγκρότηση τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Εὐχή μας εἶναι τό δένδρο τῆς ἐλευθερίας πού ἀρδεύθηκε μέ μεγάλες θυσίες καί πολύ αἷμα νά παράγει καρπούς καί ἐμεῖς οἱ διάδοχοί τους νά ἀποδειχθοῦμε ἄξιοι τῆς αἱματοβαμμένης ἐλευθερίας.

(* Δημοσιεύθηκε στήν ἐπίσημη ἱστοσελίδα τοῦ Δήμου Ναυπακτίας τήν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καί τῆς Ἐθνικῆς Ἐπετείου 2021)

Ὁ Διχασμός τοῦ Γένους: Ἐθναρχία, Γένος, ἀνασύνταξη

συνέχεια ἀπό τή σελ. 10

τήν ἱστορία καί ἂν δέν ἐμβαθύνουμε σ' αὐτήν, δέν μπορούμε νά ἐξηγήσουμε καί σύγχρονα θέματα καί ζητήματα.

Ν.Ι.: Φυσικά δέν μπορούμε, γιατί ἐδῶ στήν Ἑλλάδα τόν τελευταῖο καιρό, καί πάντοτε, ὅλα αὐτά τὰ χρόνια, ὑπάρχουν αὐτές οἱ δύο παραδόσεις. Εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔλκονται ἀπό διαφωτιστικές ἀρχές, ἀπό τόν Διαφωτισμό ἢ ἀπό ἄλλα προτεσταντικά ρεύματα τὰ ὁποῖα κυκλοφοροῦν στήν Εὐρώπη, καί οἱ ἄλλοι εἴμαστε ἐμεῖς, οἱ ὁποῖοι βεβαίως εἴμαστε στήν Εὐρώπη, δέν εἴμαστε ἐναντίον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ προανατολισμοῦ, ἀλλά θέλουμε νά στηριχθοῦμε στίς ρωμαϊκές καί ὀρθόδοξες παραδόσεις.

Καί τό βλέπουμε αὐτό καθαρά. Συνήθως αὐτοί οἱ ὁποῖοι μᾶς διοικοῦν ἔχουν διαφωτιστικές καί σύγχρονες εὐρωπαϊκές ἀρχές καί ἀγνοοῦν ἐν πολλοῖς τήν ρωμαϊκή παράδοση. Καί ὁ λαός, ὁ ὁποῖος ἐκκλησιάζεται, ὁ

ὁποῖος ἔχει σχέση μέ τό Ἅγιον Ὄρος, μέ τὰ Μοναστήρια, μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἐμπνέεται ἀπό τίς ρωμαϊκές παραδόσεις. Ἐδῶ, λοιπόν, πρέπει νά δοῦμε ὅλη αὐτή τήν διαφορά πού ὑπάρχει μεταξύ μας.

Καί ἂν θέλετε, ἐπειδή καταλαβαίνω ὅτι περνάει καί ἡ ὥρα, νά διαβάσω, ὡς ἐπίλογο αὐτῶν πού ἤθελα νά πῶ, μιὰ παρατήρηση τοῦ Στῆβεν Ράνσιμαν στό τέλος τῶν ὀγκώδους βιβλίου του γιά τήν «Μεγάλη Ἐκκλησία ἐν αἰχμαλωσίᾳ», πού ἀναφέρεται στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, γιατί εἴπαμε ὅτι πολύ σημαντικό ὄλο ἐπαιξαν οἱ Πατριάρχες καί τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί πρὶν τήν ἄλωση καί μετά τήν ἄλωση, καθ' ὅλη τήν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας, καί στήν συνέχεια καί ἀκόμη τώρα παίζει πάρα πολύ σημαντικό ρόλο. Γράφει, λοιπόν, ὁ Στῆβεν Ράνσιμαν:

«Τό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως δέν συνήλθε ποτέ ἀπό

τά γεγονότα τοῦ 1821. Ὁ Πατριάρχης ἐξακολούθησε νά παραμένει ἐπί κεφαλῆς τοῦ ὀρθόδοξου μιλῆ, ἀλλά ἡ διοίκησή του ὑφίστατο στενότερη ἐπιβλεψη καί οἱ ἐξουσίες του περιορίζονταν σταθερά».

Ἀκολούθησε ἡ συγκρότηση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, οἱ πόλεμοι τοῦ 1912-1913 καί ἡ Μικρασιατική Καταστροφή. Καί γράφει στήν συνέχεια:

«Ἡ ἀντίληψη τοῦ (Κεμάλ) Ἀτατούρκ περὶ διακυβερνήσεως δέν εἶχε θέση γιά τὰ μιλιέτ. Ἐκτοτε ἡ ἐξουσία τοῦ Πατριάρχη ὑπῆρξε καθαρῶς ἐκκλησιαστική. Ἐγινε ἀπλῶς ὁ Ἀρχιεπίσκοπος μιᾶς φθίνουσας θρησκευτικῆς κοινότητας σέ ἕνα κοσμικό κράτος, τοῦ ὁποῖου οἱ κυβερνήτες δυσπιστοῦσαν πρὸς αὐτόν καί τὴν ἀντιπαθοῦσαν γιά τήν πίστη του καί γιά τήν φυλή του. Τό ποιμνίό του, πού περιορίσθηκε τώρα μέσα στήν Τουρκία, στήν Ἰνστανμπούλ -τό ὄνομα Κωνσταντινουπόλη ἀπαγορεύθηκε-

καί στά προάστεια τῆς, μπορούσε νά ἀποβλέπει σέ αὐτόν μόνον γιά ἠθική καθοδήγηση καί παρηγοριά. Ἡ κατάσταση του κάθε ἄλλο παρά βελτιώθηκε κατά τίς ἐπόμενες δεκαετίες», καταλήγει ὁ Ράνσιμαν.

Καί αὐτό εἶναι ἄνωγ μιά μιά τραγική διαπίστωση καί φυσικά πρέπει νά χαροῦμε γιά τήν ἐλευθερία μας, γιά τήν συγκρότηση τοῦ Κράτους μας, ἀλλά δέν πρέπει νά ἀπομακρυνόμαστε ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, νά τό σεβόμαστε καί νά τό ἀγαποῦμε, γιατί ἔχουμε πάρα πολύ αἷμα καί ἔκανε πολλούς ἀγῶνες, γιά νά διατηρήσει καί τήν Ὀρθόδοξη Παράδοση καί γιά νά παραμείνει ἡ Ὀρθόδοξία σέ αὐτόν τόν τόπο, ἡ Ρωμαϊκή Παράδοση.

Κ.Χ.: Σεβασμιώτατε, σᾶς εὐχαριστοῦμε πολύ.

Ν.Ι.: Νά εἶστε καλά, καί ἐγὼ εὐχαριστῶ γιά τήν συνομιλία.-

Ἡ παιδεία στὴν Τουρκοκρατία

τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου Γεροδέου

Ἔνας ἀπὸ τοὺς οὐσιαστικούς παράγοντας πού συνετέλεσε στὴν διατήρηση τῆς ὀρθοδόξου αὐτοσυνειδησίας ἦταν καὶ ἡ παιδεία τὴν ὁποία καλλιεργοῦσε ἡ Ἐκκλησία μὲ τὰ Σχολεῖα, ἀμέσως μετὰ τὴν ὑποδούλωση τοῦ Γένους στοὺς Ὀθωμανούς.

Βεβαίως, στὰ πρῶτα χρόνια τῆς δουλείας δὲν ὑπῆρχε δυνατότητα νὰ λειτουργήσουν πολλὰ Σχολεῖα, ἐπειδὴ οἱ δυσκολίες ἦταν ἀρκετές, ἀλλὰ καὶ τότε πού ἐπιτράπηκε ἡ λειτουργία Σχολείων, ἦτο ἀπὸ τὸν 17ο αἰῶνα καὶ μετὰ, ἦταν περιορισμένα.

[...]

Ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης στό περὶ σπουδάστο πολυσέλιδο δίτομο ἔργο του μὲ τίτλο *Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, καὶ ὑπότιτλο *Ἑλληνικά Σχολεῖα ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρι Καποδιστρίου*, στὴν μὲν μακρὰ εἰσαγωγὴ ἀναφέρεται στὴν παιδεία στὸ Βυζάντιο καὶ στὴν Τουρκοκρατία μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Καποδιστρίου, στὸ δὲ κύριο μέρος ἀναγράφει λεπτομερῶς τὰ Σχολεῖα τὰ ὁποῖα λειτούργησαν σὲ διάφορες περιοχές τοῦ ὑποδούλου Γένους ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου (1453-1831).

Μεταξὺ τῶν ἄλλων γράφει ὅτι ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ πού ἱδρύθηκε ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωση ἦταν συνέχεια τῆς λεγομένης Οἰκουμενικῆς Σχολῆς ἢ Οἰκουμενικοῦ Φροντιστηρίου Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπὸ τὴν Σχολὴ αὐτὴ βγήκαν μεγάλες προσωπικότητες πού κατέλαβαν σημαντικές θέσεις στὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν τουρκική διοίκηση καὶ βοήθησαν τὸ Γένος. Στὴν συνέχεια ἱδρύθηκαν καὶ ἄλλες Σχολές, ὅπως στὴν Θεσσαλονίκη, τὰ Ἰωάννινα, τὴν Πάτμο, τὴν Ἄρτα, τὴν Χίο, τὴν Δημητσάνα, τὴν Βέροια, τὴν Σμύρνη, τὴν Κύπρο, τὴν Τραπεζοῦντα, τὴν Ἀδριανούπολη, τὴν Κοζάνη, τὴν Ἀθήνα, τὴν Ρόδο καὶ ἄλλοι.

Τὰ Σχολεῖα τὰ ὁποῖα λειτουργοῦσαν ἦταν δύο εἰδῶν, ἦτοι τὰ κοινὰ καὶ τὰ ἀνώτερα. Τὰ κοινὰ Σχολεῖα λειτουργοῦσαν στὰ Μητροπολιτικά Μέγαρα τῶν πόλεων ἢ στοὺς Ἱερούς Ναοὺς τῶν κωποπόλεων καὶ τὶς παρακείμενες Ἱερές Μονές. Ὡς ἀναγνωστικά χρησιμοποιοῦσαν διάφορα ἐκκλησιαστικά βιβλία, ὅπως τὴν Ὀκτώηχο, τὸν Ἀπόστολο, τὸ Ψαλτήριο, τὸ Ὠρολόγιο. Τὰ παιδιὰ συνήθως κάθονταν στὴν ψάθα ἢ στὸν τάπητα τοῦ δαπέδου, μάλιστα δὲ ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους Γ. Γεννάδιος εἰσήγαγε πρῶτος τὰ θρανία στὴν Βλαχία. Ἐπίσης χρησιμοποιοῦσαν τὴν ἀρίθμηση, τὴν λογαριθμητικὴ κλπ. Τὰ ἀνώτερα Σχολεῖα εἶχαν διάφορα ὀνόματα, ὅπως Ἀκαδημία, Λύκειο, Μουσεῖο, Ἑλληνομουσεῖο, Παιδαγωγεῖο, Φροντιστήριον, Ὀμακότιον, Γυμνάσιον, Σχολεῖον, Σχολή. Σημαντικὴ εἶναι ἡ καταγραφή καὶ ἡ περιγραφή τὴν ὁποία κάνει ὁ συγγραφεὺς κατὰ περιοχές ἐντὸς τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου καὶ γενικότερα τοῦ βαλκανικοῦ.

Ὁ Gerhard Podskalsky στὸ μνημονεῦμα ὀγκώδες σύγγραμμά του, *Ἡ ἑλληνικὴ θεολογία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, πού ἀναφέρεται στὴν θεολογία κατὰ τὴν Τουρκοκρατία, καὶ μάλιστα στὰ κεφάλαια *«Τὰ νέα ἐκπαιδευτικά*

ἱδρύματα καὶ τυπογραφεῖα ὡς στοιχεῖο μετεξέλιξης», *«Προσήλωση στὴν παράδοση. Ἡ ἑλληνικὴ θεολογία 1455-1581»*, *«Ὁ θρησκευτικὸς ἀνθρωπισμὸς, Προσπάθεια συνδιαλλαγῆς μετὰ τὴν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως 1581-1629»*, *«Ἡ ἀντιπαράθεση μὲ τὸν Διαφωτισμὸ. Ἡ Ὀρθοδοξία ἐπιστρέφει στὶς δικές της πηγές 1727-1821»*, παρουσιάζει ἀνάγλυφα καὶ διεξοδικὰ ἓνα «panorama» τῆς ὅλης πολιτιστικῆς καὶ πνευματικῆς ἀτμόσφαιρας τῆς Ρωμηοσύνης κατὰ τὴν Τουρκοκρατία, στὴν ὁποία σημαντικό ρόλο διεδραμάτισε ἡ Ἐκκλησία μὲ τὰ σημερινὰ μέλη της, Κληρικούς καὶ λαϊκοὺς. Φυσικὰ δὲν εἶναι ὁ χώρος κατάλληλος γιὰ νὰ δοθοῦν μερικὰ παραδείγματα καὶ νὰ ἐκτεθοῦν τὰ βασικὰ συμπεράσματα τῆς μελέτης αὐτῆς.

Ὁ Βασίλειος Ἀρβανίτης στὸ βιβλίο του μὲ τίτλο *Ἡ Ἐκπαίδευσις τῶν Ἑλληνοπαίδων ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, μὲ συνοπτικὸ τρόπο περιγράφει τὶς ἔδρες τῶν Σχολείων, τοὺς διδάξαντες διδασκάλους, τὴν μέθοδο διδασκαλίας τους καὶ τὴν ὕλη τῶν μαθημάτων σὲ διάφορες περιοχές τοῦ ὑπόδουλου Γένους.

Ἀξιόλογη εἶναι ἡ προσφορά καὶ τοῦ Καθηγητοῦ π. Γεωργίου Μεταλληνοῦ πού ἀναφέρεται στὴν Παιδεία πού ἀναπτύχθηκε κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ τὸν 15ο αἰῶνα καὶ μετὰ καὶ τὴν καταγραφή συγκεκριμένων διδασκάλων καὶ Σχολῶν.

Εἶναι σημαντικό, ὅπως σημειώνει ὁ Θεοχάρης Προβατάκης σὲ σχετικὴ μελέτη του, ὅτι ἀπὸ τὸν 17ο αἰῶνα στοὺς νάρθηκες τῶν Ἱερῶν Ναῶν ζωγραφίζονται οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες, ὅπως ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πλούταρχος, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Ὀμηρος, ὁ Πυθαγόρας, κλπ. οἱ περισσότεροι μὲ φωτιστάφανα καὶ ἀνοικτὸ εἰλητήριο, ἀκόμη καὶ ὁ Ἀριστοφάνης. Καὶ αὐτὸ γίνεται ὄχι μόνον στοὺς Ναοὺς τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου, ἀλλὰ ὀλοκλήρου τῆς Βαλκανικῆς.

Τὴν ἡδὴ ὑπάρχουσα παιδεία ἐπηρεάσαν καὶ οἱ νέες ιδέες πού εἶχαν ἀναπτύχθῃ στὴν Δύση καὶ μὲ ἀργοὺς ρυθμοὺς εἰσέρχονταν καὶ στὴν τουρκοκρατούμενη ἑλληνικὴ περιοχὴ. Μεταξὺ τῶν Κληρικῶν πού δίδασκαν στὰ Σχολεῖα, μπορεῖ νὰ συναντήσῃ κανεὶς τρεῖς τάσεις. Τὴν πρώτη τὴν ἐξέφραζαν οἱ φιλελεύθεροι Κληρικοί, πού ἀπεδέχθησαν πλήρως τὶς διαφωτιστικὲς ιδέες, ἀπορρίπτοντας τὴν Ἑλληνορθόδοξη παράδοση. Τὴν δεύτερη τὴν ἐξέφραζαν οἱ συντηρητικοί, οἱ ὁποῖοι ἀπέρριπταν τὶς νέες αὐτὲς ιδέες γιὰ νὰ παραμείνουν στὴν παλαιὰ φιλοσοφία καὶ κοσμοθεωρία. Καὶ τὴν τρίτη τὴν ἐξέφραζαν οἱ πατερικοί Κληρικοί, στοὺς ὁποῖους συγκαταλέγονταν ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης καὶ οἱ φιλοκαλικοί Πατέρες, μετὰξὺ τῶν ὁποίων ἦταν ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, οἱ ὁποῖοι ἐπέτυχαν τὴν ἰσορροπία, ἀφοῦ ἔκαναν λόγο γιὰ τὴν διπλὴ γνωσιολογικὴ μέθοδο καὶ ἀναφέρονταν στὴν γνώση πού προέρχεται ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ τὴν γνώση πού προέρχεται ἀπὸ τὴν λογικὴ.

Ἐπὶ τὴν βέβαια περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες ἐγίναν διώξεις ἑνα-

ντίον Κληρικῶν, αὐτὸ δὲν ὀφειλόταν ἀπλῶς στὴν ἔλλειψη σεβασμοῦ τῆς ἐλευθερίας τους, ἀλλὰ στὸ γεγονός ὅτι μαζί μὲ τὶς νέες ιδέες μετέφεραν καὶ τὴν ἀθεΐα. Γιὰ παράδειγμα, τὸ 1721 ἀφορίσθηκε ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, *«γιατὶ κατηγορήθηκε γιὰ ἀντιτριαδικὰς τάσεις»*.

Ἀργότερα τὸ Πατριαρχεῖο τὸν ἀθώωσε καὶ τὸν ἀποκατέστησε. Ὁ Θεόφιλος Καΐρης καταδικάσθηκε γιὰ τὴν θρησκεία τὴν ὁποία δέχονταν, τὴν λεγόμενη *«Θεοσέβεια»*, ἢ ὁποία ἀπέρριπτε τὴν χριστιανικὴ πίστη, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία τὸν ἐπῆνεσε γιὰ τὴν προσφορά του στὸ Γένος. Ἀκόμη, οἱ Ἐγκύκλιοι τοῦ Πατριαρχείου ἐναντίον τῶν *«καινοφανῶν διδασκαλιῶν»*, ὀφειλόταν στὸ ὅτι ὁ Σείχις τοῦ Ἰσλάμ μὲ *φετῶν*, λόγω τοῦ ἀραβικοῦ φανατισμοῦ, ἀπέρριψε *«τὰ βιβλία τῆς ἀστρονομίας ἱστορίας καὶ φιλοσοφίας»*. Τὸ Πατριαρχεῖο ζώντας σὲ αὐτὸ τὸ Κράτος δὲν μπορούσε νὰ ἐνεργήσῃ διαφορετικὰ.

Πάντως, ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας ἀνέπτυξε τὴν Παιδεία, ἄλλοτε κρυφὰ καὶ ἄλλοτε φανερά. Ἐδῶ ἐντάσσεται καὶ τὸ λεγόμενο «Κρυφὸ Σχολεῖο».

Ἐπειδὴ κατὰ καιροὺς δημιουργεῖται μιὰ ἀμφισβήτηση αὐτοῦ τοῦ γεγονότος καὶ θεωρεῖται ὅτι τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο εἶναι ἓνας μῦθος πού πρέπει νὰ ἀπαλειφθῇ ἀπὸ τὴν ἱστορία πού διδάσκονται τὰ παιδιὰ στὰ Σχολεῖα, θὰ πρέπει νὰ γίνουν μερικὲς ἐπισημάνσεις.

Κατ' ἀρχὰς κάθε γεγονότος τὸ ὁποῖο εἶναι θρύλος, δηλαδὴ κάθε τί πού παραμένει στὴν μνήμη τοῦ λαοῦ καὶ ἐπιδεικνύονται οἱ τόποι στοὺς ὁποῖους πραγματοποιήθηκε, δὲν εἶναι μῦθος, ἀφοῦ οἱ θρύλοι κατὰ κανὸνα παραπέμπουν σὲ ἓνα ἱστορικὸ γεγονός. Ἐπειτα, κάθε μῦθος δὲν εἶναι καὶ ἀπόβλητος, ἀλλὰ εἶναι ἓνα στοιχεῖο τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ μυθολογία ἐμπεριέχεται στὸν πολιτισμὸ τοῦ κάθε λαοῦ. Γιὰ παράδειγμα, ἐάν θελήσουμε νὰ ἀφαιρέσουμε ἀπὸ τὴν διδασκαλία τῆς ἱστορίας τοὺς μῦθους τοῦ Αἰσώπου, τὰ ἔργα τοῦ Ὀμήρου, τὴν Θεογονία τοῦ Ἡσιόδου κλπ., τότε ἀποβάλλουμε ἓνα πολὺ μεγάλο τμήμα τῆς παραδόσεώς μας. Ἄλλωστε, οἱ μῦθοι συνήθως ἐκφράζουν μιὰ ἀλήθεια.

Ἐπὶ πλέον, τὸ λεγόμενο Κρυφὸ Σχολεῖο ἐρμηνεύεται ὡς συμπληρωματικὴ διδασκαλία πού γίνονταν ἐλεγχόμενη ἀπὸ τὸ Ὀθωμανικὸ Κράτος, κατὰ διαστήματα καὶ καιροῦς, ἐπιτρεπόμενη παιδεία. Ἐννοῦ ὅτι καὶ σὲ μέρη πού ἐπιτρεπόταν ἡ λειτουργία τῶν Σχολείων, καὶ ὀπωσδήποτε ἐλεγχόταν ἡ ὕλη τὴν ὁποία διδάσκονταν τὰ παιδιὰ, ἡ ἐπίσημη διδασκαλία συμπληρωνόταν εἴτε ἀπὸ τὴν οἰκογένεια εἴτε ἀπὸ τοὺς Κληρικούς καὶ μοναχοὺς στοὺς ὁποῖους προσέφευγαν τὰ παιδιὰ.

Πέρα ἀπὸ τοὺς θρύλους καὶ τὶς παραδόσεις, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ποίη-

μα τοῦ Ἰωάννη Πολέμη καὶ τὸν γνωστὸ πίνακα τοῦ Νικολάου Γκίζη μὲ περιεχόμενο τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο, πού παραπέμπουν σὲ πραγματικὰ γεγονότα, ὑπάρχουν σημαντικὲς μαρτυρίες πού φανερώνουν ὅτι πράγματι λειτουργοῦσαν μερικὰ ὑποτυπώδη Σχολεῖα μὲ διάφορες μορφές, πού ἄλλοτε προσέφεραν στοιχειώδη παιδεία στὸν λαό, ὅταν δὲν ὑπῆρχαν ἐπίσημα Σχολεῖα, καὶ ἄλλοτε συμπλήρωναν τὴν παιδεία πού δέχονταν στὰ ἐπιτρεπόμενα, ἀλλὰ καὶ ἐλεγχόμενα τότε Σχολεῖα. Δύο τέτοιες μαρτυρίες θὰ ἀναφέρω.

Ἡ πρώτη προέρχεται ἀπὸ τὸν Charles Tuckermann (Τάρκεμαν), πρῶτο ἀμερικανὸ Πρόξενο στὴν Ἀθήνα, στὸ βιβλίο του *Ὁ Ἑλληνας τῆς σήμερον*. Ὁ ἀμερικανὸς αὐτὸς διπλωμάτης παρουσιάζει τὴν προφορικὴ παράδοση τὴν ὁποία εἶχε ἀκούσει ἀπὸ συνομιλητὲς του στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα καὶ τὴν καταγράφει. Ἀφοῦ ἐκθέτει τὸ γνωστὸ ποίημα *«Φεγγαράκι μου λαμπρὸ / φέγγε μου νὰ περπατῶ / νὰ πηγαίνω στὸ σχολεῖο / νὰ μαθαίνω γράμματα / τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα»*, στὴν συνέχεια γράφει:

«Τοιοῦτον περίπου ἦτο τὸ ἄσμα, ὅπερ ἐτραγῶδον οἱ Ἑλληνοπαῖδες, πορευόμενοι ἐν καιρῷ νυκτός εἰς τὸ σχολεῖον ἐπὶ τουρκοκρατίας. Τὸ ἄσμα τοῦτο εἶναι γνωστὸν εἰς πάντα Ἑλλῆνα νῦν ὡς καὶ πρότερον, καὶ οἱ πατέρες, δεικνύοντες εἰς τὰ τέκνα των, οἱ παῖδες οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ αὐτοὶ οἱ πατέρες, ἐφοίτων διὰ νυκτός καὶ κρύφα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ διδασκάλου, ὅπως ἐξακολουθήσωσι τὰς σπουδὰς των».

Ἡ δεύτερη μαρτυρία προέρχεται ἀπὸ τὸν Γάλλο συγγραφέα René Rieux (Ρηῶ), ὁ ὁποῖος περιόδευσε τὴν Ἡπειρο τὸ 1913, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ στρατὸ καὶ συνομιλήσε μὲ Ἑλληνας Ἡπειρώτες, οἱ ὁποῖοι τοῦ διηγήθησαν ἱστορίες ἀπὸ τὴν ζωὴ τους, κατὰ τὴν διάρκεια τῆς τουρκικῆς κατοχῆς. Μεταξὺ τῶν ἄλλων περιγράφει μιὰ συνάντησιν σὲ ἓνα σαλόνι μὲ τὸν διδασκάλου, τὸν δασκάλου καὶ μερικοὺς μαθητὰς. Γράφει:

«Τὴν ὥρα πού γυροφόρηνε, σύμφω-

‘Η σημασία της Έπετείου 200 ετών από τό 1821*

του Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Γεροθέου

Δημοσιογράφος Πάνος Γκόρης:
Ποιά σημασία της έπετειού για την
Εκκλησία μας και για την κοινωνία;

**Μητροπολίτης Ναυπάκτου Ίερό-
θεος:** Η επέτειος των 200 χρόνων
από την Έπανάσταση του 1821 έχει
μεγάλη σημασία, για να δούμε τό τί
συνθήκες επικρατούσαν κατά την
διάρκεια της Έπανάστασης, ποιές
ήταν εκείνες οι δυνάμεις που προκά-
λεσαν την Έπανάσταση και τί συνέ-
πειες είχε τόσο στον Έλληνισμό της
περιοχής αυτής, όσο και γενικότερα
στήν Ρωμηοσύνη.

Τό λέγω αυτό, γιατί μέ την Έπα-
νάσταση του 1821 συγκροτήθηκε ένα
μικρό Κράτος, που όμως άφησε πολ-
λούς Ρωμηούς Έλληνες έκτος αυτού,
σύμφωνα μέ την διάκριση που γινό-
ταν τότε μεταξύ αυτοχθόνων και
έτεροχθόνων, καθώς, επίσης, έγινε
διάρρηξη τών σχέσεων της Έκκλη-
σίας του νέου Κράτους μέ τό Οικου-
μενικό Πατριαρχείο.

Τελικά, η επέτειος των 200 χρό-
νων από την Έλληνική Έπανάσταση
του 1821, πρέπει να συνεξετασθή μέ
την επέτειο των 100 χρόνων που θά
έχουμε την επόμενη χρονιά, έννοώ
του 1922, δηλαδή μέ την εξαφάνιση
του Έλληνισμού-Ρωμηοσύνης της
Μικράς Άσίας, του Πόντου και της
Ανατολικής Θράκης.

Κατά την γνώμη μου πρέπει να
συνεξετασθούν οι δύο αυτές επέ-
τειοι, για να εξαγάγουμε άσφαλή
συμπεράσματα, που είναι άπαραί-
τητα για την ιστορική μνήμη και
τό μέλλον μας. Έτσι διαβάζεται και
έρμηνεύεται η ιστορία. Διαφορετικά
άν την εξετάση κανείς από μία πλευ-
ρά, μεμονωμένα και έπιλεκτικά, τότε
διαστρεβλώνεται.

Ερώτηση: Τί άπαντάρτε στις
φωνές όρισμένων που άμφισβητούν
τόν ρόλο της Έκκλησίας στην Έπα-
νάσταση του 21;

Απάντηση: Υπάρχουν και
τέτοιες φωνές που θέλουν να άμφι-
σβητήσουν τό άντικειμενικά ιστορι-
κά γεγονότα και δεδομένα. Δέν μπο-
ρεί κανείς να άποκλείση και τέτοιες
φωνές, ούτε να τίς άγνοήση. Πάντο-
τε υπάρχουν άνθρωποι που βλέπουν
τό θέματα μεμονωμένα. Είναι δύσκο-
λο να κρίνη κανείς τό γεγονός μέ
άντικειμενικότητα και μέ τίς άνα-
γκαίες έπιστημονικές προϋποθέσεις.
Δυστυχώς, επικρατεί η νοοτροπία να

στοχάζεται κανείς πάνω σε διάφο-
ρα ιστορικά γεγονότα, και μάλιστα
μέσα από ιδεολογικές άγκυλώσεις.

Τό γεγονός είναι ότι πολ-
λοί παράγοντες συνετέλεσαν στό
θαύμα αυτό της Έπανάστασης του
1821 και ό κάθε παράγοντας είχε τό
ποσοστό συμμετοχής τους. Είναι οι
Έλληνες διαφωτιστές που έπηρεά-
στηκαν από τό νότιο διαφωτισμό
περί έλευθερίας τών λαών, έχο-
ντας μία έθνικιστική νοοτροπία ως
πορεία από τίς αυτοκρατορίες στό
εθνικά Κράτη, και είναι οι έμποροι
που ίδρυσαν την Φιλική Έταιρεία.
Είναι και οι άγωνιστές και όπλαρχη-
γοί της Έπανάστασης που άγωνί-
στηκαν στό πεδία τών μαχών. Διό-
τι είναι καλοί οι σχεδιασμοί και οι
ιδεολογίες, αλλά άν δέν υπάρχουν
άνθρωποι που χύνουν τό αίμα τους
για την έλευθερία της Πατρίδος,
τότε οι ιδεολογίες και οι λόγιοι περί
έλευθερίας θά παραμείνουν στό
βιβλία μέσα στις βιβλιοθήκες.

Η συμμετοχή της Έκκλησίας,
των Κληρικών, τών μοναχών και
των λαϊκών, είναι άναμφισβήτη-
τη. Η Έκκλησία κράτησε την Όρθό-
δοξη πίστη και όλο τόν πολιτισμό
(γλώσσα, ήχη και έθιμα, ιστορία), για
τετρακόσια και περισσότερα χρόνια
δουλείας, και αυτή ήταν που έπηρε-
ασε τούς άγωνιστές της Έπανάστα-
σης. Άλλωστε, ό τύπος τών όπλαρχη-
γών και τών άγωνιστών της Έπα-
νάστασης ήταν ό τύπος του Ρωμη-
ού, όπως τόν καλλιέργησε η Έκκλη-
σία.

Έχουν γραφή έκατοντάδες και
χιλιάδες σελίδες για την συμμετο-
χή της Έκκλησίας στόν άγώνα της
έλευθερίας, που δέν μπορώ εδώ να
αναφέρω, αλλά μπορεί ό καθένας να
άνατρέξη και να τό βρη. Φυσικά και
ισχύει [σε μερικές περιπτώσεις] τό
«ού μέ πείσεις καν μέ πείσεις».

3. Ερώτηση: Ποιές οι δράσεις
της Μητροπόλεως Ναυπάκτου;

Απάντηση: Η Ίερά Μητρόπο-
λή μας, παρά τό ότι είναι από τίς
μικρότερες Μητροπόλεις της Έκκλη-
σίας της Ελλάδος, έχει προγραμμα-
τίσει πολλές εκδηλώσεις, οι όποιες
έχουν συμπεριληφθή στό πρόγραμ-
μα έορτασμού της έπετειού αυτής,
όπως έχει καθορισθή από την Ίερά
Σύνοδο της Έκκλησίας της Ελλάδος.
Κατ' άρχάς πρέπει να τονίσω ότι

η Μητρόπολή μας έκανε την πρώτη
εκδήλωση από την άρχή του έτους
αυτού. Έτσι, στις 2 Ίανουαρίου του
2021 έγινε η πρώτη από όλες τίς
εκδηλώσεις σε όλη την Ελλάδα,
άφοι είχε προγραμματισθή όμιλία
στός φοιτητές της Ίερας Μητρο-
πόλεως, που τελικά έγινε διαδικτυα-
κά και έφερε τόν τίτλο «Τό νόη-
μα του έορτασμού της Έθνεγερσίας
του 1821».

Έπειτα όμιλησα μέχρι τώρα δύο
φορές στόν Ραδιοφωνικό Σταθμό
της Έκκλησίας της Ελλάδος, την
πρώτη φορά μέ θέμα «Τό νόημα της
Έπανάστασης του 1821» στην δημο-
σιογράφο Άδαμαντία Μπούρτζινου
(21-1-2021), και την δεύτερη μέ θέμα
«Ο Διχασμός του Γένους: Έθναρχία,
Γένος, άνασύνταξη» στην δημοσι-
ογράφο Κατερίνα Χουζούρη (17-2-
2021).

Κατά την έορτή τών Τριών Ίεραρχ-
ών έκανα διαδικτυακά την καθιε-
ρωμένη όμιλία μου στους Έκπαιδευ-
τικούς της Ναυπάκτου, που έφέτος
είχε τό έπετειακό θέμα «Τό νόημα
της έορτής τών Τριών Ίεραρχών από
την καθιέρωσή της μέχρι σήμερα».

Επίσης κατά την έορτή τών
Τριών Ίεραρχών πραγματοποιήθηκε
η τελετή βράβευσης για τούς μαθη-
τές που έλαβαν μέρος και πρώ-
τευσαν στόν διαγωνισμό της Ίερας
Μητροπόλεως μας μέ τίτλο «Νεο-
μάρτυρες: Φώτα του Γένους κατά
την Τουρκοκρατία».

Δημοσίευσα επίσης ένα έκτετα-
μένο κείμενό μου στό διαδικτυο μέ
τίτλο «Η Έκκλησία στην Τουρκοκρα-
τία και την Έθνεγερσία».

Οι δράσεις της Ίερας Μητροπό-
λεως μας που άφορούν την Έπέτειο
των 200 ετών περιλαμβάνουν επίσης,
και έλπίζουμε να μας άφήση η παν-
δημία να τίς πραγματοποιήσουμε,
Θεατρική παράσταση μέ θέμα τόν
Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, Ημερίδα μέ
θέμα την συμμετοχή τών τοπικών
όπλαρχηγών στην Έπανάσταση, την
εκδήλωση για τούς αποδήμους τό
καλοκαίρι, Θεολογικό Συνέδριο για
τούς Νεομάρτυρες, εκδήλωση για
τόν όσιο Δαμασκηνό Μητροπολίτη
Ναυπάκτου και Άρτης και την Τουρ-
κοκρατία και άλλες εκδηλώσεις σε
συνεργασία μέ τόν Δίμο Ναυπακτί-
ας, όπως στό πλαίσιο τών εκδηλώ-
σεων για την Ναυμαχία της Ναυπά-
κτου, Θεατρική παράσταση μέ θέμα

τόν άγιο Κοσμά τόν Αιτωλό κ.ά.

4. Ερώτηση: Τό μήνυμά σας
στός Έλληνες που υποφέρουν αυτή
τή δύσκολη περίοδο μέ τόν κορονο-
ϊό, πώς πρέπει να βιώσουν την έθني-
κή επέτειο;

Απάντηση: Η επέτειος του έορ-
τασμού της Έπανάστασης του
1821, που είναι επέτειος έλευθερίας
έθνικης, συμπίπτει μέ την πανδη-
μία του κορωνοϊού που μας επέβα-
λε πολλές στερήσεις, περιορισμούς,
και δημιουργήσε πολλά κοινωνικά,
έκκλησιαστικά και προσωπικά προ-
βλήματα. Έτσι, είμαστε πάλι «ελεύ-
θεροι πολιορκημένοι» ή σκέτα «πολι-
ορκημένοι», που δημιουργεί πολλά
προβλήματα.

Μέσα από αυτήν την προοπτική
μας δίνεται η ευκαιρία να αισθαν-
θούμε λίγο τό δράμα τών προγόν-
ων μας που βρίσκονταν σε δύσκο-
λες συνθήκες, κάτω από την πίεση
τών Φράγκων, τών Ένετών και τών
Τούρκων Όθωμανών και έπρεπε να
επιβιώσουν. Άλλα πρέπει να δούμε
και τί πρέπει να κάνουμε για να άπο-
κτήσουμε πάλι την άτομική και κοι-
νωνική μας έλευθερία. Έχουμε έναν
νέο πόλεμο και πρέπει να σε αυτόν
τόν πόλεμο να άγωνισθούμε όχι μέ
τό να άγνοούμε τόν έχθρο, αλλά μέ
τό πώς θά τόν άντιμετωπίσουμε και
θά τό νικήσουμε.

Σέ σχέση μέ την έθνική επέτειο,
η πανδημία μας κάνει, να βρούμε και
ήδη βρήκαμε και άλλους τρόπους
για να έορτάζουμε τό έθνικό αυτό
γεγονός. Οι διαδικτυακές συναντή-
σεις μας δίνουν την ευκαιρία να έπι-
κεντρώσουμε την προσοχή στόν
λόγο, την μελέτη ιστορικών βιβλίων
και ήδη η Έκκλησία έχει στραφή
πρός την κατεύθυνση αυτή.

Μέσα από όλα αυτά πρέπει να
δούμε τί τελικά είναι η έλευθερία
-έθνική, κοινωνική και άνθρωπινή-
ζονται είναι οι σύγχρονες μάστιγες
που μας βασανίζουν και μας υπο-
δουλώνουν, τί σημαίνει έθνική άξιο-
πρέπεια και ποιές δουλείες εμφανί-
ζονται σήμερα. Μπορούμε να δούμε
πολλά και να έορτάσουμε άποδοτι-
κά την επέτειο αυτή μέ έναν άλλον
ιδιαίτερο τρόπο.

(Συνέντευξη που δημοσιεύθηκε
στην ιστοσελίδα ΕΚΚΛΗΣΙΑ online,
στις 22 Μαρτίου 2021)

‘Η παιδεία στην Τουρκοκρατία

συνέχεια από τη σελ. 12

να μέ τό έθιμο, ό δίσκος μέ τά γλυκά,
κουβεντιάζω μέ τούς εκπαιδευτικούς.
Η περιγραφή τών προσηθειών τους
να συντηρήσουν την ελληνική ιδέα
κάτω από τουρκική έξουσία, προσπά-
θειες που τίς περιγράφαν άπλά, σάν
νά ήταν για κάτι τελείως φυσικό, άπο-
κάλυπταν χαρακτηριστικά άξιοθαύ-
μαστα. Θά μπορούσε κανείς να άφι-
ερώσει ένα ώραϊο κεφάλαιο στό σώμα
τών Έλλήνων δασκάλων της Ήπειρου
που, άντιμετωπίζοντας τόσες άντι-
ξοότητες και ταπεινώσεις, δέν έπαυαν
γι' αυτό να προχωρούν τό πατριωτικό
τους έργο. Κανένα ελληνικό βιβλίο

δέν γινόταν δεκτό, άν είχε τυπωθή
στην Άθήνα. Έπρεπε όλα να έλθουν
από την Κωνσταντινούπολη. Η έλλη-
νική ιστορία ήταν άπαγορευμένη. Έτσι,
έκαναν συμπληρωματικές μουσικές
παραδόσεις, όπου χωρίς βιβλίο, χωρίς
τετράδιο, ό μικρός Ήπειρώτης μάθαι-
νε να γνωρίζει την πατρίδα μητέρα
του, τόν έθνικό του ύμνο, τά ποιήματα
και τούς ήρωές του. Οι μαθητές κρα-
τούσαν στό χέρι τους την ζωή τών
δασκάλων τους. Ένας λόγος άστόχα-
στος ή μία καταγγελία θά ήταν μοι-
ραία. Δέ μας συγκινούν αυτά τά
διακόσια άγοράκια και τά διακόσια

πενήντα κοριτσάκια που άποδέχονταν
τίς ώρες της συμπληρωματικής διδα-
σκαλίας -σε ήλικία, όπου τά παιδιά
τόσο αγαπούν τό διαλείμματα- για
να μιλήσουν για την Ελλάδα, κι ύστε-
ρα γύριζαν στό σπίτι τους μέ σφρα-
γισμένα τά χείλη και μέ τό μουσικό
ένθουσιασμό στην καρδιά τους».

Μιά παρόμοια πληροφορία μου
έδωσε ό άείμνηστος καθηγητής μου
στό Πανεπιστήμιο Ίωάννης Καλογή-
ρου, ό όποιος μου περιέγραψε περι-
στατικό από την διδασκαλική δρά-
ση της μητέρας του στην τουρκο-
κρατούμενη Βόρειο Ήπειρο, που τούς

μάθαινε τραγούδια, σύμφωνα μέ την
μουσική του έθνικού ύμνου της Ελλά-
δος, ώστε μουσικά να τούς δίνουν τό
μήνυμα του έρχομου της έλευθερίας.

Επομένως, η Έκκλησία μέ τά μέλη
της, Κληρικούς, Μοναχούς και λαϊ-
κούς, βοήθησε άποτελεσματικά στην
διατήρηση της έθνικης αυτοσυνειδη-
σίας του Γένους, μέ όλη την παράδο-
σή της, την διοίκηση και την παιδεία
την όποία προσέφερε στόν λαό.

Άπό τό βιβλίο του Σεβ. Μητρο-
πολίτου Ναυπάκτου κ. Ίεροθέου
«Παλαϊά και Νέα Ρώμη»

Ἀθανάσιος Σακαρέλλος, ἕνας καλός ἀδελφός

τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Γεροθέου

Ἀπομαγνητοφωνημένος ἐπικηδεῖος λόγος στὸν Ἀθανάσιο Σακαρέλλο (Θέριο 27-2-2020)

Ὅταν ψάλλουμε τὴν ἐξόδιο ἀκολουθία σέ ἕναν ὀρθόδοξο Χριστιανό, στὴν ἀρχὴ λέμε στίχους ἀπὸ τὸν 118^ο ψαλμό σέ τρεῖς στάσεις, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὰ «μαρτύρια τοῦ Θεοῦ» ἢ γίνεται λόγος γιὰ τὴν «διαθήκη τοῦ Θεοῦ» ἢ γίνεται λόγος γιὰ τὴν «ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ». Ὅλα αὐτὰ ἔχουν τὴν ἴδια ἔννοια. Δηλαδή, ὅταν διαβάξῃ κανεὶς τὸν 118ο Ψαλμό τοῦ Δαβίδ, τότε βλέπει ἐκεῖ ὅτι γίνεται πολλὸς λόγος γιὰ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ καὶ βεβαίως ἀλλάζουν πολλὰ ὀνόματα, ἀλλοῦ λέγεται ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, ἀλλοῦ λέγεται δικαίωμα τοῦ Θεοῦ, ἀλλοῦ λέγεται τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἔννοια ὅτι οἱ ἐντολὴς δίνουν τὴν μαρτυρία τοῦ τί εἶναι ὁ Θεός καὶ ποῖο εἶναι τὸ θέλημά Του.

Οἱ ἐντολὴς τοῦ Θεοῦ λέγονται δικαίωμα τοῦ Θεοῦ, γιατί ὁ Θεός ἔχει δικαίωμα ἐπάνω μας, ἐμεῖς δὲν ἔχουμε δικαίωμα ἐπάνω στὸν Θεό, ὁ Θεός ἔχει δικαίωμα ἐπάνω σέ μᾶς. Γι' αὐτὸ καὶ στὰ τροπάρια τὰ ὅποια ψάλαμε προηγουμένως, στὰ «Εὐλογητάρια», εἶπαμε ἐκεῖ «δίδαξόν με τὰ δικαίωμά σου». Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς λέμε καὶ στὴν δοξολογία, κάνουμε λόγο γιὰ τὰ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ. Ἐπίσης γίνεται λόγος γιὰ τὴν διαθήκη τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τοῦ ὅτι συνάπτει ὁ Θεός διαθήκη μὲ τὸν ἄνθρωπο καὶ ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἐφαρμόζῃ αὐτὴν τὴν διαθήκη στὴν ζωὴ του.

Ἐπέλεξα αὐτὸ νὰ πῶ στὴν ἀρχὴ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ ἀποχαιρετισμοῦ στὸν ἀγαπητό μας Ἀθανάσιο, τοῦ ὁποῖου τὴν ἐξόδιο ἀκολουθία σήμερα τελέσαμε, γιατί καὶ ἐκεῖνος σέ ὅλη του τὴν ζωὴ ἐπεδίωκε νὰ ἐφαρμόσῃ τὰ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ, τίς ἐντολὴς τοῦ Θεοῦ καὶ ἦταν αὐτός ὁ πόθος του, ὁ καμὸς του. Εἶχε μεγάλο πόθο, μεγάλο ζῆλο νὰ ἐφαρμόσῃ ἀπόλυτα τίς ἐντολὴς τοῦ Θεοῦ στὴν ζωὴ του.

Ἦταν ἕνας ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἀγαποῦσε σέ ὑπερβολικὸ βαθμὸ τὴν Ὀρθόδοξὴ θεολογία καὶ σέ ὑπερβολικὸ βαθμὸ ἀκόμη καὶ τὴν Ὀρθόδοξὴ Ἐκκλησία. Εἶχε μία μεγάλη εὐαισθησία πάνω στὰ θεολογικά, δογματικά καὶ ἐκκλησιολογικά θέματα. Καὶ μέσα στὰ πλαίσια αὐτὰ ἐκινεῖτο σέ ὅλη του τὴν ζωὴ.

Τὸν βλέπουμε νὰ ἀναζητᾶ καὶ νὰ ψάχνῃ νὰ συναντήσῃ «ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ», γιατί ἤθελε νὰ μάθῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Δὲν ἀρκέστηκε σέ αὐτὰ πού ἔμαθε στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ καὶ στὴν Νομικὴ ἐπιστήμη, δικηγόρος ἦταν, ἀλλὰ καὶ θεολόγος. Δὲν ἀρκέστηκε σέ αὐτὰ πού ἔμαθε ἀπὸ τὴν Θεολογικὴ Σχολὴ καὶ σέ ἕνα βαθμὸ μετὰ τὰ ἀπέριψε ὅλα. Γιατί; Διότι κατάλαβε ἐκεῖνος, ὅπως καὶ ὅλοι μας καταλάβαμε ὅτι μερικὰ ἀπὸ ὅσα διδασκόμασταν στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ ἄλλα προέρχονταν ἀπὸ τὸν δυτικὸ σχολαστικισμό, καὶ

ἄλλα προέρχονταν ἀπὸ τοὺς Προτεστάντες. Τὰ ἀπέριψε ὅλα αὐτὰ καὶ ἀναζητοῦσε τὴν ἀλήθεια, ἀναζητοῦσε ἀνθρώπους πού ζοῦσαν αὐτὴν τὴν κατὰ Θεὸν ζωὴ. Ἄρχισε νὰ ἀναζητᾶ διαφόρους ἀνθρώπους.

Ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὰ περιβάλλοντα στὰ ὁποῖα πρῶτα εἶχε ἀναπτυχθῆ καὶ εἶχε μεγαλώσει καὶ ἔκανε κριτικὴ τῶν ἀπόψεών τους. Καὶ γι' αὐτὸ τὸν βλέπουμε ὅτι ἀναζητᾶ τὴν ὀρθόδοξὴ ζωὴ καὶ νὰ ἔχῃ ἐπικοινωνία καὶ ἐπαφὴ μὲ τὸν ἅγιο Πορφύριο. Πήγαινε συχνὰ στὸν ἅγιο Πορφύριο γιὰ νὰ τὸν ρωτᾷ γιὰ θέματα τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἔχω τὴν πληροφορία ὅτι ὁ ἅγιος Πορφύριος ἀγαποῦσε πάρα πολὺ τὸν Ἀθανάσιο Σακαρέλλο. Καὶ ἐνῶ δὲν δεχόταν ἕνα διάστημα καθόλου ἀνθρώπους, ὅταν πήγαινε ἐκεῖνος τὸ βράδυ 9:00 ἢ ὡρὰ τὸν δεχόταν μὲ μεγάλη χαρὰ, ἔλαμπε τὸ πρόσωπό του γιὰ νὰ συζητᾶ μαζί του τὰ θεολογικά ζητήματα μέχρι τίς 11:00 τὸ βράδυ. Καὶ ἐνῶ εἶχε δώσει ἐντολὴ νὰ μὴν δεχτῆ κανέναν, τὸν Ἀθανάσιο τὸν δεχόταν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀθανάσιος ἀγαποῦσε τὸν ἅγιο Πορφύριο.

Μετὰ γνώρισε τὸν ἅγιο Παῖσιο πού τὸν φιλοξένησε ἕνα διάστημα ὅταν ἔφευγε ἀπὸ τὸ Σινᾶ γιὰ νὰ πάῃ στὸ Ἅγιον Ὄρος. Στὴν συνέχεια μετὰ γνώρισε τὸν ἡγούμενο τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ, τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Δαμιανό, μὲ τὸν ὁποῖο εἶχε πολὺ μεγάλη ἐπικοινωνία. Δισαζῶνται δύο ὁμιλίες τίς ὁποῖες ἔκανε στὴν Ἀθήνα ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου Δαμιανός, ὑπέροχες ὁμιλίες, ἐγὼ τίς διάβασα ὅταν ἦμουν στὴν Ἐδεσσα καὶ ἔλεγα εἶναι δυνατόν ὁ Σιναίου Δαμιανός νὰ ἔχῃ τέτοια θεολογία; Καὶ μετὰ ἔμαθα ὅτι εἶχε ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο Σακαρέλλο.

Καὶ βεβαίως τὸ ἀποκορύφωμα ὅλων ἦταν ὅτι γνώρισε τὸν π. Ἰωάννη Ρωμανίδη μὲ τὸν ὁποῖο συνδέθηκε πάρα πολὺ στενά καὶ στὰ νομικά ζητήματα, ἀφοῦ ἦταν ὁ δικηγόρος του, ἀλλὰ καὶ στὰ θεολογικά θέματα. Διότι στὴν Ἀθήνα ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης πήγαινε στὸ γραφεῖο του καὶ εἶχε συναντήσεις μὲ διαφόρους θεολόγους. Ἦταν ἕνας μικρὸς χώρος τὸ γραφεῖο του καὶ συγκεντρώνονταν μιά μικρὴ ὁμάδα, μετὰ τῶν ὁποίων μερικὲς φορές ἦμουν καὶ ἐγὼ, ἀκούγαμε τὸν π. Ἰωάννη Ρωμανίδη καὶ κυρίως ὁ π. Γεώργιος Μεταλληνός ἦταν πάντοτε ἐκεῖ νὰ ἀκούῃ τὸν μεγάλο θεολόγο, τὸν π. Ἰωάννη Ρωμανίδη, πήγαιναν καὶ μερικοὶ ἄλλοι καὶ δίδασκε ὅλους αὐτούς. Τὸ δικηγορικὸ γραφεῖο τοῦ Ἀθανασίου Σακαρέλλου ἦταν μιά Θεολογικὴ Σχολὴ. Καὶ αὐτός (ὁ Ἀθανάσιος) κρατοῦσε ὅλους τοὺς λόγους στὴν κασέτες πού μαγνητοφωνοῦσε. Ἐνα πλοῦσιο ὕλικό συγκεντρώθηκε ἀπὸ τίς συζητήσεις αὐτῆς πού ἔκανε ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης, καὶ, κατὰ τὴν γνώμη μου, δὲν ὑπάρχει θεολόγος μεγαλύτερος στὸν 20ο αἰώνα ἀπὸ τὸν π. Ἰωάννη τὸν Ρωμανίδη. Καὶ τὸν ἀγαποῦσε τὸν Ἀθανάσιο Σακαρέλ-

λο καὶ στὸ γραφεῖο του ἔκανε ὅλες αὐτὲς τίς θεολογικὲς συζητήσεις.

Παράλληλα μὲ τὴν γνωριμία πολλῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων ἔκανε μεγάλους ἐκκλησιαστικούς ἀγῶνες. Κάπου πρέπει νὰ ὑπάρχῃ αὐτὸ τὸ ὕλικό καὶ δὲν πρέπει νὰ χαθῆ. Τοῦ ἔλεγα νὰ συγκεντρώσῃ αὐτὸ τὸ ὕλικό καὶ νὰ ἐκδοθῆ.

Ἐκανε ἀγῶνες κατὰ τὴν διάρκεια τῆς χούντας ὡς πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικά θέματα, ἀφοῦ ἦταν ἀντίθετος σέ μερικὲς ἐκκλησιαστικὲς μεταρρυθμίσεις τοῦ τότε Ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου Α'. Στους ἀγῶνες πού ἔγιναν γιὰ τὰ ἐκκλησιαστικά θέματα στὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας κλπ, πρωταγωνιστικὸ ρόλο ἔπαιξε ὁ Ἀθανάσιος, ἀφοῦ ἦταν δικηγόρος τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Ἐλευθερουπόλεως Ἀμβροσίου. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν ἀγαποῦσε ὁ μακαριστὸς Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ, γιατί ἔξερε τοὺς ἀγῶνες τοὺς ὁποῖους ἔκανε.

Ἄλλα ἔκανε καὶ ἄλλους θεολογικούς ἀγῶνες. Ἐκεῖνος ἦταν πού χρησιμοποίησε πρώτη φορὰ τὸν ὄρο νεορθόδοξοι καὶ νεορθοδοξία. Ἐγραφε κείμενα ἐναντίον τῶν νεορθοδόξων καὶ ἐπικράτησε αὐτός ὁ ὄρος γιὰ τοὺς θεολόγους αὐτούς. Καὶ ἄλλους ἀγῶνες θεολογικούς καὶ ἐκκλησιαστικούς ἔκανε πολὺ μεγάλους καὶ τίς περισσότερες φορές αὐτὸς παρέμενε στὴν ἀφάνεια.

Εἶχε συνδεθῆ ἐπίσης μὲ ἕναν μεγάλο πνευματικό στὴν Ἀθήνα, τὸν π. Ἐπιφάνιο Θεοδωρόπουλο, καὶ εἶχαν καθημερινὴ τηλεφωνικὴ ἐπικοινωνία. Καὶ μάλιστα ὅταν ἐκεῖνος ἤθελε νὰ γράψῃ κάτι καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἀσχοληθῆ, ἔλεγε στὸν Ἀθανάσιο νὰ τὸ γράψῃ. Καὶ ἔγραφε μὲ ἕναν καταπληκτικὸ τρόπο, εἶχε ἕναν ἀπλό τρόπο καὶ οὐσιαστικό.

Εἶχε τέτοια μεγάλη ἀναζητήση τοῦ Θεοῦ ὥστε ἤθελε νὰ γίνῃ μοναχός καὶ ἔκανε πολλὲς προσπάθειες γιὰ νὰ ὑλοποιήσῃ αὐτὸν τὸν σκοπὸ. Ὅμως γιὰ διαφόρους λόγους δὲν εὐοδώθηκε αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία του. Πῆγε στὸ Σινᾶ γιὰ νὰ γίνῃ μοναχός. Στὴν συνέχεια, δύο φορές προσπάθησε νὰ γίνῃ μοναχός στὸ Βατοπαῖδι στὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅταν ἦταν ἰδιορρυθμο, ἀλλὰ γιὰ διαφόρους λόγους δὲν μπόρεσε νὰ μείνῃ. Καὶ

στὸ τέλος, λαϊκός ὢν, παρέμενε σέ ἕνα Μοναστήρι στὸ Χαλκὶ Κορινθίας. Καθόταν ἐκεῖ μόνος του μέσα στὴν ἔρημο, πάνω στὸ βουνό. Τοῦ ἔλεγα «Δὲν φοβᾶσαι ἐκεῖ». Καθόταν μέχρι τὴν τελευταία στιγμή πρὶν καταπέση καὶ δὲν μπορούσε νὰ κινηθῆ.

Ἔτσι, ὅταν δὲν μπορούσε νὰ αὐτοεξυπηρετηθῆ, μὲ πολὺ στενοχώρια κατέβηκε στὸ σπίτι στὴν Ἀθήνα καὶ τὸν ὑπρέτησε πάρα πολὺ ἡ ἀδερφή του Σοφία, ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ οἰκογένεια μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον.

Νομίζω τὰ τελευταία χρόνια ἦταν πραγματικὰ μαρτυρικά γιὰ τὸν ἴδιο καὶ βεβαίως κι ἂν εἶχε κάνει καὶ κάποια λάθη στὴν ζωὴ του ὅλα αὐτὰ ἐξαλείφθηκαν μὲ τὴν ἀσθένειά του καὶ μὲ τὴν ὑπομονὴ τὴν ὁποῖα ἔκανε. Δὲν ἄντεχε πολὺ ἀπὸ τὴν ἀσθένειά του καὶ στὴν ἐπικοινωνία μας τοῦ ἔλεγα νὰ κἀν τὴν «εὐχή». Ἐκανε ὑπομονὴ καὶ ἡ ἀδερφή του Σοφία, λόγῳ τῆς ἀσθένειας καὶ τοῦ πόνου πού αισθανόταν ὁ Ἀθανάσιος. Ἐπειδὴ ἦταν ἕνας ζωντανὸς ἄνθρωπος, ἀεικίνητος, ἤθελε συνεχῶς νὰ γράφῃ, νὰ ὁμιλῆ καὶ περιορίσθηκε λόγῳ τῆς ἀσθένειάς του. Αὐτὸ, κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ὀδύνης ἀσθενείας του, τοῦ δημιουργοῦσε μιά ἐσωτερικὴ ἔνταση πού εἶναι δικαιολογημένη σέ πολὺ μεγάλο βαθμὸ.

Ἐγὼ συμπορεύτηκα μαζί του καὶ ἐκεῖνος μαζί μου πολλὰ χρόνια καὶ μὲ ἀγαποῦσε πολὺ καὶ ἐγὼ τὸν ἀγαποῦσα. Τὸν γνώρισα ἀπὸ τὸ 1960, ὅταν ἦμουν μαθητὴς στὸ Γυμνάσιο, στὸ Ἀγρίνιο, καὶ πήγαινα στὴς κατασκηνώσεις τοῦ Ἁγίου Βλασίου καὶ ἐρχόταν ἐκεῖ νὰ μᾶς δῆ. Ἦταν μερικὰ χρόνια μεγαλύτερος ἀπὸ μᾶς καὶ ἔλεγαν τότε ὅλοι οἱ ἄλλοι: «ὁ Ἀθανάσιος Σακαρέλλος». Ἦταν φοιτητὴς θεολογίας ἢ μόλις εἶχε τελειώσει τὴν θεολογία, ἐνῶ ἐμεῖς ἤμασταν μαθητὴς καὶ μᾶς μιλοῦσε. Καὶ φυσικά, ἀργότερα εἶχαμε κάποια ἐπικοινωνία.

Εἶχε ἔλθει στὸ Νοσοκομεῖο νὰ δῆ τὸν Γέροντά μου ἅγιο Καλλίνικο τὸν καιρὸ τῆς ἀσθενείας του καὶ ἀπὸ τότε ἐπανασυνδεθήκαμε. Ἰδιαίτερως ὅταν κατέβηκα ἀπὸ τὴν Ἐδεσσα στὴν Ἀθήνα, ὅταν ἐκοιμήθη ὁ ἅγιος Γέροντάς μου ὁ Καλλίνικος, τὸν εὗρισκα στὴν ὁδὸ Κάνιγγος 10, στὸ γραφεῖο του, ὅπου πήγαινα

Πρωτοχρονιάτικη Πίτα της Έταιρείας Kotronis Packaging

Μέ την ευλογία του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ.κ. Ιεροθέου και παρουσία της κ. Παναγιώτας Κοτρώνη και του Διευθύνοντος Συμβούλου κ. Αύγουστίνου Κοτρώνη, πραγματοποιήθηκε η κοπή της Πρωτοχρονιάτικης Πίτας της Έταιρείας Kotronis Packaging, που μεταδόθηκε διαδικτυακά, στα γραφεία της Έραδας Μητροπόλεως Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η φετινή χρονιά για όλους εμάς τους ανθρώπους της Kotronis Packaging είναι σαφώς ιδιαίτερη, καθώς για πρώτη

φορά λείπει από κοντά μας ο ιδρυτής Κωνσταντίνος Κοτρώνης. Ταυτόχρονα, τό 2021 αποτελεί έτος όρόσημο για την μακρόχρονη πορεία της Έταιρείας μας δεδομένου ότι συμπύπτει με την επέτειο των 50 χρόνων από την ίδρυσή της.

Η πανδημία και τά μέτρα ασφαλείας που λαμβάνουμε για την προστασία μας δέν μάς επέτρεψαν νά βρεθούμε όλοι μαζί με τίς οικογένειές μας, όπως κάθε χρόνο στην έτήσια εκδήλωσή μας. Αισιοδοξούμε ωστόσο ότι πολύ σύντομα θά συναντηθούμε και πάλι.

Η Πρωτοχρονιάτικη Πίτα έπε-

φύλασσε έξι τυχερά φλουριά που μοιράστηκαν στους εργαζόμενους με τά αντίστοιχα δώρα και εύχές προς όλους για υγεία και καλή χρονιά!

Έταιρεία
Kotronis
Packaging

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

† Ιερέας Αντώνιος Ζωϊτάκης

Τό έσπέρας της 7ης Μαρτίου εξεδήμησε προς Κύριον ο Ιερέας της Έραδας Μητροπόλεως μας, π. Αντώνιος Ζωϊτάκης.

Ο μακαριστός π. Αντώνιος γεννήθη τό έτος 1947, στό χωριό Σίμη Ναυπακτίας. Γονείς του ο Γεώργιος και η Βασιλική Ζωϊτάκη. Ο μικρός Αντώνης ήταν αγαπητός στους χωριανούς, αφού ήταν τό παιδί της Έκκλησίας.

Στήν κατάλληλη ηλικία νυμφεύθηκε την Ιωάννα Παπακωστοπούλου, έγκαταστάθηκαν στό χωριό Μαμουλάδα Ναυπακτίας και απέκτησαν έπτά παιδιά και άργότερα άρκετά έγγόνια.

Ήταν άπόφοιτος του Δημοτικού, αλλά η θεία κλήση τον κάλεσε στό Έρό Θυσιαστήριο. Έτσι σε ηλικία 47 ετών ένεγράφη στην Έρατική Σχολή της Καλαμάτας. Τό ίδιο έτος έπειτα από την συμπαρτυρία του πνευματικού του πατρός π. Νικολάου

Καλογερή εισήλθε στην ιερωσύνη. Τήν 4ην Δεκεμβρίου, έορτή του Αγίου Δαμασκηνού χειροτονήθηκε Διάκονος στον Έρό Ναό του Αγίου Πολυκάρπου Μαμουλάδας και την έπόμενη ημέρα Ιερέυς στον Έρό Ναό της Αγίας Παρασκευής Πιτσιναϊκών. Τίς χειροτονίες του τέλεσε ο τότε Μητροπολίτης Ναυπάκτου (νυν Μαντινείας) κ. Άλέξανδρος. Από τό ίδιο κιόλας έτος, ανέλαβε έφημέριος του Έρου Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου Καταφυγίου Ναυπακτίας, όπου ύπηρετησε έως τό τέλος της ζωής του.

Άγωνίσθηκε με την νόσο του καρκίνου και έχασε την μάχη σε ηλικία 74 ετών.

Ο π. Αντώνιος ύπηρεξε αγαπητός στην ένορία που ύπηρετούσε, στό χωριό που κατοικούσε, στους συγγενείς και γνωστούς και ύπηρεξε ένας άξιος ποιμένας της οικογένειας του και ένας άγωνιστής μέσα από

τίς δοκιμασίες της υγείας του, όπως χαρακτηριστικά είπε ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μας κ. Ιερόθεος στον λόγο του κατά την Έξόδιο Άκολουθία του μεταστάντος Ιερέως.

Ο π. Αντώνιος θά παραμείνη στην μνήμη όλων μας ως ένας άνθρωπος χαμογελαστός, με πίστη στον Χριστό και άγάπη στό Έρό Θυσιαστήριό Του. Πλέον ο π. Αντώνιος θά τελή την «ανάιμακτη» μυσταγωγία στό ούράνιο Θυσιαστήριο, μαζί με τον πνευματικό του πατέρα και άλλους αγαπητούς του συνεφημέριους.

Άς έχουμε την εύχή του!

Σπυρίδων Άσημακόπουλος

Άθανάσιος Σακαρέλλος, ένας καλός αδελφός

συνέχεια από τη σελ. 14

όταν είχα μία ευκαιρία, συζητούσαμε, μιλούσαμε, εκείνος ένδιαφερόταν για μένα.

Έκει, στό γραφείο του για πρώτη φορά γνώρισα τον π. Ιωάννη Ρωμανίδη, άν και είχα διαβάσει σχετικά γι' αυτόν. Δέν τον είχα ποτέ ούτε καθηγητή, δέν τον είχα δει όπτικά, τον είχα δει σε φωτογραφίες, είχα διαβάσει μερικά κείμενά του. Θά έλεγα ότι πρώτη φορά κατάλαβα τον π. Ιωάννη Ρωμανίδη μέσα από τίς δύο όμιλίες που έκανε στην Άθήνα ο Άρχιεπίσκοπος Σιναίου Δαμιανός, που εξέφραζαν με άπλητητα την σκέψη του π. Ιωάννου Ρωμανίδη και του Άθανασίου Σακαρέλλου. Τότε εξέπληγην γι' αυτήν την θεολογία και άρχισα να διαβάζω τά κείμενά του. Και, όπως είπα προηγουμένως, όταν κατέβηκα στην Άθήνα, εκεί γνώρισα από κοντά τον π. Ιωάννη Ρωμανίδη στό γραφείο του Άθανασίου Σακαρέλλου και βγαίναμε και οι τρεις μας τό μεσημέρι, να πάμε

κάπου να φάμε σε έστιατόριο, να μάς κάνη τό τραπέζι ο Άθανάσιος, και να συζητάμε θεολογικά ζητήματα και με αγαπούσε πάρα πολύ.

Σήμερα ζούμε σε μία έποχή που έμφανίζονται τά δύο άκρα, τό ένα άκρο είναι οι ύπερσυντηρητικοί, οι ζηλωτές και τό άλλο άκρο είναι αυτοί οι λεγόμενοι νεορθόδοξοι ή μεταπατερικοί.

Ο Άθανάσιος Σακαρέλλος ήταν διακριτικός, έβλεπε τά πράγματα, δέν συμφωνούσε και με τούς μέν και με τούς δε, έβλεπε τά λάθη όλων και δέν συμφωνούσε. Τά τελευταία χρόνια της ζωής του είχε άναπτυχθή μέσα του ένας εκκλησιολογικός και θεολογικός προβληματισμός σε έντονο βαθμό, από μεγάλη εκκλησιαστική και θεολογική εύαισθησία.

Πάντως, με αγαπούσε ως αδελφός και εγώ επίσης. Και μου έλεγε ότι, «άν φύγω νωρίτερα από σένα, έσύ θέλω να μου κάνης την κηδεία μου». Γι' αυτό και εγώ αισθάνθηκα

την ανάγκη να έρθω στό Θέρμο να τελέσω την έξόδιο ακολουθία του, γιατί άκριβώς ήταν έπιθυμία του αυτή.

Και πρέπει να πω ότι χθές επικοινωνήσα με τον Άρχιεπίσκοπο Άθωνών και Πάσης Έλλάδος κ. Ιερόνυμο και του άνακοίνωσα την κοίμηση του Άθανασίου Σακαρέλλου. Τόν ήξερε, ήταν μαζί στό οικοτροφείο ως φοιτητές, με την διαφορά ότι ο Άρχιεπίσκοπος πρώτα τελείωσε την Φιλοσοφική Σχολή και μετά πήγε στην Θεολογική Σχολή, ενώ ο Άθανάσιος πρώτα τελείωσε την Θεολογική Σχολή και έπειτα πήγε στην Νομική Σχολή. Και μου είπε να σάς διαβίβασω τίς εύχές του για την άνάπαυση της ψυχής του και την παρηγορία στους οικείους του για τό ότι έφυγε αυτός ο άνθρωπος.

Ίσως άργότερα μπορεί να φανή τί ήταν ο Άθανάσιος. Μέχρι τώρα δέν τον καταλάβαιναν πολλοί. Έμεις είχαμε ίδιες άντιλήψεις σε πολ-

λά θέματα, ήμασταν αδελφοί έν Χριστώ. Είχε τίς άπόψεις του, αλλά είχε διάκριση.

Και χθές όταν έμαθα για την κοίμηση του Άθανασίου, αισθάνθηκα και μία θλίψη γιατί; Διότι από την τετράδα: Ρωμανίδης, Μεταλληνός, Σακαρέλλος και εγώ, έμεινα μόνος μου. Συζητούσαμε κάθε μέρα, όταν ήταν καλά, όχι μία φορά, δύο και τρεις φορές την ημέρα για όλη την εκκλησιαστική επικαιρότητα και την θεολογική ζωή ή μου τηλεφωνούσε ή του τηλεφωνούσα, μιλούσαμε για όλα τά εκκλησιαστικά και τά θεολογικά θέματα και τά σχολιάζαμε μέσα από την προοπτική της Όρθόδοξης παραδόσεως.

Γι' αυτό θά τον θυμάμαι πάντοτε με πολύ μεγάλη εύγνωμοσύνη. Του όφειλω πολλά, τον εύχαριστώ. Εύχομαι ο Θεός να άναπαύση την ψυχή του έν σκηναίς δικαίων και στους δικούς του ο Θεός να δίνη την έξ ύψους παρηγορία.-

ΜΙΚΡΕΣ - ΕΙΔΗΣΕΙΣ - ΜΕΓΑΛΕΣ

Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας στήν Ναύπακτο

Ἐορτάσθηκε ἡ Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας στήν Ναύπακτο, βέβαια μέσα στά περιοριστικά ὄρια πού ἐπιβάλλει ἡ ἔκτακτη ὑγειονομική κατάσταση.

Τελέσθηκε Ἀρχιερατική θεία Λειτουργία ἀπό τόν Σεβ. Μητροπολίτη Ναυπάκτου κ. Ἱεροθέο στόν Ἱερό Ναό Ἁγίας Παρασκευῆς Ναυπάκτου, μέ τήν συμμετοχή λίγων Ἱερέων καί Διακόνων καί τῶν δύο Ἱεροψαλτῶν τοῦ Ναοῦ καί τόν ἐπιτρεπόμενο ἀριθμό πιστῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων καί ὁ Δήμαρχος Ναυπακτίας κ. Βασίλειος Γκίζας, ὁ ὁποῖος ἀνέγνωσε τό Πιστεύω καί τό Πάτερ ἡμῶν.

Στό τέλος τῆς θείας Λειτουργίας, πραγματοποιήθηκε μέσα στόν Ἱερό Ναό ἡ Λιτάνευση τῶν ἱερῶν

εἰκόνων, μεταξύ τῶν ὁποίων ἦταν πολλές εἰκόνες τῶν συγχρόνων Ἁγίων πού ἀνέδειξε ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ στήν ἐποχή μας.

Ὁ Σεβασμιώτατος στόν λόγο του εἶπε ὅτι ὅλοι ὁμιλοῦν γιά τήν Ὁρθοδοξία, ἀλλά εἶναι σημαντικό νά δοῦμε τί ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ ὅτι εἶναι Ὁρθοδοξία καί τί εἶναι ὀρθόδοξη θεολογία, καί ὄχι πῶς ἐρμηνεύει ὁ καθένας τήν Ὁρθοδοξία. Αὐτό φαίνεται, εἶπε ὁ Σεβασμιώτατος, στόν τρόπο πού ἡ Ἐκκλησία ἔχει καθορίσει τήν τάξη τῆς ἐορτῆς τῆς Ὁρθοδοξίας.

Διαβάζεται ὡς ἀποστολική περικοπή αὐτό πού ἀναφέρεται στόν Μωϋσῆ καί τούς Προφῆτες, ὡς Εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα ἡ κλήση τῶν δύο

Ἀποστόλων Φιλίππου καί Ναθαναήλ ἀπό τόν Χριστό, καί τό Συνοδικό τῆς Ὁρθοδοξίας, πού εἶναι οἱ ἀποφάσεις τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καί τῆς Συνόδου τοῦ 1351, πού θεωρεῖται ὡς Θ' Οἰκουμενική Σύνοδος.

Ἄρα ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἡ ταυτότητα τῶν ἐμπειριῶν τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Πατέρων πού συνεκρότησαν τίς Οἰκουμενικές Συνόδους.

Αὐτή ἡ Ὁρθοδοξία, αὐτός ὁ τρόπος ζωῆς, εἶπε ὁ Σεβασμιώτατος, ἀναδεικνύει μέχρι τίς ἡμέρες μας Ἁγίους, τῶν ὁποίων οἱ ἱερές εἰκόνες ἀγιογραφοῦνται. Ἄλλες παραδόσεις, πού ἀποκλίνουν ἀπό τήν Ὁρθοδοξία δέν ὀδηγοῦν τούς ἀνθρώπους στήν ἀγιότητα.

Οἱ ἅγιοι Καλλίνικος Ἐδέσσης καί Σωφρόνιος Ἀγιορείτης τήν Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο

Ἐφέτος, τήν Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας, κατά τήν λιτάνευση τῶν ἱερῶν εἰκόνων στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως λιτανεύθηκαν οἱ δύο νέοι ἅγιοι, Καλλίνικος Ἐδέσσης καί Σωφρόνιος Ἀγιορείτης.

Στήν ἀναμετάδοση ἀπό τήν ΕΡΤ τῆς Πατριαρχικῆς Θείας Λειτουργίας, ἀπό τόν Ἱερό Πατριαρχικό Ναό Ἁγίου Γεωργίου, ἡ κάμερα ἐστίασε δύο φορές στίς εἰκόνες τῶν

δύο νέων Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐνῶ κατά τήν ἱερά Λιτανεία τίς κρατοῦν στά χέρια τους δύο Ἀρχιερεῖς τοῦ Πατριαρχείου. Στήν γενική ἀναμνηστική φωτογραφία οἱ δύο ἱερές εἰκόνες φαίνονται ἔνθεν καί ἔνθεν πίσω ἀπό τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη.

Νά ἔχουμε τήν εὐχή τους, ὅπως καί ὅλων τῶν Ἁγίων τῆς Ὁρθοδοξίας μας.

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ ΒΛΑΣΙΟΥ

ΜΕΓΑΛΗ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ 2021

Πρόγραμμα Ὁμιλιῶν στούς Κατανυκτικούς Ἑσπερινούς

Κατανυκτικοί Ἑσπερινοί τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, μετά θείου κηρύγματος, κάθε Κυριακή ἀπόγευμα, ὥρα 6:00 μ.μ., στόν Ἱερό Μητροπολιτικό Ναό τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Ναυπάκτου, μέ τήρηση ὅλων τῶν ὑγειονομικῶν μέτρων καί **μέ ἀναμετάδοση** ἀπό τό διαδικτυακό κανάλι τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ναυπάκτου.

Γενικό θέμα: «Ἡ προσευχή»

- Κυριακή 14 Μαρτίου, Ἑσπερινός τῆς Συγχωρήσεως Σεβ. Μητροπολίτης Ναυπάκτου καί Ἁγ. Βλασίου κ. **ΙΕΡΟΘΕΟΣ**: «Τό μυστήριό τῆς προσευχῆς»
- Α' Κυριακή Νηστειῶν, τῆς Ὁρθοδοξίας, 21 Μαρτίου Ἀρχιμ. π. **Εἰρηναῖος Κουτσογιάννης**, Ἱεροκήρυξ: «Τά εἶδη καί οἱ τρόποι προσευχῆς»
- Β' Κυριακή Νηστειῶν, Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, 28 Μαρτίου Πρωτοπ. π. **Γεώργιος Παπαβαρνάβας**, Ἐφημέριος Ἱ.Ν. Ἁγίας Παρασκευῆς: «Προσεύχομαι μέ τούς ψαλμούς τοῦ Προφητάνακτος Δαυΐδ»
- Γ' Κυριακή Νηστειῶν, Σταυροπροσκυνήσεως, 4 Ἀπριλίου Ἀρχιμ. π. **Πολύκαρπος Παστρωμάς**, Ἠγούμενος Ἱ. Μο-

νῆς Ἀμπελακιωτίσεως: «Πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστί, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τό ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ» (Ματθ. κατ', 39)

- Δ' Κυριακή Νηστειῶν, Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Κλίμακος, 11 Ἀπριλίου Ἀρχιμ. π. **Καλλίνικος Γεωργιάτος**, Πρωτοσύγκελλος: «Λύτης λύση»
- Ε' Κυριακή Νηστειῶν, Ἁγίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας, 18 Ἀπριλίου Πρωτοπ. π. **Θωμᾶς Βαμβίνης**, Ἀρχιερατικός Ἐπίτροπος Ναυπάκτου: «Ἡ ὁσία Μαρία ἡ Αἰγυπτία, τύπος προσευχομένου»

Ἐπενθυμίζεται ὅτι κατὰ τήν διάρκεια τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, κάθε Δευτέρα (ἐκτός τῆς Καθαρᾶς) ὥρα 7:00μθά μεταδίδονται οἱ ποιμαντικές ὁμιλίες τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου κ. Ἱεροθέου (δήλωση συμμετοχῆς στό ναύρακτο. omilies@gmail.com).

Ἐκ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως

Ἐκκλησιαστικό-Ἀγιορειτικό ἦθος

Εἶναι γεγονός ὅτι ὁ Θεός ἀναδεικνύει τούς ἅγιους. Οἱ ἅγιοι διαπνέονται ἀπό ἕνα ἦθος σταυροαναστάσιμο, ἀπό μία εὐωδία, πού εἶναι ἡ εὐωδία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Δέν εἶναι ἀπλῶς οἱ καλοὶ ἄνθρωποι καί οἱ Χριστιανοί πού ἔχουν ἕνα ἱεραποστολικό φρόνημα. Δέν εἶναι οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι πού ἔχουν ζήλονά διδάσκουν συνεχῶς καί νά ὁμιλοῦν. Δέν εἶναι ἐκεῖνοι πού ἔχουν μερικές ἀρετές στήν ζωή τους. Ἅγιοι εἶναι ἐκεῖνοι πού ἔχουν τό ἦθος τῆς Ἐκκλησίας.

[...]

Ἡ παράδοση τοῦ λαοῦ μας εἶναι οἱ ἅγιοι, οἱ χώροι στούς ὁποίους ἔζησαν καί ὅλα τα ἔργα καί οἱ διδασκαλίες τους, ἀλλά καί οἱ ἅγιοι πού ζοῦν καί σήμερα καί ἔχουν αὐτόν τόν ὀρθόδοξο τρόπο ζωῆς, πού εἶναι αὐτό πού λέγεται ἀγιορειτικό ἦθος. Ὑπάρχει καί σήμερα αὐτό τό ἐκκλησιαστικό ἀγιορειτικό ἦθος, εἴτε στό Ἅγιον Ὄρος εἴτε στόν κόσμο. Καί αὐτοί πού διαπνέονται ἀπό αὐτό τό ἦθος καταλαβαίνουν τό ἔργο καί τήν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ. Ὅσοι δέν διαθέτουν αὐτό τό ἦθος δέν μποροῦν νά ὀσφρανθοῦν τίποτε ἀπό τήν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Κοσμά, ἀλλά μάλλον θά τόν ἀντιλαμβάνονται σάν ἕναν ἱεραποστολικό ἄντρα, σάν ἕναν ἐπαναστάτη, σάν ἕναν διαφωτιστή, σάν ἕναν παιδευτή τοῦ Γένους, σάν ἕναν φορέα τοῦ δημοτικισμοῦ κ.λ.π. Ὅμως πάνω ἀπό ὅλα ὁ ἅγιος Κοσμάς εἶναι φορέας τῆς Παραδόσεως, καί μάλιστα τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως, εἶναι Ἀγιορείτης.

Ναυπάκτου Ἱεροθέου:
Ὁρθόδοξος καί δυτικός
τρόπος ζωῆς

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Μηνιαία Ἐκδοση τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως
Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου
ΜΑΡΤΙΟΣ 2021 - ΤΕΥΧΟΣ 296

Ἰδιοκτήτης:
Ἱερά Μητρόπολις Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου
Γ. Ἀθάνα 1 - 303 00 ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ [Κ.Τ.: 2745]

Ἐκδότης - Διευθυντής:
Πρωτ. π. Θωμᾶς Βαμβίνης
Γ. Ἀθάνα 1 - 303 00 ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ - Τηλ. 26340 27207

Συντάσσεται ἀπό ἐπιτροπή
Γιά τό ἐμπόγραφο κείμενα τήν εὐθύνῃ ἔχουν οἱ συγγραφεῖς
Ἡ ἔκδοση στήριζεται σέ προαιρετικές εἰσφορές

Ἀριθμός Λογαριασμοῦ γιά Συνδρομές:
Τράπεζα Πειραιῶς: 5157-010873-414
ALPHA: 654-002101-104045

Ἐπιμελητής Τυπογραφείου:
Χρῆστος Μάινος

Ἐκτύπωση: ΑΡΧΕ-ΤΥΠΟ, Τηλ. 22650 79079